

Univerza v Ljubljani

Filozofska fakulteta

Oddelek za slovenistiko

Vanja Novak

***JEZIKOVNE RAZLIKE V MOLITVENIKIH 19.
STOLETJA***

(Jurij Gollmayer, 1813; Friderik Irenej Baraga, 1831;
Andrej Andolšek, 1858)

Diplomsko delo

Kočevje, februar 2008

Univerza v Ljubljani

Filozofska fakulteta

Oddelek za slovenistiko

Vanja Novak

***JEZIKOVNE RAZLIKE V MOLITVENIKIH 19.
STOLETJA***

(Jurij Gollmayer, 1813; Friderik Irenej Baraga, 1831;
Andrej Andolšek, 1858)

Diplomsko delo

Mentor izr. prof. dr. Irena Orel

Kočevje, februar 2008

ZAHVALA

Človekovi svobodni volji ni nič bolj lastnega kakor ljubezen in prijateljstvo. In tega sem pri pisanju diplomskega dela imela ogromno. Prijatelji so se trudili zame in družina mi je stala ob strani. Kamor koli sem se obrnila, sem naletela na spodbudne besede in uporabne nasvete. Vsem najlepša hvala, posebej pa Lauri, Toniju in Danielu za pomoč pri oblikovanju diplomskega dela.

Le-to ne bi moglo nastati brez pomoči Pokrajinskega muzeja Kočevje. Najlepša hvala.

Največja zahvala pa gre moji mentorici, gospe Ireni Orel. Brez njenega vodenja in strokovne pomoči diplomsko delo še lep čas ne bi ugledalo luč sveta. Še enkrat najlepša hvala.

IZVLEČEK

Namen diplomskega dela je bil predstaviti jezik prve polovice 19. stoletja v treh izbranih molitvenikih. V teoretičnem delu je podano stanje na jezikovnem področju 18. in 19. stoletja. V praktičnem delu pa je prikazan jezik posameznih molitvenikov, razčlenjen po jezikovnih ravninah (pisava, glasoslovni, oblikoslovni, besedoslovni, besedotvorni in skladenjski). Vse te značilnosti so kasneje prepoznane v besedilu, treh molitvah (Jutranji, Večerni in Molitvah pri Sveti maši), ki so si vsebinsko in izrazno dokaj podobne.

Ključne besede: molitveniki, 19. stoletje, zgodovina knjižnega jezika, jezikovne ravnine, vsebinske razlike, izrazne razlike

ABSTRACT**LANGUAGE DIFFERENCES IN PRAYER BOOKS 19 CENTURY**

(Jurij Gollmayer, 1813; Friderik Irenej Baraga, 1813; Andrej Andolšek, 1858)

Intention of this diploma is to present language from three prayer books which were created in first half of 19. century. Situation on language area in 18. and 19. century is described in theoretical part. Individual prayer language is described in the practical part where it is disassembled and analyzed on different language planes (writing, phonetics, morphology, word formation and syntax). All this characteristics are later recognized in texts from three prayers (morning prayer, evening prayer and holy mass prayers), which have a similar contents and expressional characteristics.

Key words: prayer books, 19. century, history of literary language, language area, contents differences, expressional differences

KAZALO

ZAHVALA	ii
IZVLEČEK.....	iii
ABSTRACT	iv
KAZALO.....	v
1 Uvod.....	1
1.1 Metode oziroma namen diplomskega dela	3
2 Teoretični del	4
2.0 Jezikovne razmere v 19. stoletju	4
2.1 Molitveniki in njihovi avtorji	7
2.1.1 Jurij Gollmayer: <i>[veta ma]ha ino ker[han]ko premi[hlovanje is [vetiga pi]ma sa v[ak dan mesza</i> (1813)	7
2.1.2 Friderik Baraga: <i>Du[hna pa]ha sa kristjane, kateri shele v' duhu in v' re[snizi Boga molit</i> (1831).....	8
2.1.3 Andrej Andolšek: <i>[lata krona matere bo]hje</i> (1858)	9
3 Značilnosti posameznih avtorjev primerjalno po jezikovnih ravninah	10
3.1 PISAVA	10
3.2 GLASOSLOVJE.....	12
3.2.1 VOKALIZEM.....	12
3.2.2 KONZONANTIZEM	17
3.3 OBLIKOSLOVJE	21
3.3.1 SAMOSTALNIŠKA BESEDA	21
3.3.2 PRIDEVNIŠKA BESEDA	23
3.3.3 GLAGOL	24
3.3.4 PRISLOV	25
3.3.5 VEZNIK	26
3.3.6 PREDLOG	27
3.4 BESEDOSLOVJE	27
3.4.1 BESEDJE	27
3.4.2 SOPOMENKE ZA BOGA	31
3.4.3 SOPOMENKE ZA MARIJO	33
3.4.4 SOPOMENKE ZA JEZUSA.....	34
3.4.5 DRUGE STALNE BESEDNE ZVEZE	35
3.5 BESEDOTVORJE	37
3.5.1 IZPELJANKE SAMOSTALNIKOV	37

3.5.2 IZPELJANKE PRIDEVNIKOV	38
3.5.3 MODIFIKACIJSKE IZPELJANKE	38
3.5.4 GLAGOLSKE SESTAVLJENKE	38
3.5.5 SESTAVLJENKE PRISLOVOV	38
3.5.6 SKLOP	38
3.6 SKLADNJA	39
4 Razlike in podobnosti med posameznimi molitvami.....	44
4.1 JUTRANJA MOLITEV	44
4.1.1 Vsebinske razlike	44
4.1.2 Izrazne razlike	46
4.2 VEČERNA MOLITEV	52
4.2.1 Vsebinske razlike	52
4.2.2 Izrazne razlike	53
4.3 MOLITVE PRI SVETI MAŠI.....	60
4.3.1 Vsebinske razlike	60
4.3.2 Izrazne razlike	64
Molitev pred Sveto mašo.....	64
5 ZAKLJUČEK	80
6 VIRI IN LITERATURA	82
7 IZJAVA	84

1 Uvod

*Al' prav se piše kawa ali ka]ha,
se šola novočrkarjev srdita
z ljudmi prepira starega kopita;
kdo njih pa pravo trdi, to se praša.*

*Po pameti je taka sodba naša:
Ak' je od kawe ka]ha bolj' ga žita
in boljš' obdelana in bolj polita,
naj se ne piše kawa, ampak ka]ha.*

*Ak' pa po črki boljša jed ne bode
in zavolj' črke ne trpi nič škode,
obhaja taka misel nas Slovence,*

*da pravdajo se ti možje znabiti,
za kar so se nekdanji Abderiti
v sloveči pravdi od oslove sence.*

(F. Prešeren: Zabavljivi sonetje)

Ko je potrebno označiti obdobje, ki ga bom zajela v svojem diplomskem delu, se najprej spomnim na velikana naše poezije in nasploh naše književnosti. Naj bodo njegove besede uvod v moje delo. Hkrati pa ponazorijo takratne razmere v jeziku.

19. stoletje je pomembno obdobje za oblikovanje slovenskega jezika. Gre za čas, ko smo dobivali slovnice, literarne časopise in slovarje. Obdobje, ko so se pokrajinske različice (kranjska, prekmurska, vzhodnoštajerska ter koroška jezikovna različica) počasi združevale in oblikovale v enoten knjižni jezik, slovenski jezik.

Kopitarjeva slovnica ni samo slovnica, ampak tudi dobra literarna zgodovina, sicer pisana v nemščini. Slovenci smo z njo docela spoznali svojo samobitnost. Sledila je Metelkova slovnica. Vmes so delovali tudi na literarnem področju. Izpostavim naj samo Prešerna in njegovo družino, ki je poskrbela za umetniško plat jezika, tudi v *Kranjski čbelici*. S črkarsko pravdo se začnejo diskusije o jeziku. Po dajničici, metelčici, bohoričici smo dobili nov črkopis, češki, ki nam je prinesel za s, z, c, š, ž, č – češka znamenja.

Močno razvejan takratni jezik je klical po enotnem jeziku. Ljubljanski govor naj bi postal jezik, v katerem naj bi začeli pisati slovnice in slovarje. Leta 1768 je izšla Pohlinova *Kraynska grammatika*, s katero je bil kranjski jezik postavljen v okvir nekakšnih pravil. Takratna stara pisava je bila postavljena na glavo.

Dogajali so se odpori proti reformi. *Windische Sprachlehre* (1777) Ožbalta Gutsmana pa je zajela vse pokrajine, ne samo Koroško.

V tem času se je v Avstrijskem cesarstvu začejala prenova šolstva. Slovenske knjige so se rabile na slovenskem podeželju, drugod pa so bile knjige dvojezične. V 19. stoletju, v času Ilirskih provinc, se tako slovenski jezik poenoti. Leta 1812 in 1817 sta bili ustanovljeni prvi stolici za slovenski jezik. V tridesetih letih 19. stoletja se začne črkarska pravda in z njo tudi diskusije o podobi in funkciji jezika. Pojavi se kar nekaj črkopisov (metelčica, dajnčica, bohoričica in češki znaki za šumevce, ki jih pišemo danes).

S pesniškim almanahom *Kranjska čbelica* ter *Kmetijskimi in rokodelskimi novicami* se naš jezik začne kultivirati. Leta 1848 Slovenci prvič odkrito postavimo politične narodnostne zahteve, v ospredju z zahtevo po enakopravnosti. Gre za program *Zedinjena Slovenija*, s katerim je slovenski jezik razumljen kot prepoznaven znak narodne pripadnosti in ne samo sredstvo sporazumevanja. Z letom 1850 pa dobimo tako imenovane nove oblike.

In v tem času nastanejo omenjeni molitveniki. Vsi trije so nastali na področju takratne Kranjske oziroma današnje dolenske narečne skupine. Značilnosti jezika v teh molitvenikih bodo postavljene s stališča današnjega jezika. Najstarejši je Gollmayerjev in zato ima tudi največ odstopanj od današnjega jezika. Čeprav so si v grobem podobni, se najdejo tudi značilnosti posameznega avtorja.

V diplomskem delu je prikazan jezik treh molitvenikov prve polovice 19. stoletja. Gre za molitvenike Jurija Gollmayerja (*Šveta mašha ino keršhanško premišhlovanje is švetiga pišma sa vsak dan mešza*, 1813), Friderika Barage (*Dušhna pašha sa krištjane, kateri shele v' duhu in v' rešnizi Boga moliti*, 1831) in Andreja Andolška (*Šlata krona matere bošhje*, 1858).

1.1 Metode oziroma namen diplomskega dela

V diplomskem delu bom poskušala najti značilnosti starejših obdobj in tiste jezikovne prvine, ki se razlikujejo od prvin današnjega knjižnega jezika. Kljub »majhni« razdalji med kraji avtorjev upam, da se bodo pokazale razlike v samem govoru in tudi zapisu molitev. Načeloma pričakujem tudi vsebinske razlike med posameznimi molitvami. Verjetno se bodo razlikovale v samem besednem redu, morda tudi v uporabi različnih besed. Glede na to, da so to različni molitveniki, imajo različno vsebino, zato ne bom obravnavala vseh molitev, ampak samo tiste, ki bodo zajete v vseh treh molitvenikih.

Iz vsakega molitvenika bom vzela tri molitve, ki se bodo vsebinsko in izrazno ujemale pri vseh treh avtorjih. Gre za Jutranjo in Večerno molitev ter Molitve pri Sveti maši. V njih bom poiskala značilnosti jezika, ki ga je uporabljal posamezni avtor. Jezik bom razčlenila po jezikovnih ravlinah: pisava, glasoslovje, oblikoslovje, besedoslovje, besedotvorje, skladnja.

Na področju pisave bodo našteje značilnosti, ki se danes drugače zapisujejo. Mišljeno je predvsem pisanje skupaj, narazen ali z vezajem. Pri glasoslovju bom poiskala spremembe glasov glede na današnje stanje v jeziku in premene, ki so nastale med uporabo jezika. Na oblikoslovni ravni se bom osredotočila na končnice pri samostalnikih med sklanjanjem ter na posamezne spremembe po besednih vrstah. Pri besedoslovju bom naštel besede, ki jih posamezni avtor uporablja, so pa po Slovarju slovenskega knjižnega jezika večinoma označene s kvalifikatorjema *star.* in *zastar.* Na tem mestu bom razložila njihov izvor s pomočjo Slovenskega etimološkega slovarja. Omenila bom tudi sopomenke, ki jih avtorji uporabljajo za Boga, Marijo in Jezusa Kristusa. Podane bodo tudi nekatere stalne besedne zveze. Na besedotvorni ravni bo našteto nekaj tvorjenk, ki sem jih našla v besedilih. Pri skladnji bodo omenjene v grobem opažene razlike v molitvah.

V drugem delu se bom lotila analize posameznih molitev. Razčlenila bom posamezno molitev na dele in le-te primerjala med posameznimi avtorji. Verjetno se bo pokazalo, da so na določenih mestih kar očitne razlike, tako slovnične kot vsebinske. Pri Molitvah pri Sveti maši bom izbrala Barago kot osnovo (ker ima najbolj pregledno zapisane te molitve) in ga primerjala z ostalima dvema.

V zaključku bodo podane ugotovitve, ki jih bom dobila s pomočjo analize jezika prve polovice 19. stoletja.

2 Teoretični del

2.0 Jezikovne razmere v 19. stoletju

Sredi 18. stoletja je slovenski jezik močno razvejan na različna narečja. Pojavi se zahteva po razumljivem, enotnem jeziku. Prvi pisci se zavedajo, da so opravili izbor med narečji, ko so se odločili za jezik središča, Ljubljano. Le-ta se je naglo spreminjal, ker ni bilo prave slovnice in slovarjev pa tudi šol. (Pogorelec, 1967, str. 94)

Kjer (ponekod v Prekmurju in Porabju) proces zlitja s sodobnim knjižnim jezikom še ni v celoti izveden, obstaja »poseben« knjižni jezik. Le-ta izhaja iz panonske narečne osnove. Konec 18. stoletja se pojavi tudi njegova vzhodnoštajerska ali slovenjegoriško-prleška knjižna različica. (Orožen, 1996, str. 122)

Leta 1768 je izšla Pohlinova *Kraynska grammatika* (priredba 1783). Pohlin je zajel le kranjsko področje, pri tem pa loči Koroško od Kranjske, Slovensko marko in Štajersko, Hrvaško in druge slovanske dežele. Poleg tega, da je spravil kranjski jezik v pravila, je želel zbuditi veselje za podobno delo in skrb za jezik. Z njegovim delom se razmahne jezikovna polemika, ki je rodila konec 18. stoletja in v začetku 19. stoletja prvo splošnejšo in veljavnejšo jezikovno normo.

Pohlin je staro pisavo postavil na glavo. Zamenjal je znake za *s*, *š* in *z*, *ž*, vpeljal latinske znake *q* za *kv*, *w*, *x* in *y* pa *ę* za ozki poudarjeni *e*. Spoznal je orodnik (*fantam*, *rogam*). Izenačena sklanjatev glavnih samostalniških tipov ostane za knjižni jezik predpisana do srede 19. stoletja. Močno upošteva redukcijo samoglasnikov, *i* v nenaglašenem položaju pogosto piše z *e*. Glagole razdeli po sedanjiški osnovi in upošteva *-em* iz *-im*. (Pogorelec, 1967, str. 95)

Največji odpor je doživel izven Kranjske; Štajerec Žiga Popovič je bil odločno proti pravopisni reformi.

Na Koroškem je knjižno izročilo zagovarjal Ožbalt Gutsman. Želel je, da bi se dobro razumeli tako koroški Slovenci kot tudi Štajerci in Kranjci. *Windische Sprachlehre* (1777), kot je poimenoval slovnico, je zajela za razliko od Pohlinove vse slovenske pokrajine, čeprav je gradivo prilagodil jezikovnim posebnostim Koroške. (Pogorelec, 1967, str. 97)

Proti koncu 18. stoletja se je močno razmahnila vsesplošna dejavnost za razvoj knjižnega jezika. Šolski red iz leta 1774 je določil začetni pouk v jeziku prebivalstva.

Vendar je kar nekaj let trajalo, da so poskrbeli Janez grof Edling, Blaž Kumerdej in Jurij Japelj za učne in metodične knjige v slovenščini. (Pogorelec, 1967, str. 98)

Z ureditvijo avstrijskega šolstva so uvajali pri nas slovenščino v osnovno šolo. Kumerdej je leta 1772 združil svojo slovensko usmerjenost z razsvetljskimi težnjami tistega časa. Kljub odporu zoper šolanje preprostega slovenskega človeka so začeli leta 1774 ustanavljati šole. Slovenske knjige so se rabile le na trivialkah na podeželju, drugod pa so bile knjige dvojezične. Začeli so se izdajati abecedniki, prevajali so berila, katekizme. Obstajale so pa tudi strokovne knjige. Gre pa tudi za čas, ko je izšel prvi pesniški almanah *Pisanice od lepeh umetnost* (1779-81). (Stabej, 1998, str. 20)

In v takem položaju nastopi 19. stoletje, obdobje Ilirskih provinc. Le-to naj bi veljalo za čas, ko se je »slovenski jezik dokončno standardiziral, poenotil, hkrati pa zaživel v zvrstni in funkcionalni polnosti.« (M. Stabej: *Oblikovanje knjižnega jezika v 19. stoletju med narodno enotnostjo in socialno razločevalnostjo*, str. 19) Knjižni jezik je znak neke vrste družbene identitete. Govorni položaji, ki bi jeziku zagotovili višji status, torej uprava, sodstvo, šolstvo, znanost, so slovenščini z redkimi izjemami zaprti. Jezikovna situacija je bila izrazito diglotična: nižji status je imelo slovensko narečje (pogovorni jezik), višjega pa nemški kulturni jezik. Najprej je bilo treba motivirati izobražence slovenskega rodu, poskrbeti za njihovo jezikovno zmožnost. Ta misel se je deloma uresničevala že z ustanovitvijo prvih stolic za slovenski jezik na graškem (1812) in ljubljanskem liceju (1817). Poskrbeti je bilo treba za nastajanje slovenskega besedilnega korpusa, naslovljenega na meščanske izobražence. Leta 1824 so začeli snovati znanstveni časopis *Slavinja*, vendar so ga zavrnili, češ da je dovolj časopisov v nemščini. (Stabej, 1987, str. 21)

Črkarska pravda oziroma abecedna vojna (začetek 30-ih let 19. stoletja) je bila povod za diskusijo o podobi in funkciji jezika. Glavne osebe so bile A. Murko, M. Čop, J. Kopitar, F. Prešeren, J. Čelakovky in F. Metelko. Gre za število črk v abecedi oziroma črkopisu. Pojavili sta se metelčica in dajnčica. V igri je bila tudi bohoričica, ki pa jo je izpodrinil češki pravopis, katerega pišemo še danes. (Toporišič, 1991, str. 269)

Spomladi 1830 je v Ljubljani začel izhajati pesniški almanah *Kranjska čbelica*, z osnovnim namenom kultiviranja jezika in motiviranja izobražencev za vsaj pasivno komunikacijo v slovenskem jeziku. V tem smislu so bile, vsaj navidezno, uspešnejše *Kmetijske in rokodelske novice*, katerih urednik je bil dr. Janez Bleiweis.

Nekateri pesniki so odločilno pripomogli pri motiviranju izobražencev in zavedanju slovenske narodnosti, na primer Jovan Vesel Koseski, France Prešeren. (Stabej, 1998, str. 22)

Po marcu 1848 so politične spremembe v avstrijski monarhiji Slovincem omogočile odkrito narodnopolitično delovanje. Slovenci smo v tem letu prvič postavili odkrite politične narodnostne zahteve.

Med njimi je bila v ospredju zahteva po enakopravnosti, neločljivo povezana z jezikovno enakopravnostjo oziroma s pravico do polne rabe narodnega jezika. Pojavi se program *Zedinjena Slovenija*, ki ga je oblikovalo društvo Slovenija 24. 4. 1848. Z oktroirano ustavo 4. 3. 1849 cesar izda tudi patent, s katerim odredi uvedbo splošnega uradnega lista in uvedbo deželnih uradnih listov. Odrejena je bila tudi ustanovitev slovenskega državnega zakonika, s čimer je vlada prvič uradno sankcionirala izraz slovenski jezik. Po letu 1848 je torej jezik razumljen kot prepoznaven znak narodne pripadnosti in ne samo sredstvo sporazumevanja. (Stabej, 1998, str. 29)

Jezik se je spreminjal skozi leta. Od leta 1850 dalje pišemo tako imenovane nove oblike: 1. *bratom, bratoma* namesto *bratam, bratama*; 2. *lepega, -emu, -em* namesto *lepiga, -imu, -im*; 3. *visoka okna* namesto *visoke okna*; 4. *lepši, -e* namesto *lepši, -i*; 5. *klešče* namesto *kleše*; 6. *da* namesto *de*; 7. *najlepši* namesto *narlepši*. Od leta 1868 je bila sprejeta tudi pisava *smrt, trden* namesto *smert, terden* (ostale spremembe so nakazane v razpravi Antona Breznika *Razvoj naše slovenske pisave*). (Toporišič, 1991, str. 280)

Sledile so še nekatere slovnice, na primer Janežičeva (1863) *Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo*, pa Levstikova razprava *Napake slovenskega pisanja* (1858). S tem je sledilo obdobje Levstika, katerega nekatere spremembe so se tudi obdržale, na primer pisava *bralec, bralka* namesto *bravec, bravka*; ali pa *jabolko, surov* namesto *jabelko, sirov*. Deloma je njegovo delo nadaljeval F. Levec. (Toporišič, 1991, str. 282)

2.1 Molitveniki in njihovi avtorji

Molitvenik je knjižica z molitvami.

Molitev je oblika čaščenja in stika z Bogom, ko človek posamezno ali v skupini izraža prošnjo, želje po zveličanju, zahvalo, hvalo ali priprošnjo. (*Veliki splošni leksikon*, 1997, str. 2662)

Za obravnavane molitvenike je značilna posebna pisava, različna od današnje. Ker gre za avtorje prve polovice 19. stoletja, ni sprememb v pisavi. Vsi trije namreč uporabljajo naslednjo abecedo:

a, b, z, zh, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, ſ, ſh, t, u, v, s, sh.

2.1.1 Jurij Gollmayer: *ſveta maſha ino kerſhanſko premiſhlovanje is ſvetiga piſma sa vſak dan meſza* (1813)

Jurij Gollmayer je bogoslovec, ki se je rodil leta 1755 v Lescah, umrl pa 1822 v Ljubljani. Študiral naj bi filozofijo v Ljubljani, teologijo pa naj bi končal na Dunaju. Bil naj bi »škofov alumnus«, v Ljubljani pa tudi »duhovni hišni mašnik« in škofov domači kaplan, vodja in notar knezoškofovske pisarne, kanonik, semeniški ravnatelj in stolni dekan ter stolni prošt. Pod vplivom dunajske šole in škofa Herbersteina je postal pristaš jožefinskega praktičnega janzenizma. Zasluge ima tudi za slovenizacijo osnovne šole na kmetih po Kranjskem. Konsistorij je leta 1818 predlagal uvedbo samo slovenskih knjig.

Delo je postalo tipičen molitvenik kranjskih janzenistov. Spis je posnet po delu francoskega janzenista Mesengyja. Z njim so želeli izpodriniti tip molitvenika, ki ga je ustvaril Pohlin. To mu je tudi uspelo, saj je bil molitvenik večkrat ponatisnjen (kar 17-krat). (*Slovenski biografski leksikon*, 1925 – 91, str. 229)

Knjiga se začne s predgovorom avtorja. V njem avtor nagovarja bralca z besedami *Lub braviz*. S knjigo naj bi dobil popravljeno izdajo. Mišljen je predvsem prevod določenih evangelijev oziroma psalmov iz hebrejščine, jezika, v katerem so bili prvič zapisani. Gre za direkten prevod, prejšnji prevodi iz latinščine niso bili dosledni. Govori, kako je sveti Hieronim začel to delo. Problem je bil tudi v jeziku. Z jezikom in pravopisom sledi Japlju in Kumerdeju. Vendar pa, ker je to prenovljena izdaja (že deseta po vrsti), so nekatere značilnosti že izgubljene.

Kranjščina je imela veliko sposojenih besed iz nemščine. Morali so jo predelati in uporabiti prave slovenske besede, na primer namesto *vofer* so uporabljali *dar*, *darva* ali *darituv*. Tudi slovenska beseda se da skrajšano pisati, na primer namesto *dušha*, *po tim li še je v' svet vtopila*, je posabila Boga reče *dušha* [e vtopiv]bi v' svet je Boga posabila.

Krajšati pa se seveda da tudi drugače, s prislovi, na primer *neprenehama delam* namesto *delam*, *de ne preneham*: *nevedama* [im]turil. Pojasnjuje tudi naglase na besedah; le-ti so zato tam, da bolje poudari besedo.

Knjiga se nadaljuje z molitvami, ki jih je okoli 20, temu sledita še dve pesmi, branje iz Svetega pisma in Litanije vseh svetnikov. Molitvenik se konča na 332. strani z opombo avtorja o pomotah med tiskanjem.

Molitve, ki jih molitvenik vsebuje: jutranje molitve, molitev pred delom, večerne molitve, molitev pred Sveto mašo, potek Svete maše oziroma krajše molitve Svete maše, spovedne molitve, molitve pri Svetem obhajilu in druge molitve.

Na začetku skoraj vsake molitve stoji *V' imenu Boga Ozheta † ino* [ina † ino] [vetiga † Duha. Amen. V vsaki molitvi ima avtor napotke, kaj počneta vernik in župnik v določenem trenutku.

2.1.2 Friderik Baraga: *Dušhna pašha sa kristjane, kateri shele v' duhu in v' re[nizi Boga molit* (1831)

Friderik Irenej Baraga je bil slovenski misijonar in škof, ki se je rodil 26. 6. 1797 v Mali vasi pri Dobrničju. 1821 je na Dunaju končal študij prava in nato pod vplivom Klemensa Hofbauerja študiral teologijo v Ljubljani. 1824 je bil posvečen v duhovnika. Služboval je v Šmartnem pri Kranju, vendar so ga zaradi nasprotovanja janzenistično usmerjenih duhovnikov (zavzemal se je za obnovo starih pobožnosti) prestavili v Metliko. Kmalu se je pridružil Leopoldinini družbi za podporo severnoameriških misijonov in kot prvi misijonar leta 1830 prispel v New York, od tam pa odšel v misijon Arbre Croche na breg Michiganskega jezera. 1853 je bil imenovan za škofa in apostolskega vikarja Zgornjega Michigana. Da bi pridobil nove duhovnike, je dvakrat odpotoval v Evropo. Na Koroškem se je srečal z Antonom Martinom Slomškom. Zavzemal se je za gospodarski in kulturni napredek Indijancev. V indijanskih jezikih je dal natisniti krajše spise, šest duhovnih knjig pa v otavskem in čipevskem jeziku. Izdal je še slovar in slovnico v čipevskem jeziku. 1837 je v Ljubljani izšla knjiga *Popis navad in zadržanja Indijanov polnočne Amerike*.

Zdaj poteka postopek za razglasitev Barage za svetnika. (Slovenska kronika XIX. stoletja, 2001, str. 182 in 426; Veliki splošni leksikon, 1997, str. 326)

Ljubi moj krištjan, ki to berešh! začne Baraga svoj predgovor oziroma nagovor vernika v predgovoru. Avtor prepričuje vernika, naj moli v resnici in v duhu, naj bo zbran pri molitvi in naj vse to pokaže z dejanji. Spomni pa naj se tudi na bližnje. Molitev je nekaj več kot pri Gollmayerju (nad 25), temu sledijo še pesmi, razne litanije, križev pot in nekaj psalmov. Molitvenik vsebuje podobne molitve kot Gollmayerjev: jutranjo molitev, večerno molitev, molitve pri Sveti maši, spokorniške molitve, molitve pri Svetem obhajilu, molitve ob različnih praznikih (tega pri Gollmayerju ni).

Na začetku vsake molitve stoji pojasnilo avtorja, zakaj določena molitev, in nadaljuje z že znanimi besedami *V' imenu Boga † Ozheta, in † šinu in švetiga † Duha. Amen.* Marsikje se tudi med molitvijo pojavi opomba avtorja, s katero napoti vernika na pravo pot. Pojasnjuje pa tudi gibanje župnika med Sveto mašo.

2.1.3 Andrej Andolšek: *šlata krona matere bošhje* (1858)

Andrej Andolšek se je rodil 1827 na Velikih Poljanah pri Ribnici, umrl pa 1882 v Eagle Harborju, v Združenih državah Amerike. Gre za nabožnega pisatelja, ki je bil je kaplan v Metliki, Velesovem, Polhovem Gradcu in Radečah pri Zidanem Mostu. Leta 1860 je odšel v Ameriko k škofu Baragi in misijonaril v njegovi škofiji. Leta 1863 je prestopil v nadškofijo San Francisco. Vmes je še potoval po različnih krajih. Nazadnje se je vrnil v Eagle Harbor. Napisal je omenjeno knjigo, ki je leta 1860 izšla pod naslovom *Nebeška mana*. (Slovenski biografski leksikon, 1925 – 91, str. 11)

Knjiga ima podnaslov *Molitvene bukve, v katerih še najdejo lepe molitve, pobošhne premišhljevanja in korištni nauki, ...* Na prvi strani piše, da je Andolšek to poslovenil iz nemščine. Natisnjena je bila leta 1858 v Ljubljani. Razdeljena je na dva dela oziroma oddelka, kot ju poimenuje avtor. V prvem delu se nahajajo molitve, kot so jutranja molitev, razlage molitev Oče naš, Zdrava Marija in Apostolska vera, večerne molitve, molitve pri Sveti maši, Sveta pokora in podobno, v drugem delu pa je poudarek na križevem potu in *pobošhnosti sa poglavitne Gošpodove prasnike*. Delo vsebuje tudi *Litanije* in *Roshenkranz*. Zanimivo je, da ne vsebuje niti predgovora avtorja niti kazala, se pravi, da je res goli prevod na približno 600 straneh.

3 Značilnosti posameznih avtorjev primerjalno po jezikovnih ravninah

V tem delu bom po jezikovnih ravninah poiskala razlike in podobnosti v jeziku posameznega avtorja in jih med seboj primerjala. Pojave bom iskala samo v omenjenih treh molitvah (Jutranji, Večerni in Molitvah pri Sveti maši).

3.1 PISAVA

Ta del je namenjen zapisu samih besed oziroma besednih zvez. Načeloma velja, da se je današnji zapis v nekaterih primerih spremenil. So pa tudi razlike v zapisu med avtorji. Za avtorje bom uporabila naslednje oznake: G – Gollmayer, B – Baraga, A – Andolšek.

- predlog zapisujeta Gollmayer in Baraga z apostofom, Andolšek pa že narazen. Danes se piše narazen, brez apostrofa.

G:]']vojim (s svojim), h'ker]han]tvu (h krščanstvu)

B:]'tvojo (s tvojo)

A:] tvojo gnado (s tvojo gnado)

- različno zapisovanje naslonskih oblik osebnega zaimka. Pišejo jih z vezajem. Danes je to zapis skupaj oziroma narazen, če so to naglasne oblike.

G: *na-te* (nate), *sa-me* (zame), *sa-nje* (zanje), *va-nje* (vanje)

B: *sa-me* (zame), *na-]e* (nase) → slednji je povratni osebni zaimek

A: *sa-te* – *sate* (zate), *na-me* – *name* (name)

- navezni členek *le-* pred kazalnim zaimkom se piše skupaj

G: *letó* (le-to)

B: *lete*, *leta* (le-te, le-ta)

A: *lete* (le-te)

- pisanje narazen nekaterih predložnozveznih prislovov (pri Andolšku pa tudi predloga); danes se piše skupaj. Pri Baragi nisem našla omenjenih prislovov.

G: *po tim* (potem; piše ga tudi skupaj *potim*), *novizh* (vnovič; piše brez predloga *v*)

A: *v novizh* (vnovič)

- drugačen zapis sestavljenke kot danes. Piše se skupaj in ne z vezajem. Pri Baragi te besede ne zasledim, ostale sestavljenke pa piše skupaj. Zaznamovane so tudi predpone.

G: *is-haja* (izhaja); *isvelizhanje* (zveličanje)

B: *odrešhil* (odrešil), *pošvetil* (posvetil); *škasujejo* (izkazujejo), *šrozhi* (izroči)

A: *is-hajašh* (izhajaš);

- zapis soglasnika *l* s soglasniškim sklopom *lj*. Pojava ne najdem pri Gollmayerju in Baragi.

A: *angeljške* (angelske)

- opuščanje zapisa soglasnika *j* ob samoglasniku *i* in drugem samoglasniku

G: *krištian* (kristjan), *prošio* (prosijo), *v prieten dar* (v prijeten dar → Baraga piše *prijeten*), *vmie* (umije), *pie* (pije), *vpiem* (vpijem)

B: *škri* (skrij), *prošiozh* (prosijoč)

- besedna zveza, v kateri gre verjetno za pravopisno napako, ker je tako zapisana samo enkrat, drugače je zapisana *hvaliti in zhaštiti*. Pri ostalih dveh take spremembe ni; Baraga zapisuje brez veznika *in* (*hvalimo te, zhaštimo te, ...*), Gollmayer pa z veznikom ali brez (*zhešhen in hvalen* ali *Hvalimo te, zhaštimo te, ...*).

A: *hvalim ni zhaštim te* (hvalim in častim te)

- glede na današnji pravopis je kar nekaj odstopanj s stališča zapisovanja vejice → najpogosteje jo zapisujejo pred veznikom *in*, ko *le-ta* stoji na začetku vezalnega priredja

G: *Tebe šamiga, moj Bog! še hozhem dershati, in shiveti kakor dober krištian*. (str. 5)

B: ...perne]emo ti ta pre]veti dar, in te v' imenu Jesu]a Kri]tusa, tvojiga]ina, ponishno pro]imo sa tvoje]veto katoli]hko zerkev, ... (str. 28)

A: ..., otmi na] vezhniga pogubljenja, in]tori, de bomo zhedi tvojih isvoljenih pri]hteti. (str. 114)

3.2 GLASOSLOVJE

Tukaj bom prikazala spremembe glasov glede na stanje v današnjem jeziku. Za avtorje bom uporabljala oznake: G – Gollmayer, B – Baraga, A – Andolšek.

3.2.1 VOKALIZEM

➤ a > e

- nenaglašeni *a*, ki prehaja v *e* ali *ê*

G: *de* (da), *vunder* (véndar)

B: *de* (da), *jutrenja* (jútranja), *kàder* (kàdar → Gollmayer ne uporabi te različice, samo varianti *kador* oziroma *kadar*), *vender* (véndar)

A: *de* (da), *de]iravno* (dasirávno), *kader* (kàdar; piše tudi dvojnico *kadar*), *vender* (véndar), *]kupej* (skúpaj), *vekomej* (vékomaj), *tukej* (túkaj)

- naglašeni *a*

G: *delezh* (dáleč)

B: *delezh* (dáleč)

Pri Andolšku ne najdem primera.

- kratki *a*

G: *je]t* (jàz) → *z* se izgovarja nezveneče, temu pa se doda soglasnik *t*

B: *je]t* (jàz), *morde* (mordà), *]ej* (sàj)

A: *je]t* (jàz), *menj* (mànj)

- **a > o** → gre za **labializacijo a** (gre za pojav dodajanja izgovorne značilnosti labialov glasu)

- nenaglašeni *a*

G: *kador* (kàdar) → lahko bi šlo tudi za **analogijo** (pojav, ki postane zaradi sorodnih, vzporednih vzrokov (skoraj) enak drugemu pojavu) po *kakor*

Pri ostalih dveh nisem našla primerov.

- **a > Ø** → **redukcija** (popolna onemitev je pojav, ko se glas na mestu, kjer bi se moral izgovarjati, ne izgovarja) samoglasnika *a*; v obravnavanih molitvah pri Baragi in Gollmayerju primerov ne najdem.

- nenaglašeni *a*

A: *napzhno* (napáčno)

- **ě > i** → gre za značilnost osrednjih narečij (gorenjsko, dolensko, notranjsko)

- nenaglašeni *i*

G: *diviza* (devíca), *všigamogozhen* (vsegamogóčen)

B: *zhimu* (čemú), *breshtivilne* (brežštevílne)

A: *vedil* (védel), *vidil* (vídel), *všigamogozhen* (vsegamogóčen)

- naglašeni *i*

G: *po tim* (potém; piše tudi skupaj)

B: *pripovišt* (pripovést)

Pri Andolšku nisem našla primera.

- kratki *i*

G: *všim* (vsèm), *vših* (vsèh)

B: *vših* (vseh), *všim* (vsèm)

A: *vših* (vsèh), *všimi* (vsèmi), *všiga* (vsèga)

- **e pred r > i** → v knjižnem jeziku se izgovarja zelo ozko, tu pa je že prešel v *i*

G: *ktir* (katéri)
 B: *smiram* (zméraj)
 A: *smiraj* (zméraj)

- **e > Ø** → **redukcija** samoglasnika *e*

G: *zlo* (celó), *djanju* (dejánju), *špovdi* (spóvedi), *s snamnjam* (z
 známenjem)
 B: *djanje* (dejánje), *perjatle* (prijátelje)
 A: *zlo* (celó), *djanji* (dejánje), *konz* (kônc), *oddelk* (oddélek),
prijatle (prijátelje), *snamnje* (známenje)

- **ð > a** ali **ð > Ø** → ali gre za narečno vokalizacijo polglasnika ali pa gre za knjižni zapis *ð* z *a*

G: *današ* (dánes) → zapisuje *a* namesto *ð* (kot ostala dva) oziroma današnjega *e*, *tàma* (tèma)
 B: *danš* (dánes)
 A: *danš* (dánes)

- **ð > i** → dosledno je zapisovanje samoglasnika *i* v kratkem naglašenem položaju namesto polglasnika (dosledno zapisujejo v 1. osebi ednine glagola biti)

G: *šim* (sem), *nišim* (nísem), *sazhetik* (začétek)
 B: *shejin* (žéjen), *šim* (sem), *nišim* (nísem)
 A: *šim* (sem), *nišim* (nísem)

- **ð > u** → gre za **asimilacijo** *ð* (prilagajanje ene vrste, v tem primeru enega glasu drugemu) ob *v*

G: *vunder* (vèndar)
 B: *vender* (vèndar) → gre samo za pojav *a > e*
 A: *vender* (vèndar) → enako kot pri Baragi

- **i > Ø** → **redukcija** samoglasnika *i*

G: *tištkrat* (tístikrat), *švojga*, *mojga*, *Marji*, *dviza* (besede imajo tudi svoje dvojnice: *švojiga*, *mojiga*, *Marija*, *diviza*), *evangelj* (evangélij)
 B: *kelh* (pojavi se tudi dvojnica *kelih*)
 A: *kelh* (piše tudi dvojnico *kélih*), *šzer* (sicèr)

➤ **-i > Ø** → **onemitev** izglasnega *i*

G: *ʃkos* (skózi – zapiše pa tudi z *i* *ʃkosi*)

A: *ʃkos* (skózi)

Pri Baragi ne najdem pojava.

➤ **> u** → stari cirkumfektirani *o* je prešel v *u*

G: *ʃturil* (stóril)

B: *ʃtorim* (storim) → pri Baragi tega pojava ne zasledim

A: *unkraj* (ónkraj), *ʃtoril* (stóril) → kot pri Baragi ni sprememb

➤ **ðr > ar** → nastanek iz zlogotvornega *r* v praslovanščini pri Gollmayerju. Pri ostalih dveh je prešel v *ðr*.

G: *satart* (zatít), *sanikarnoʃti* (zaníkrnosti)

B: *ʃmert* (smít), *ʃerzam* (srcem), *ʃkerbno* (skrbno), *sanikernoʃti* (zaníkrnosti)

A: *ʃkerbeti* (skrbeti), *terdno* (trdno), *ʃmerti* (smrti)

➤ **u > Ø** → **redukcija** samoglasnika *u*

B: *varh* (váruh)

A: *varh* (váruh)

Pri Gollmayerju primera ne najdem.

➤ **-o > Ø** → **redukcija** izglasnega *o*

G: *nameʃt* (namésto), *savol* (zavóljo; piše tudi dvojnico *savolo*), *in* (piše tudi dvojnico *ino*)

B: *in* (tudi dvojnica *ino*)

A: *savolj* (zavóljo → Baraga piše *savoljo*), *nameʃt* (namésto), *in* (pojav tudi dvojnice *ino*)

➤ **-ega > -iga** → gre za knjižno tradicijo 16. stoletja

G: *boʃhjiga* (božjega), *zeliga* (celega), *zhaʃtiga* (častitega), *dobriga* (dobrega), *eniga* (enega), *kervaviga* (krvavega), *krivizhniga* (krivičnega), *mladiga* (mladega), *naʃhiga* (našega), *njegoviga* (njegovega), *praviga* (pravega), *pravizhniga* (pravičnega), *rojeniga* (rojenega), *ʃamiga* (samega), *ʃvetiga* (svetega), *ʃvojiga* (svojega),

tiga (tega), *tvojiga* (tvojega), *vredniga* (vrednega), *sapeliviga* (zapeljivega)

B: *blishniga* (bližnjega), *zeliga* (celega), *zhlovekoviga* (človekovega), *dobriga* (dobrega), *dobrotljiviga* (dobrotljivega), *dopadljiviga* (dopadljivega), *eniga* (enega), *hudiga* (hudega), *krivizhniga* (krivičnega), *majhniga* (majhnega), *mozhniga* (močnega), *nebeshkiga* (nebeškega), *nehvaleshniga* (nehvaležnega), *neperpravljeniga* (nepripravljenega), *ne[konzhniga* (neskončnega), *noviga* (novega), *peklen[kega* (peklenškega), *pomankljiviga* (pomankljivega), *poterpeshljiviga* (potrpežljivega), *praviga* (pravega), *pravizniga* (pravičnega), *pregre[hniga* (pregrešnega), *[vetiga* (svetega), *[vojiga* (svojega), *ti[tiga* (tistega), *tvojiga ljubiga* (tvojega ljubega), *ubosiga* (ubogega), *u[miljeniga* (usmiljenega), *vezhniga* (večnega), *vredniga* (vrednega), *v[iga* (vsega), *v[aziga* (vsakega), *sapeljiviga* (zapeljivega)

A: *boshjiga* (božjega), *britkiga* (bridkega), *zeliga* (celega), *zha[titiga* (častitega), *zhi[tiga* (čistega), *dopadljiviga* (dopadljivega), *edinorojeniga* (edinorojenega), *hvaleshniga* (hvaležnega), *hudiga* (hudega), *ker[han[kiga* (krščanskega), *Kri[stu[oviga* (kristusovega), *krivizhniga* (krivičnega), *keriga* (katerega), *ljubiga* (ljubega), *ljubljskiga* (ljubljskega), *mojiga* (mojega), *na[higa* (našega), *nebe[hkiga* (nebeškega), *ne[konzhniga* (neskončnega), *noviga* (novega), *otrozhjiga* (otročjega), *poboshniga* (pobožnega), *potertiga* (potrtega), *posemelj[kiga* (pozemeljskega), *praviga* (pravega), *pravizhniga* (pravičnega), *preljubesnjiviga* (preljubeznivega), *pretezeniga* (pretečenega), *prizhujozhiga* (pričujočega), *prihodnjiga* (prihodnjega), *re[hnjiga* (rešnjega), *[amiga* (samega), *[mertniga* (smrtnega), *[torjeniga* (storjenega), *[vetiga* (svetega), *[vojiga* (svojega), *ti[tiga* (tistega), *tvojiga* (tvojega), *vezheniga* (večnega), *sapi[aniga* (zapisanega)

➤ **-emu > -imu**

G: *na[himu* (našem), *[vetimu* (svetemu), *sadnimu* (zadnjemu)

B: *nar [vetej[himu* (najsветеjšemu), *nebe[hkimu* (nebeškemu), *pravimu* (pravemu), *[vojimu* (svojemu), *rasshaljenimu* (razžaljenemu), *shivimu* (živemu), *v[igamogozhnimu* (vsemogočnemu)

A: *[vojimu* (svojemu), *nar vik[himu* (najvišjemu), *nebe[himu* (nebeškemu), *ne[konzhnimu* (neskončnemu), *vezhnimu* (večnemu)

➤ **-im > -em** → zasledim samo pri Gollmayerju

G: *sahvalem* (zahvalim)

- **-em > -im** → zasledim samo pri Baragi

B: *po neškonzhnim* (po neskončnem), *na višokim* (na visokem), *po tvojim* (po tvojem), *po tim švojim* (po tem svojem), *v' boshjim štrahu* (v božjem strahu)

- **vokalna harmonija** je pojav, ko narava naglašenega samoglasnika določa naravo nenaglašenega v isti besedi. Pri Andolšku tega ne najdem.

G: *ošromoten* (osrámočen) → lahko pa bi bila tudi labializacija *a*
 B: *kotolišhko* (katóliško) → Gollmayer piše *katolšhka* (katoliška), Andolšek uporablja izraz *katolišhka*

- **preglas** je premena, ko se za *c, j, č, ž, š* končniški ali priponski *o* zamenjuje z *e* (Aleš – Alešev, meč – z mečem)

G: *pošvezhovavec* (posvečevalec) → neupoštevanje preglasa v priponi med tvorjenjem tvorjenke; *isvelizharjovo* (zveličarjevo) → tudi nima preglasa v priponi *-ov*

B: *ubijavzov* (ubijalcev) → med sklanjanjem ga ne upošteva, namesto *-o* v priponi bi danes v rodilniku množine moškega spola imeli *-e*; *dopolnovati* (dopolnjevati) → v glagolski priponi *-ov* ne upošteva preglasa v *-ev*

A: *pošvezhovavec* (posvečevalec) → neupoštevanje preglasa v priponi med tvorjenjem tvorjenke; *svelizharjevo* (zveličarjevo; za razliko z Gollmayerjem že upošteva preglas v priponi)

- pojavijo se tudi različni zapisi besede *apostol*. Ne gre za preglas, ampak za prevzemanje po nemški oziroma latinski izrazni podobi. Pri Andošku tega ne zasledim.

G: *apoštelnam* (po nemško) – *apoštolnam* (po latinsko)

B: *apošteljne* (po nemško) – *apoštoljško* (po latinsko)

3.2.2 KONZONANTIZEM

- **lj > l** → mehki *l'* je otrdel; vedno v teh primerih, ni dvojnic

G: *jemlite* (jemljite), *kraluje* (kraljuje), *kraleštvo* (kraljestvo), *lubesen* (ljubezen), *lubim te* (ljubim te), *ludštva* (ljudstva), *ludem* (ljudem), *oblube* (obljube), *pošhli* (pošlji), *poterpeshlivi* (potrpežljivi), *perpravleno* (pripravljeno), *ponovlati* (ponavljati),

šemlo (zemljo), terplenje (trpljenje), všmilenje (usmiljenje), savolo (zavoljo), shele (želje), shivljenje (življenje)

B: perjatle (prijatelje), rasvešeluje (razveseljuje)

A: perjatle (prijatelje)

➤ **l > lj**

G: *Abelna* → ni spremembe

B: *Abeljna* (Abelna), *apošteljne* (apostel; izraz je podomačen, izhodiščna oblika je *apostolus*)

A: *apoštoljško* (apostolsko)

➤ **nj > n** → mehki *n'* je otrdel pri Gollmayerju in Baragi, pri Andolšku pa ne

G: *blišhne* (bližnje), *Jagne* (Jagnje), *nagnen* (nagnjen), *škušhnave* (skušnjave), *špremenena* (spremenjena), *švetina* (svetinja), *sadni* (zadnji)

B: *po tem revnim shivljeni* (po tem revnem življenju), *švete sapovedi dopolnovati* (dopolnjevati), *pošledni* (poslednji), *blishniga* (bližnjega)

➤ **n > nj** → *n* preide v *nj*. Gollmayer tega ne pozna

B: *gnjušijo* (gnusijo → Andolšek piše *gnušenjem*, tako kot danes brez *j*), *gnjušoba* (gnusoba)

A: *gnjilo* (gnilo), *preljubesnjiviga* (ljubeznivega)

➤ **nj > jn** → mehki *n* preide v *jn*, razen pri Baragi (*jutrenja* – jutranja)

G: *sjutrajne* (zjutranje oziroma danes uporabljamo brez predpone jutranje)

A: *jutrajna* (jutranja)

➤ **šč > š** → **asimilacija**, kjer se skupina *šč* asimilira v *š*

G: *zhešhen* (češčen), *keršhanštvu* (krščanstvo), *opušhanjam* (opuščanjem), *odpušhenje* (odpuščanje), *podkupšhine* (podkupščina), *prebivališhe* (prebivališče), *vošhite* (voščite)

B: *zhešhena* (češčena), *ozhišhena* (očiččena), *odpušhenje* (odpuščanje), *prebivališhe* (prebivališče), *pokoršhino* (pokorščino), *keršhanške* (krščanske), *ozhišhevali* (očiččevali)

A: *zhešhena* (češčena), *zhešhenje* (čaščenje), *dedšhino* (dediščino), *išhe* (išče), *išhemo* (iščemo), *keršhanskiga* (krščanskega),

nevo[hljiva (nevoščljiva), *odpu[hanje* (odpuščanje), *odpu[hamo* (odpuščamo), *opu[hanjem* (opuščanjem), *prebivali[he* (prebivališče), *sbirali[hi* (zbirališče)

- **st** namesto današnjega **šč**. Pojav značilen samo za Andolška.

A: *sado[stenje* (zadoščenje) → gre za tvorjenko iz *zadostiti* – *zadostenje*

- **t > pt** → verjetno gre za knjižni (neetimološki) sklop, znan že pri Trubarju. V obravnavanih molitvah besede *tuj* – *ptuj* pri Baragi ne najdem.

G: *ptuje* (tuje)

A: *ptuje* (tuje)

- **onemitev** soglasnika *t* v sklopu *ntk*

B: *tavshenkrat* – *tavshentkrat*

Pri ostalih dveh ni sprememb.

- zapis *-v* namesto *-l* v deležniku na *-l*. Pojavi se samo 1x pri Gollmayerju, ostala dva pišeta *-l*.

G: *dav* (dal)

- pisanje soglasnika *v* namesto samoglasnika *u* na začetku besede pred soglasnikom; danes se zapisuje soglasnik *u*

G: *vmere*l (umrl), *v[smili [e* (usmili se), *vbogi* (ubogi), *vzhlovezhil* (učlovečil), *v[smilenja* (usmiljenja), *vmie* (umije), *vshitik* (užitek)

B: *vdeleshevati* (udeleževati); pojavi pa se tudi zapis z *u*: *u[smiluje [e* (usmili se).

A: *v[stvaril* (ustvaril), *vzhlovezhenje* (učlovečenje), *vdeleshil* (udeležil), *vdelehujejo* (udeležujejo), *vshitik* (užitek)

- pred samoglasnikom *u* se piše soglasnik *v*. Gre za **protetični glas**, ki se pojavi na začetku besede ali med dvema vokaloma kot posledica zakona o odprtem zlogu, da ne bi skupaj prišla dva vokala – zaradi lažje artikulacije. Pojavi se samo pri Gollmayerju.

G: *vupanje* (upanje), *vuzhi na]* (uči nas), *vu]ta* (usta)

- **-ji > -i** → narečna asimilacija

G: *vezhi* (večji)

A: *vezhi* (večji)

- dodani **j**

B: *oj]tro* (oster)

Pri Andolšku in Gollmayerju tega pojava ni.

- **premena po palatalizaciji** se tiče soglasnikov *k*, *g*, *h*, ki se premenjujejo v soglasnike *c*, *z*, *s* pred *i* in *ě* (na primer klik – klicati, ustregel – ustrezati)

G: *v]akiga* (vsakega) → do palatalizacije ne pride

B: *v]aziga* (vsakega) → druga praslovanska palatalizacija, kjer se *k* premenjuje v *c*

A: *v]aziga* (vsakega), *ubosiga* (ubogega) → tudi praslovanska palatalizacija, kjer se poleg *c* v *k* premenjuje tudi *g* v *z*

- **premena po zvenečnosti** je zapisovanje nezvenečega nezvočnika namesto zvenečega

G: *pov]ot* (povsod), *je]t* (jaz), *opzhino* (občino) → zapisal je nezvenečo varianto, danes pa se piše zveneč nezvočnik

B: *pov]od* (za razliko od Gollmayerja piše tako kot danes), *britko]tih* (bridkostih), *britka* (bridka)

A: *britko* (bridko), *britko]tih* (bridkostih) → zapisana je nezveneča varianta, danes pišemo zveneč nezvočnik, *pov]od* (za razliko od Gollmayerja piše tako kot danes)

3.3 OBLIKOSLOVJE

Tu bom po besednih vrstah poiskala razlike v jeziku posameznih avtorjev glede na današnji knjižni jezik. Zaradi lažjega zapisovanja so priimki avtorjev na nekaterih mestih okrajšani: Gollmayer – G, Baraga – B in Andolšek – A.

3.3.1 SAMOSTALNIŠKA BESEDA

moški spol

➤ v mestniku ednine se pojavi narečno sklonilo *-i* namesto *-u*. Gollmayer ima samo *-u*.

G: *na krishu* (na križu)

B: *na krishi* (na križu)

A: *na krišhi* (na križu), *v kelhi* (v kelihu)

➤ za orodnik ednine vsi trije uporabljajo končnico *-am* namesto *-om*

G: *s angelam* (angelom), *s Bogam* (z Bogom), *pod Ponziam Pilatusham* (pod Poncijem Pilatom), *pred kruham* (pred kruhom), *s'šlushabnikam* (s služabnikom), *š pozhaštenjam* (s počastenjem oziroma s počastitvijo), *s djanjam* (z dejanjem), *s'Duham* (z Duhom), *s opušhanjam* (z opuščanjem), *s Ozhetam* (očetom)

B: *s Bogam* (Bogom), *š greham* (z grehom), *š' švetim Duham* (s Svetim Duhom), *š šinam* (s sinom), *š glasam* (z glasom)

A: *s Bogam* (Bogom), *s Duham* (z Duhom), *š kakim greham* (s kakšnim grehom), *s mašhnikam* (z mašnikom), *s Ozhetam* (z očetom), *nad kelham* (nad kelihom), *pod Ponzijam Pilatam* (pod Poncijem Pilatom), *š kolenam* (s kolenom), *š šinam* (s sinom), *s svelizhanškim štraham* (z zveličarskim strahom)

➤ končnica *-am* se pojavi tudi v dajalniku množine

G: *apoštelnam* (apostolom), *dolshnikam* (dolžnikom), *grešhnikam* (grešnikom), *šlushabnikam* (služabnikom), *švetnikam* (svetnikom)

B: *švetnikam* (svetnikom), *uzhenzam* (učencem)

A: *dolshnikam* (dolžnikom), *grešhnikam* (grešnikom), *uzhenzam* (učencem)

- G: *dnovi* (dnevi) → samostalnik ima podaljšavo *-ov-* po ujevski sklanjatvi, tako kot *sin – sinovi*.

ženski spol

- *-ev > -ov > -uv* → asimilacija v imenovalniku ednine. Pojav samo pri Gollmayerju, Baraga in Andolšek pišeta *-ev*.

G: *cerkuv* (cerkev), *molituv* (molitev)

B: *molitev* (molitev), *zerkev* (cerkev)

A: *molitev* (molitev)

- v orodniku ednine ženske *i*-sklanjatve nastopa končnica *-jo*, samo pri Gollmayerju.

G: *s mi{ljo* (z mislijo), *s' lubesnjo* (z ljubeznijo)

- v orodniku ednine pri samostalniku *kri* se pojavi končnica *-ijo*, danes pa je tu *i* reduciran. Samo pri Andolšku.

A: *š kervijo* (s krvjo)

- analogija pri samostalniku ženske *i*-jevske sklanjatve po a-sklanjatvi

G: *švojih dolshno}t* (svojih dolžnosti)

B: *vše ljubesen vreden* (vse ljubezni vreden), *od tvojih švetih šapoved* (od tvojih svetih zapovedi), *vših perloshno}t greha* (vseh priložnosti greha)

A: *dušnih in telešnih nevarno}t* (dušnih in telesnih nevarnosti)

srednji spol

- v mestniku ednine se pojavi končnica *-i* namesto *-u*. Gollmayer piše *-u*.

G: *v' imenu* (v imenu), *po tvojimu rasodenju* (po tvojemu razodetju)

B: *per sdravji* (pri zdravju), *per shivljenji* (pri življenju), *v šposnanji* (v spoznanju)

A: *v dejanji* (dejanju), *po povsdigovanji* (po povzdigovanju), *po sašlushenji* (po zasluženju)

- v orodniku ednine se tako kot pri moškem spolu pojavi končnica *-am* namesto *-om*

G: *s djanjam* (z dejanjem), *s opuſhanjam* (z opuſčanjem), *s miloſtivim oblizhjam* (z milostnim obliĉjem), *s' tim ſvojim preſvetim teleſam* (s tem svojim presvetim telesom), *s savetjam* (z zavetjem), *s snamnjam* (z znamenjem), *pred oblizhjam* (pred obliĉjem), *pred terplenjam* (pred trpljenjem)

B: *s' Jeſuſovim preſvetim reſhnjim teleſam* (z Jezusovim presvetim reſnim telesom), *ſ' zhiſtim ſerzam* (s ĉistim srcem), *s' vinam* (z vinom), *s obhajilam* (z obhajilom)

A: *pred tvojim boſhjim velizhaſtvam* (pred tvojim boſhjim veliĉastvom)

- dajalnik množine je zapisan s konĉnico *-am* in ne *-om*. Gollmayer tega nima.

B: *proti nebesam* (proti nebesom), *ſluſhabnikam* (sluſhabnikom)

A: *proti nebeſam* (proti nebesom)

- Baraga uporabi napaĉen sklon pri osebнем zaimku za drugo osebo ednine *proſijo naj ti v' nebeſih ſa naſ* (prosijo naj te v nebesih za nas, str. 27) → lahko gre tudi za kazalni zaimek v funkciji osebnega v pomenu »oni«

3.3.2 PRIDEVNIŠKA BESEDA

- **stopnjevanje**

v primerniku se v nenaglaſenem *e* v priponi *-ejſi* pojavi ikanje, se pravi *i*, ĉe pa je *e* naglaſen, ostane *e*

G: *ſtariſhe* (starejſe), vendar *zhudnejſhi* (ĉudnejſi)

B: *pametniſhi* (pametnejſi)

A: *zhiſtejſhi* (ĉiſtejſi)

Primernik in preseſnik od pridevnika velik imata naslednje oblike:

B: *viſhiga* (viſjega), *narviſhi* (najviſji)

A: *narvikſhimu* (najviſjemu)

- **neujemanje** pridevnika v spolu, sklonu in ſtevilu s samostalnikom oziroma nesklonljivost primerniſkih oblik. Besedna zveza v taki obliki se pojavi samo pri Andolſku.

Pri Gollmayerju se pridevniki ujemajo s samostalniki, pri Baragi pa sem našla primer neujemanja.

G: *tvojo neisrezheno vi|oko|t* (tvojo neizrečeno visokost), *s' zhi|to du|ho k' pre|sveti |vetobi* (s čisto dušo k presveti svetlobi)

B: *moje gorezhe shelje* (moje goreče želje), vendar *Marija, moja nar vezhi pomozhniza* (Marija, moja največja pomočnica)

A: *ni lep|hi in bolj|hi molitve* (ni lepše in boljše molitve)

- pojav **nedoločne oblike** pridevnika namesto določne pri Gollmayerju. Ostala dva uporabljata določno obliko.

G: *|vet Ozhe* (sveti oče), *prezhi|t dar* (prečisti dar), *edin* (edini), *edinorojen |in* (edinorojeni sin), *|vet Duh* (Sveti Duh), *prezhuden kelh* (prečudni kelih)

- pojav **feminizacije** (samo pri Andolšku in Baragi), ki je formalno razvidna z rabo pridevniške besede množine srednjega spola v ženskem spolu. Gollmayer ohranja srednji spol.

B: *v|e |voje dela* (vsa svoja dela), *na|he |erza* (naša srca) → tožilnik množine srednjega spola

A: *dobre dela* (dobra dela) → imenovalnik množine srednjega spola; *dopadljive dela* (dopadljiva dela), *poboshne premi|ljevanja* (pobožna premišljevanja), *na|he |erza* (naša srca), *|voje dela* (svoja dela) → tožilnik množine srednjega spola

3.3.3 GLAGOL

- G: *ponovlati* (ponávljati) → analogija po dovršniku ali pa *au > ou*
B: *dopolnovati* (dopolnjeváti) → ni upoštevan preglas
A: *ponovljenjem* (ponávljanjem) → glagolnik, tvorjen iz dovršne oblike 'ponovitev'

- *e* je zamenjan z *a*

G: *dajash* (daješ) → analogija po glagolih na *-ati, -am*, nedoločniška pripona vpliva na sedanjiško, *odvsami nam* (odvzemi nam) → analogija po sedanjiku

3.3.4 PRISLOV

Sledijo prislovi, ki so značilni za posameznega avtorja in so v Slovarju slovenskega knjižnega jezika označeni s kvalifikatorjem star.:

- *tolkaj* (toliko) star. – pojavi se v 16. stoletju in pomeni 'veliko'. Praslovanska beseda **tolik6* je izpeljana iz **toli*, kar se ohranja tudi v starocerkvenoslovanski *toli* 'toliko'. Beseda je s členkom izpeljana iz indoevropskega kazalnega zaimka **to-* 'ta'.

Uporabi samo Gollmayer. Barara in Andolšek uporabljata besedo *toliko*.

- *prizho* (vpričo) star. – pojavi se v 16. stoletju in je sorodna besedi *priča* (15. stoletje). Izhajati je treba iz pomena 'prisotnost'. Pomen povezujemo s 'pripovedovati o dogodku'.

Uporabi samo Gollmayer.

- *doſihmal* (dozdaj, doslej) star. – prislov se pojavi v 16. stoletju, različica je tudi *do sega kmal*. Nastalo iz sklopa s predlogom *do*, *sih*, kar je rodilnik množine praslovanskega zaimka *ta* in starega rodilnika množine slovenske besede **mal* 'določen čas'. Izhodiščni pomen je torej 'do teh časov'.

Uporabi samo Baraga.

- *poſihmal* (od takrat, od zdaj) star. – pojavi se v 16. stoletju, prislov je nastal iz zveze s predlogom *po* 'potem', *sih*, kar je rodilnik množine praslovanskega zaimka *ta* in starega rodilnika množine slovenske besede **mal* 'določen čas'. Izhodiščni pomen je 'po teh časih'.

Uporabi samo Baraga.

- *tamkaj* (tam) star. – prislov se pojavi v 16. stoletju z več različicami (*tamle*, *tamkaj*, *tamkajšnji*, *tamošnji*). V slovenskih narečjih se uporablja *tja*. Prvotno pomeni **k temu*, drugotno pa **pri tem*'.

Uporabi samo Baraga.

- *smiram* (zmeraj, vedno) star. – pojavi se v 17. stoletju, v obliki *zmerom*, kar pomeni da je pri Baragi prišlo do narečnih sprememb. Prvotni pomen je **'z namero*, s smerjo' oziroma **'od namere*, do smeri', to je 'v isto smer'.

Uporabi samo Baraga. Andolšek uporabi *smiraj*.

- oblika na *-i*. Značilno samo za Barago.

B: *sgoli* (zgolj)

- **-oma** > **-ama** → starejša oblika

G: *neprenehama* (neprenéhoma)

B: *neprenehama* (neprenéhoma), *popolnoma* (popólnoma)

A: *neprenehama* (neprenéhoma), *popolnoma* (popólnoma),
nepopolnoma (nepopólnoma)

3.3.5 VEZNIK

Našteti vezniki so v Slovarju slovenskega knjižnega jezika označeni kot besede, ki so zaznamovane:

- *ako* (kot veznik v odvisnih stavkih v pomenu če) raba peša – veznik se pojavi v 10. stoletju, v sklopih *akoravno*, *akoprav*, *akotudi*. Uporablja se predvsem časovno. Prvotni pomen je *in ko*, saj se časovna in pogojna funkcija medsebojno pogosto prepletata.

Pojavi se pri Baragi in Andolšku. Gollmayer v obravnavanih molitvah ne uporablja *ako*, ampak samo *če*.

- *de|lih* (čeprav) star. – se pojavi v 19. stoletju, sklopljeno je iz *če* in *prav* v pomenu 'ravno, naravnost'. Ti sklopi naj bi bili dobesedni prevodi iz nemščine (*wenn gleich* 'wenn je če in *gleich* je ravno' ali *wenn gerade* 'gerade je naravnost, ravno').

Uporablja samo Gollmayer.

- *temuzh* (temveč) star. – pojavi se v 16. stoletju, tudi v narečjih. Imamo različici, kot sta: *tamuč* in *temeč*, sklopljeno je iz slovenskega kazalnega zaimka *ta* in prislova *več*.

Pojavi se pri vseh treh.

- *ino* (in, pa) zastar. – pojavi se v 14. stoletju, v 16. stoletju pa njegova različica *inu*, starejše in narečno je tudi *no*. Gre za sklop iz praslovanskega **i* 'in' in ojačevalnega členka **no*. Praslovanski **i* naj bi pomenil 'pri tem', po drugi domnevi pa naj bi pomenil 'od tega (dalje)'.
Uporabljata Gollmayer in Andolšek.

3.3.6 PREDLOG

- uporaba drugačnega predloga (prostega morfema, predložne zveze)

G: *is lubesni proti tebi* (iz ljubezno do tebe), *šam is šebe* (sam po sebi), *všmili še zhes naš* (usmili se nas → tu predlog sploh ni potreben), *šklenem šeboj* (sklenem s seboj → danes tu pišemo predlog, gre za zlitje predloga in povratnega osebnega zaimka)

B: *is tega šveta* (s tega sveta), *k' Gošpodu* (h Gospodu), *voda is dešne štrani* (voda z desne strani), *šam is šebe*, *šam na šebi* (sam po sebi), *šaupamo na* (zaupamo v)

A: *rešhi naš od hudiga* (reši nas hudiga → danes tu predloga ni; podobno je pri Gollmayerju *rešhi naš od slega*), *šam od šebe*, *šam v šebi* (sam po sebi)

3.4 BESEDOSLOVJE

Besedoslovje bom razdelila na besedje, sopomenke za Boga, sopomenke za Marijo in sopomenke za Jezusa ter na druge stalne besedne zveze. Priimki avtorjev so okrajšani: G – Gollmayer, B – Baraga, A – Andolšek.

3.4.1 BESEDJE

V tem delu bom razložila izvor besed, ki se pojavijo v molitveniku in so danes v Slovarju slovenskega knjižnega jezika označene s kvalifikatorji star., zastar., rel., ... ali pa se v današnjem govoru več ne uporabljajo. Razdelila jih bom po izvoru na domače in prevzeto.

Besede, ki jih uporabljajo **vsi trije avtorji**:

PREVZETO

- *altar* (oltar) – pojavi se v 16. stoletju, izposojeno je iz poznolatinsko *altare*, kar je edninska oblika od *altaria* iz klasične latinščine. Prvotno pomeni beseda 'vzvišen prostor' in je v vse slovanske jezike prišla s pokristjanjevanjem proti koncu prvega tisočletja.
- *gnada* (milost) zastar. – pojavi se v 14. stoletju, prevzeto je iz srednjevisoke nemščine. Razvila se je iz pragermanske besede, ki pomeni 'dobra volja; volja, komu pomagati'.

Naslednje besede sem zasledila samo pri **Baragi in Andolšku**:

DOMAČE

- *dopadenje* (zadovoljstvo, ponos) star. – pojavi se v 16. stoletju. Glagol *dopasti* je sestavljen iz *do* in *pasti* po zgledu nemške besede *gefallen* 'dopasti, všeč biti', kar se je razvilo iz srednjevisoke nemščine (*gewallen* 'dobesedno pasti').

PREVZETO

- *jenjati* (nehati, prenehati) raba peša – v 16. stoletju se pojavi brez *j-* (*enjati*). Beseda je prevzeta iz bavarske nemščine (*hengen*), v pomenu 'nehati'. Le-ta pomen se je prek 'pustiti, izpustiti' razvil iz 'obesiti'. Gre torej za pomen 'kar kam obesimo, nato spustimo, in kar spustimo, opustimo, nhamo držati'.
- *shnabli* (ustnice) nižje pog. – Mlajši poknjiženi zapis je z *j* (*žnabelj*), kar pomeni, da je prišlo do mehčanja *l* po domačih zgledih z *-elj*. Pojavi se v 16. stoletju, v pomenu 'kljun', v množini pa 'usta'. Prevzeto je iz srednjevisoke nemščine (*snabel* 'kljun'), iz česar se je razvila današnja nemška beseda *Schnabel* v enakem pomenu.

Sledijo besede, ki so značilne za vsakega avtorja posebej.

Gollmayer:

DOMAČE

- *doštati* (prestati, prebiti, odslužiti) zastar. – gre za narečni izraz v 16. stoletju. Povezujejo ga z glagolom *dosti*, ki naj bi nastal po hitrem govoru iz **do syti*, kar je sklopljeno iz zveze s praslovanskim **do* in rodilnika **syt6* 'sitost'. Verjetno je, da se je ohranilo v starocerkvenoslovanskem **dosyti* ali pomešalo z refleksi glagola **dostati* (sestavljenega iz **do* in **stati*) v pomenu 'zadostovati, obilje, zadostiti'.
- *gošpoškam* (predstavniki oblasti, oblast) star. – pojavi se v 16. stoletju. Gre za izpeljanko iz *gospod* iz 10. stoletja, ki je v nekaterih slovanskih jezikih poimenovanje za Boga, gospodarja, gostilničarja, izraz pa povezujejo tudi z

latinskim izrazom za gostilničarja, v mlajšem pomenu tudi 'gost, tujec'.

PREVZETO

- *apo[st]elj* (apostol) star. – pojavi se v 16. stoletju, prevzeto pa je prek latinskega izraza *apostolus* in grškega *apostolos*, ki pomeni 'odposlanec, sel, glasnik'. V Novi zavezi se pojavlja v pomenu 'božji glasnik, ki oznanja evangelij'.
- *brumno[st]* (pobožnost) zastar. – beseda se pojavi v 16. stoletju. Gre za izraz, ki je povezan z izrazom bog. Le-ta se je pojavil v 10. stoletju. Slovansko in iransko poimenovanje boga izhaja iz pomena 'delež; bog deleža, usode', to je iz po božje čaščenega, poosebljenega deleža.
- *introit* (iz lat. *introitus*; besedilo, navadno iz psalma, ki se moli ali poje ob začetku maše, vstopni spev) relig.
- *joger* (apostol, učenec) zastar. – gre za Kristusovega učenca, izraz se je pojavil v 16. stoletju. Beseda je prevzeta iz starobavarske besede, iz katere se je razvila nemška beseda *Jünger* 'učenec'. Beseda je v moškem spolu posamostaljeni primernik pridevnika *jung* 'mlad' in torej dobesedno pomeni 'mlajši'.
- *ku[h]ne* (poljubi) nižje pog. – pojavi se v 16. stoletju. Izpeljano je iz narečno in starejše *kuš*, *kušek* 'poljub', kar je prevzeto iz srednjevisoke nemščine *kuss*.
- *marternikov* (mučeniki) star. – beseda se pojavi v 14. stoletju in je izposojena iz srednjevisoke nemščine *marter(e)n* 'mučiti', kar je izpeljano iz srednjevisoke nemščine *marter* 'mučenje'. To se je razvilo iz starovisoke nemščine *martira* 'mučenje', izpeljanke iz starevisoke nemščine *martirāri* 'mučenec', kar je izposojeno iz latinščine *martyrium* 'mučeništvo', kar izhaja iz grščine *martyrion* 'krvavo pričanje, dokazilo'. Gre za krvavo pričevanje prave (krščanske) vere.
- *ofertor* (iz lat. ofertorij; besedilo, ki se moli ali poje med darovanjem) relig.
- *shegen* (blagoslov) pog. – izvor sega v 14. stoletje. Beseda je prevzeta iz starevisoke nemščine (*sēgan*) ali iz srednjevisoke nemščine (*sēgen* 'blagoslov, znamenje križa'), kar pa je izpeljano iz starevisoke nemščine

seganōn 'narediti znamenje križa'. Slednje je izposojeno iz latinščine *sīgnāre* 'označiti, narediti znak, zapečatiti'.

Baraga:

DOMAČE

- *perjatlē* (prijatelje) pog. – pojavi se v 15. stoletju. Praslovanska beseda je izpeljana iz *prijati 'dobro želeči, ugajati, ljubiti, rad imeti' in torej prvotno pomeni *'kdor želi dobro, ugaja, ima rad'.
- *vešvoljniga* (vesoljnega) star. – v 16. stoletju se pojavi beseda *vusul/jni*. Ker se v pomenu 'vesolje' pri protestantih pojavlja *vše ulnu*, rodilnik *všiga olniga*, je možno, da gre za sklop iz *ves voljni 'celoten, vse obsegajoč', dobesedno *'od vse (božje) volje'.

PREVZETO

- *natora* (narava) zastar. – pojavi se v 18. stoletju, v pomenu 'temperament, narava, priroda'. Povežemo jo lahko z *natur*, ki je prevzeta v 16. stoletju po nemški besedi *Natur*, le-ta pa je prevzeta iz latinščine (*nātūra*, kar prvotno pomeni 'rojstvo, prirojena lastnost').
- *ofer* (daritev, žrtev) nižje pog. – v 16. stoletju je beseda prevzeta iz srednjevisoke nemščine (*offer* 'žrtev, darovanje'). V to nemško besedo sta sovpadli dve izposojenki, cerkvenolatinška *operāri* 'darovati, maševati' < klasična latinščina 'delati, delovati', in latinska *offerre* 'prinesti', sestavljena iz latinske *ob* 'pred, proti' in *ferre* 'nesti'.
- *htrafinga* (kazen) nar. – v etimološkem slovarju ne obstaja. Obstaja pa povezava z nemško *die Strafe*, gre za prevzeto besedo iz nemščine.
- *troštar* (tolažnik) nižje pog. – beseda ni zapisana v etimološkem slovarju, vendar gre za izpeljanko iz *trošt*, ki se je pojavila v 15. stoletju v pomenu 'tolažba'. Prevzeta je iz srednjevisoke nemščine (*trōst*), iz česar se je razvila današnja nemška beseda *Trost* 'tolažba'.
- *shlahta* (sorodstvo) pog. – pojavi se v 16. stoletju, prevzeta je iz starevisoke nemščine (*slahta*), v srednjevisoki nemščini pa se pojavi beseda *slahte* v pomenu 'pokolenje, pleme, rod, izvor', prvotno *'mladike,

poganjki', kar je sorodno z nemško besedo *schlagen* 'udariti, pognati'.

Andolšek:

DOMAČE

- *mašhnik* (duhovnik, ki mašuje, duhovnik nasploh) star.
- *vedni* (nenehen, trajen, večen) star. – pridevnik s podstavo prislova *vedno*.
- *serkalo* (zrcalo) zastar. – pojavi se v 18. stoletju in prvotno pomeni '*pripomoček za gledanje (samega sebe)'.

PREVZETO

- *grevenga* (kesanje) – pojavi se v 16. stoletju. Besedna družina je samo slovenska in etimološko ni dokončno pojasnjena. Izhodišče je verjetno retrogradna izpeljanka iz praslovanščine, ki pomeni 'kasen, pozen'. Izhodiščni pomen naj bi tako bil '*kar je kasneje, kar se pojavi (po storjenem dejanju)'.
- *patron* (svetnik, izbran za zaščitnika osebe, cerkve, zavetnik) relig. – pojavi se v 16. stoletju. Gre za prevzeto besedo prek nemščine (*patron*) iz latinščine (*patrōnus* 'očetovski zaščitnik', kar je v moškem spolu posamostaljeni pridevnik *patrōnus* 'očetovski', ki je izpeljan iz latinskega *pater* 'oče').
- *vishati* (voditi, usmerjati) star. – iz nemščine *wissen* v pomenu kazati
- *sapopasti* (razumeti, dojeti) star. – kalkirano po nemščini

3.4.2 SOPOMENKE ZA BOGA

Najpogostejša so poimenovanja *Ozhe*, *Gošpod* in *štvarnik*.

Ozhe:

Gollmayer uporabi sopomenko *Ozhe* 4x, Baraga 3x in Andolšek 2x.

➤ Levi prilastek:

G: *moj Ozhe* (4x), *švet Ozhe* (1x), *všigamogozhen Ozhe* (6x),
všmilen Ozhe (1x)

B: *šveti Ozhe* (1x), *ušmiljeni Ozhe* (1x), *nebešhkiga Ozheta* (5x),
všigamogozhni Ozhe (2x), *dobrotljivi nebešhki Ozhe* (4x), *ušmiljeni
nebešhki Ozhe* (1x)

A: *šveti Ozhe* (1x), *nebešhki Ozhe* (17x), *všigamogozhni Ozhe* (3x),
predobrotljivi Ozhe (1x)

➤ Levi prilastek na desni strani:

G: *Ozhe našh* (2x), *Ozhe nebešhki* (1x)

A: *Ozheta všigamogozhniga* (1x), *Ozhe nebešhki* (1x), *Ozhe našh*
(1x)

➤ Levi prilastek na levi in desni strani:

B: *dobrotljivi Ozhe nebešhki* (2x), *ljubi Ozhe nebešhki* (1x)

A: *dobrotljivi Ozhe nebešhki* (1x)

➤ Desni prilastek:

G: *Boga Ozheta* (4x)

A: *Bog Ozhe* (1x)

Gošpod:

Gollmayer zapiše sopomenko *Gošpod* 28x, Baraga 23x in Andolšek
21x.

➤ Levi prilastek:

G: *švet Gošpod* (1x), *nar vezhi in mogozhnišhi Gošpod* (1x), *našhiga
Gošpoda* (22x)

B: *šveti Gošpod* (1x), *nar višhi Gošpod* (1x), *všigamogozhni in
ušmiljeni Gošpod* (1x)

A: *moj Gošpod* (1x), *našh Gošpod* (1x), *šveti Gošpod* (1x)

➤ Levi prilastek na desni strani:

G: *Gošpod našh* (2x)

B: *Gošpoda našhiga* (5x)

➤ Levi in desni prilastek:

A: *narvikšhi Gošpod nebeš in semlje* (1x)

➤ Priedna zveza:

A: *moj Bog in Gošpod* (1x)

štvarnik:

Gollmayer to sopomenko uporablja samo, brez levega in desnega prilastka (2x).

Baraga samostojno tega poimenovanja ne uporablja.

Andolšek samostojno sopomenko uporabi 2x.

➤ Desni neujemalni rodilniški prilastek:

A: *štvarnik nebeš in semlje* (1x)

➤ Priedna zveza:

B: *našh štvarnik in odrešhenik* (1x)

Ostala poimenovanja:

➤ Levi prilastek:

G: *neisrezhena višokošt* (1x), *nebešhki kralj* (1x)

B: *nebešhki kralj* (1x)

A: *nebešhki kralj* (1x), *moj pošvezhevavez* (1x), *šveti patron* (1x), *moj odrešhenik* (1x); *trojedini Bog* (1x), *všigamogozhni in vezhni Bog* (1x)

3.4.3 SOPOMENKE ZA MARIJO

Ponavadi je poimenovana kar z lastnim imenom (*Marija*). Ostali poimenovanji pa sta *devica* in *mati*.

Diviza:

Samostojno jo uporabi Gollmayer 9x. Baraga in Andolšek je samostojno ne uporabljata.

➤ Levi prilastek:

B: *prezhišta deviza* (4x), *zhišta deviza* (1x), *šveta Marija vselej deviza* (7x) → *všelej deviza* je dostavek

A: *prezhišta deviza* (2x)

➤ Desni prilastek:

A: *Marija deviza* (5x)

➤ Prilastek na levi in desni strani ter dostavčno poimenovanje:

B: *šveta Marija všelej deviza* (7x)

➤ Priredna zveza dveh poimenovanj:

A: *prezhudna mati in deviza* (1x)

Mati:

➤ Levi prilastek:

B: *ljubesnjava mati* (1x), *dobrotljiva mati* (1x)

A: *moja dobrotljiva mati* (1x), *moja ljubesnjava mati* (1x)

➤ Levi prilastek na desni strani:

G: *mati boshja* (3x)

B: *mati boshja* (1x), *mati Jesušova* (2x)

A: *mati Jesušova* (1x), *mati našhiga odrešhenika* (1x)

➤ Desni prilastek:

A: *mati našhiga odrešhenika* (1x)

➤ Prilastek na levi in desni strani:

A: *isvoljena mati boshja* (1x), *višoko zhešhena mati boshja* (1x)

Ostala poimenovanja:

G: *šveta Marija* (4x)

B: *nar mogozhnishi pomozhniza* (1x), *nar vezhi pomozhniza* (1x)

A: *šveta Marija* (1x)

3.4.4 SOPOMENKE ZA JEZUSA

Najpogostejše poimenovanje je *šin*. Gollmayer jo uporabi 12x, Baraga 6x in Andolšek 4x.

➤ Levi prilastek:

G: *edinorojen šin* (2x), *ljubesnjivi šin* (1x)

B: *ljubi šin* (4x), *edinorojeni šin* (1x)

A: *boshji šin* (1x), *ljubiga šina* (2x), *edinorojeni šin* (4x)

➤ Levi prilastek na desni strani:

G: *šin Ozhetov* (1x), *šin boshji* (2x)

B: *šin boshji* (1x)

A: *šinu boshjega* (2x)

➤ Desni prilastek:

B: *Bog šin* (1x)

A: *šin shiviga Boga* (1x), *Bog šin* (1x)

Ostala poimenovanja:

G: *jagnje boshje* (1x), *edinorojeniga od Ozheta* (1x), *moj Bog in Gošpod*

B: *Krišt* (kot skrajšana varianta poimenovanja Kristus – 1x), *našh ušmiljeni odrešhenik* (2x), *moj šrednik in bešednik* (1x), *prešladka nebešhka mana* (1x), *nedolshno jagnje boshje* (1x), *shenin moje dušhe* (1x)

A: *svelizhar* (1x), *jagnje boshje* (1x)

3.4.5 DRUGE STALNE BESEDNE ZVEZE

Zapisane so nekatere stalne besedne zveze, ki jih bom razdelila po avtorjih, ker jih je nemogoče primerjati, saj se molitve ne ujemajo v detajlih. Uporabila bom delitev na samostalniške, prislovne, glagolske, ...

➤ stalne besedne zveze pri **Gollmayerju**:

▪ samostalniške

katolišhka zerkuv
všigamogozhen Bog
tvojo šveto volo
bošhja oblast
tvoja milošh
škušhnave hudizhove
šveto zerkuv
švetiga Duha

- glagolske

*šim prah in pepel
isvelizhanje sadobiti
rasšvetli mi dušho
vezhno shivljenje šaslushiti
prejel od tebe na dušhi in telešu*

- prislovne

*(prejel od tebe) na dušhi in telešu
od vekomaj do vekomaj*

➤ stalne besedne zveze pri **Baragi**:

- samostalniške

*šodni štol
tvoja šveta volja
veliko gnado
sadjna ura
ojštra šodba
novi teštament
prešveta kri
prešveta Trojiza
šveta bešeda
šveti krish
šveta mašha
šveti Duh*

- glagolske

*vezhno shivel
biti shiv in mertev
tvoj otrok biti*

➤ stalne besedne zveze pri **Andolšku**:

- samostalniške

*švete shelje
britkiga terpljenja
svešti angel varh
dobre dela
bresmadeshni dar
prešveto rešhnje Telo
švete shelje*

- glagolske

*bodi hvaljen in zha[hen
na krish perbiti dal*

- prislovne

od vekomaj do vekomaj

3.5 BESEDOTVORJE

Tu bom predstavila nekatere posebnosti tvorjenk glede na današnji jezik, ki sem jih našla v obravnavanih molitvah. Uporabila sem okrajšave za avtorje: G – Gollmayer, B – Baraga in A – Andolšek.

3.5.1 IZPELJANKE SAMOSTALNIKOV

Pri izpeljankah so zaznamovana priponska obrazila.

- iz samostalnikov

G: *velizha[stvu* (veličastnost; *-stvo*, danes *-ost*), *la[stina* (lastnina; *-ina*, danes *-nina*)

B: *velizha[stvu* (veličastnost; *-stvo*, danes *-ost*), *rodovina* (rodbina, rod; *-ovina*, danes *-bina* ali *-Ø*)

A: *velizha[stvu* (veličastnost; *-stvo*, danes *-ost*), *rodovina* (rodbina, rod; *-ovina*, danes *-bina* ali *-Ø*), *la[stina* (lastnina; *-ina*, danes *-nina*)

- iz glagolov

G: *po[vezhovavez* (posvečevalec; *-avec*, danes *-alec*), *darva* (dar, darilo; *-va*, danes *-ilo* ali *-Ø*), *pozha[stenje* (počastitev; *-enje*, danes *-ev*), *oshivljavza* (oživljalec; *-avec*, danes *-alec*)

B: *pokorjenje* (pokoravanje ali pokoritev; *-enje*, danes *-ev*), *[rednik* (posrednik; *-nik*, izpeljava iz glagola *srediti*, danes dodana predpona *po-*), *ubijavzov* (ubijalcev; *-avec*, danes *-alec*)

A: *po[vezhovavez* (posvečevalec; *-avec*, danes *-alec*), *daritev* (dar, darilo; *-itev*, danes *-ilo* ali *-Ø*), *oshivljavza* (oživljalec; *-avec*, danes *-alec*)

3.5.2 IZPELJANKE PRIDEVNIKOV

Priponska obrazila so starinsko zaznamovana.

➤ iz samostalnikov

G: *duhov*škim (duhoven; -ovski, danes -en), *milostiv* (milostljiv; -iv, danes -ljiv)

B: *duhov*ške (duhoven; -ovske, danes -oven)

➤ iz glagolov

B: *persane*šne (prizanesljive; -en, danes -ljiv)

3.5.3 MODIFIKACIJSKE IZPELJANKE

A: *shalovitim* (žalosten; -ovit, danes -en)

3.5.4 GLAGOLSKE SESTAVLJENKE

Zaznamovana so predpomska obrazila.

G: *sadobiti* (pridobiti), *odjemle*šh (jemati, odvzemati), š*kasat* (dokazati, pokazati)

B: š*kasoval* (dokazoval, pokazal), *odjemle*šh (jemati, odvzemati), *srozhi* (izroči)

A: *samore*m (morem; danes glagol brez predpone), š*kasuje* (dokazuje), *odjemle*šh (jemati, odvzemati), *ove*š*eljeni* (razveseljeni)

3.5.5 SESTAVLJENKE PRISLOVOV

G: š*osebno* (posebej; šo-, -en, danes po-, -ej)

3.5.6 SKLOP

A: *vezhidel* (v pomenu večina)

3.6 SKLADNJA

V tem delu bom predstavila značilnosti obravnavanih molitev, ki se tičejo same zgradbe stavkov oziroma povedi. Uporabila sem okrajšave za avtorje: G – Gollmayer, B – Baraga, A – Andolšek.

Značilnosti so:

➤ zapleteno zložene povedi

G: *Sahvalem [e ti sa v[se] dobrote, ktire [im prejel od tebe na du[hi in tele]u, [o]sebno pa sa to, ker si me odre[shil [ko] Jesu[sa Kri]stu[sa [vojiga [ina, h'ker]han]tvu poklizal, in mi zha[dodelil, sa [voje grehe [e [pokoriti, ino vezhno shivljenje sa]lushiti. (str. 3)*

B: *O dobrotljivi nebe[shki Ozhe! is zeliga [erza te sahvalim, de [i me to nozh per shivljenji in per sdravji ohranil, de [i v[se] hudo od mene odvern[il, de [i me tako [kerbno varoval, kako dobra mati [vojiga otroka varuje, de [e mu kaj hudiga ne sgodi. (str. 5)*

A: *Bodi hvaljen in zhe[shen nebe[shki Ozhe! de [i me v[stvaril, dosdaj vishal in ohranil, de [i me tudi to preteklo nozh per shivljenji ohranil in mi [he dana]hnji dan odlozhil, v katerim samorem sa [vojo du[sho [kerbeti, in tebi dopadljive dela doperna]hati. (str. 5)*

➤ povedi so zgrajene iz različnih odvisnikov. Največ je predmetnih in prilastkovih odvisnikov.

▪ prilastkov

G: *...v[se] dobrote, ktire [im prejel od tebe na du[hi in tele]u, ... (str. 3) → uporablja tudi odvisnike z veznikom ki (*V[se] oblube, ki [im jih per sadni [povdi in sadnimu obhajilu [turil, ... str. 5)**

B: *...pre[sveto telo Jesu]ovo, ktero je prezhi]ta deviza Marija rodila, ... (str. 30) → uporablja tudi veznik ki (*... Bog Ozhe, ki [i me [stvaril, ... str. 5)**

A: *[voje kervi, ktero [i same prelil; ... (str. 103) → uporablja tudi odvisnike z veznikom ki (*O [sveti Duh, ki od Boga ozheta in [ina is-haja]h! ... str. 5)**

▪ osebkov

B: *...; kdor je pa go[spodar [vojiga jesika, je nar bolj pameten. (str. 22)*

Pri Gollmayerju in Andolšku osebkovega odvisnika ne najdem.

- predmetni

G: ... *prav v]e tvoje gnade, de bom vreden enkrat nar vezhi gnado is v]ih, ...* (str. 8) → uporablja tudi veznik *kar* (... *verjem v]e, kar verje katol]hka zerkuv; ...* str. 4)

B: ... *prijeten in per]erzen gla], de na]he terde]erza omezhi, de dobre in poboshne kri]tjane v' dobrim]he bolj poterdi, ...* (str. 25) → pojavi se tudi veznik *kar* (... *daj nam gnado, de bomo, kar]mo]li]hali, tudi v' djanji dopolnili, ...* str. 25)

A: ... *sa tvojo]veto katoli]hko zerkev, de ji mir da]h, ...* (str. 112)

- vzročni

G: ...*in zel zha]]vojiga shivlenja, ker]i ti, nar vezhi in v]e lubesni vredna dobrot, rasshalen, ktir]ovrashi]h...* (str. 9)

B: ..., *kakor savoljo tega, ker]im tebe,]vojiga nebe]hkiga Ozheta, kteri]i]am na]ebi v]e zha]ti, hvale in ljubesni vreden,]']vojimi grehi rasshalil.* (str. 15)

A: ..., *moli tudi]veti roshenkranz, ker je ni lep]hi in bolj]hi molitve sa pripro]tiga kri]tjana, kakor]veti roshenkranz.* (str. 77)

- količinski

G: *Kolikorkrat bote to delali,]turite k'mojimu]pominu.* (str. 36)

B: *Kolikorkrat bo]te to delali,]torite v' moj]pomin.* (str. 30)

A: ... *in]e ti tolikokrat sahvalim, kolikorkrat]i bil, in bo]h od v]ih poboshnih du]h hvaljen, ...* (str. 4)

- načinovni

G: *Kakor mu je bila v' sazhetku, sdaj in v]ak zha] od vekomaj, do vekomaj.* (str. 14)

B: ...*de]i me tako]kerbno varoval, kako dobra mati]vojiga otroka varuje, ...* (str. 6) → veznik *kako* je tu v pomenu *kakor*

A: *kakor]i v moje odrehenje v]e]voje tele]ne ude rasme]ariti, in]e na krish perbiti dal;]e tudi je]t...* (str. 5)

- časovni

G: ...; *ti]i mi ga dal, in ti ga bo]h, kador ti bo dopadlo, vsel.* (str. 7) → drugače uporablja veznik v današnji obliki *kadar* (*]rezhni]te, kadar va] bodo kleli, ...* str. 23)

B: ..., *ker]e mi she tako hudo sdi, kader me kak greh le nekaj zha]a od tebe odlozhi!* str. 16)

A: ..., *po]ebno pa v mojih sadnjih teshavah, kadar te bom ob zha]u]mertne ure na pomozh klizal.* (str. 88) → poleg veznika *kadar* uporabi tudi veznika *ko* in *dosdaj* (... *pride drugi zha], ko mi vezh ne bo mogozhe sa nebe]a delati.* str. 77)

- krajevni

G: ...: *zifra ali šhtevilka sgorej v' liftu ali evangelju ti kashe, kje je islaga jiskati špodaj.* (predgovor)

B: ..., *kar še je na gori Kalvarji sgodilo, kjer je Jesuš sa naš na švetim krishi umerl.* (str. 18)

A: *Zhe doma, ali kje drugej, kjer šveta mašha ne bere, molišh, ...* (str. 86)

- dopustni

A: *Deširavno šo dobre dela poboshniga krištjana, ki jih radovoljno in is ljubesni do Boga opravlja, Bogu dopadljive in njemu korištne in sašlushne; ...* (str. 82) → gre za veznik *dasiravno*

- pogojni

G: *Bog, zhe bošh odgovor hotel imeti sa pregreha; Bog, kdo bo obštal?* (str. 18)

B: *Oh, kaj bi mi bilo sazheti, ko bi bil vekomaj od tebe odlozhen, ..* (str. 15)

A: ..., *preden še špat podašh, vsemi šhe lete bukve v roke, ako jih imašh, ...* (str. 77)

- poleg podredij uporabljajo tudi priredje

- vezalno

G: ..., *pridi v' našhe prebivalšhe, in odverni dalezh od naš hudobo našhih šovrashnikov.* (str. 10) → uporabi tudi veznik *ter* (... , *in je škosi švetiga Duha is Marie divize mešo na-še vsel, ter še vzhlovezhil.* str. 24)

B: *Sodi me, o Bog, in rasšodi mojo rezh od nešvetiga ljudštva; ...* (str. 20)

A: *...po tvojih švetih naukih shiveti, tvoje sglede pošnemati, in vše švoje dela k zhašti tvojiga britkiga terpljenja opravljati.* (str. 5) → uporabi tudi priredja z veznikoma *ter* in *pa* (*Blagor jim, ki šo ušmiljeni do blishnjiga, ter mu tudi v djanji pomagajo, kakor morejo; ...* str. 107; ..., *sa moje bresšhtevilne grehe, samere in sanikernošti, in sa vse prizhujozhe, pa tudi sa vse verne krištjane, shive in mertve.* str. 109)

- protivno

G: ..., *de ne pademo današ v' noben greh, temuzh ravnamo po tvojih sapovdih vse švoje govorjenje, mišli in djanje, ...* (str. 6) → uporabi tudi veznike *ampak* in *vunder, pa* (... , *ne savolo našhiga sašlushenja, ampak is švoje persanesne milošti.* str. 39; *Dešlih šim prah in pepel; bom vunder s' švojim Bogam govoril.* str. 3; ..., *de*

šim te velikrat in slo rasshalil; pa šam is šebe švojih grehov ne morem šposnati in obshalovati. str. 8)

B: ..., de bi danš v' noben greh ne padli, temuzh de bi s' všimi švojimi mišlimi, bešedami, djanjem in nehanjem njegovo šveto voljo dopolnovali, ... (str. 9) → uporabi tudi veznika ampak, pa (... , edino rojenim šinam in š' švetim duham eden Bog, eden Gošpod, ne v' edinoštii ene peršhone, ampak v' trojizi eniga bištva. str. 28; ...tebe zheš vše ljubil; pa prelomil šim špet, kar šim ... str. 14)

A: ..., de me ne bodo to nozh škušnjava nadlegovale, ampak de bom šladko v miru špal; ... (str. 80) → uporabi tudi veznike vender (vendar), temuzh (temveč), ali (... , Bogu dopadljive in njemu korištne in sašlushne; vender le veliko nepopolnošt in šlabošt v šebi sapopadejo, ker so sgolj zhlovešhke dela. str. 82; šveta mašha pa ni zhlovešhko delo, temuzh je boshja daritev, ... str. 82; Oh, de bi pazh nikdar grešhil ne bil! Ali sdaj te škos sašlushenje Jesuša Krištuša, škos priprošhno prezhište devize Marije in vših švetnikov prošim: ... str. 102)

- vzročno

G: ...: Vsamite, in jejte vši od tiga: Sakaj to je moje telo. (str. 35)

B: ...: Vsemite in jejte vši od tega: sakaj to je moje telo. (str. 30)

A: Vsemite in jejte vši od tega, sakaj to je moje telo, ... (str. 114)

- sklepalno

G: Satorej šmo tudi nemšhkim in drugim ptujim bešedam, ktire lep krajnški jesik le kase, šlovo dali, in jih... (predgovor)

B: ...peršerzhno me svešeli tvoja neškonzhna ljubesen; satorej ti is zeliga šerza sdaj terdno obljubim, ... (str. 6) → uporablja tudi veznike toraj (torej), sato (zato), satorej (zatorej) (Bres tvoje pomozhi zelo nizh dobriga ne morem štoriti; toraj te ponishno in v' imeni Jesuša prošim, daj mi danš švojo šveto gnado ... str. 7; Kriv šim, kriv šim, šilo šim kriv. Sato prošim šveto Marijo všelej devizo, švetiga Mihela arhangela, ... str. 21; ... peršerzhno me svešeli tvoja neškonzhna ljubesen; satoraj ti is zeliga šerza sdaj terdno obljubim, de še ti ne bom ... str. 6)

A: ... ker je pa mašhnik šlushabnik zerkve in namešt Krištuša pri altarji štoji, njegova molitev sato veliko velja pred Bogam, ... (str. 86)

- pojasnjevalno

Pri Baragi ga ne najdem.

G: ..., to je, vezhno isvelizhanje sadobiti. (str. 8)

A: ...; darujem ti namrezh švoje šerze, katero je polno ... (str. 4)

- vzkličnost ob nagovoru nakazana s klicajem, tudi sredi stavka

G: ...*šim tvoj, o moj Bog! per sazhetku tiga dneva...* (str. 4)

B: ...*hvaljena vekomaj, o prešveta Trojiza! Bog Ozhe, ki šim me...* (str.5)

A: ...*zhešhen nebeški Ozhe! de šim me...* (str. 3)

- nagovor na začetku stavkov

G: *Gošpod! ...* (str. 4)

B: *O moj Bog! ...* (str. 13)

A: *Krishani Ješus, moj Bog in Gošpod! ...* (str. 4)

- glagol na koncu povedi

G: ..., *in mi zhaš dodelil, sa švoje grehe še špokoriti, ino vezhno shivljenje sašlushiti.* (str. 4)

B: ..., *bešedami, djanjem in nehanjem njegovo šveto voljo dopolnovali, in vezhno krono sašlushili.* (str. 9)

A: ...*moje hudobije in daj mi šposnati vše grehe! ktere šim danš štoril.* (str. 78)

4 Razlike in podobnosti med posameznimi molitvami

Tudi v tem delu uporabljам nekatere okrajšave. Še vedno velja: G za Gollmayerja, B za Barago in A za Andolška. Pojavljajo se tudi okrajšave za jezikovne ravnine: P – pisava, Gl – glasoslovje, Ob – oblikoslovje, Be – besedoslovje, Bt – besedotvorje in Sk – skladnja. Dodatek pa vsebuje pojave, ki jih ne morem uvrstiti v nobeno jezikovno ravnino.

4.1 JUTRANJA MOLITEV

4.1.1 Vsebinske razlike

Molitve se delno razlikujejo, pa tudi na ujemalnih mestih prihaja do razlik. Molitve so ponekod razširjene oziroma napisane v »skrajšani« verziji, na primer Gollmayerjev uvod je daljši od ostalih dveh (*Deſlih ſim prah in pepel; bomvunder s' ſvojim Bogam govoril. Pridi ...*). Pri Gollmayerju je jutranja molitev razdeljena na več delov. Te dele delijo navodila avtorja, v smislu: *obudi ob kratkim vero, vupanje, lubesen, in shaloſt, rekozh* ali pa *daruj dan Bogu, in rezi*. Pri Baragi gre za bolj strnjeno besedilo, njegove opombe so napisane v poševnem tisku in v bistvu podajajo nauke, kaj mora kristjan narediti. Te nauke začne z nagovorom *ljubi moj kriſtjan*. Pri Andolšku je molitev razdeljena na tri dele. Deli so poimenovani kot *Molitev k Bogu Ozhetu*, *Molitev k Bogu sinu* in *Molitev k Bogu ſv. Duhu*. Od ostalih dveh se precej razlikuje, so pa določena mesta, kjer imajo skupne točke.

Pri obeh (Gollmayerju in Baragi) je k jutranji molitvi vključena tudi molitev pred delom, pri Baragi je tu še molitev po storjenem delu, molitev ob bitju ure, pred jedjo in po njej. Andolšek tega nima, pač pa jutranji molitvi sledijo razlage molitev Oče naš, Zdrava Marija in Apostolska vera. S tem konča jutranjo molitev.

Gollmayer začne s križanjem in željo, da bi vernik govoril z Bogom. Nadaljuje z omembo Svetega Duha (*Deſlih ſim prah in pepel; ...*). Sledi molitev: vernik se zahvali za vse dobrote, ki jih je prejel, posebno pa za odrešitev skozi Jezusa Kristusa in čas, ki mu ga je dodelil, da se lahko spokori za svoje grehe ter s tem zasluži večno življenje (... *dobrote, ktire ſim prejel od tebe na duſhi in teleſu, ...*). Namen je zahvala za dobrote in odrešitev. Vernik naj bi nato obudil vero, upanje, ljubezen in žalost (*goſpod verjem vſe, ... lubim te is zeliga ſerza ...*). Dan in vse, kar bo počel, mora darovati Bogu.

Ponoviti mora obljube svetega krsta, odpovedati se more hudiču, njegovemu napuhu in njegovim dejanjem (*Odpovem, Je hudizhu, njegovimu napuhu in vŕimu njegovimu djanju ...*). Vernik zatem moli molitve Oče naš, Čaščena si Marija in Verujem v Boga očeta. Pred koncem še izrazi prošnjo Bogu, naj mu da moč, da ne bo grešil ta dan (*...goŕpoda naŕhiga, ktir s' teboj shivi in kraluje v' edinoŕti ŕvetiga Duha Bog od vekomaj do vekomaj.*). Za razliko od ostalih dveh Gollmayer ne prosi za pomoč Marije in angela varuha. Konča z *amen*.

Baraga začne s komentarjem, kako je treba vsak dan moliti. Nadaljuje s križanjem in čaščenjem Svete Trojice (*Bodi zhaŕhena in hvaljena vekomaj, o preŕveta Trojiza!...*). Zahvali se Bogu, da ga je preteklo noč ohranil pri življenju in ga skrbno varoval (*... de ŕi me to nozh per shivljenji in per sdravji ohranil, ...*). Namen zahvale je ohranjanje zdravja, odvrčanje od hudega in varovanje. Vernik se zaveda, da je Boga užalil, ker je tolikokrat prelomil obljube (*te jeŕt vŕak dan rasshalim ... tolikokrat tvojo pravizhno jeso in ŕhtrafnigo saŕlushim; ...*). Zopet mu obljubi, da ne bo več tako nehvaležen, da se bo izogibal grehov (*Je vŕiga greha, tudi majhniga ŕkerbno varovati, Je vŕih perloshnoŕt greha, in poŕebno ŕlabe druŕhbe ogibati, ...*). Res pa je, da brez božje pomoči to ne bo mogel uresničiti. Boga prosi, naj mu pomaga v skušnjavah (*Podpiraj mojo ŕlaboŕt, brani me vŕih ŕovrashnikov moje duŕhe; bodi ti s' menoj ... v' ŕkuŕhnjavah mi vedno pomagaj, de jih bom vŕe ŕrezhno premagal, ...*). Prosi tudi za vse ostale: duhovnike, oblastnike, za svoje sorodnike, prijatelje in tudi sovražnike, za vse revne in umirajoče, za vse duše v vicah (*... in uŕliŕhi moje proŕhnje savoljo neŕkonzhniga saŕlushenja tvojiga ljubiga Sina Jeŕusa Kriŕtuŕa ... proŕim te pa tudi sa vŕe ŕvoje prednike, sa vŕe duhovŕke in deshelŕke oblaŕtnike, ...*). Nagovarja Marijo, naj prosi zanj, priporoči pa se tudi angelu varuhu (*Proŕi pa tudi ti, o prezhiŕta deviza Marija! ... Tudi tebi, moj ŕveti angel varh! Je danŕ perporozhim, ...*). Konča z *amen* in s svojim nasvetom, kako naj kristjan moli tudi pred in po delu, ob bitju ure ter pred jedjo in po njej. Sledijo molitve Oče naš, Čaščena si Marija in Verujem.

Andolšek tudi začne s križanjem. V prvem delu (Molitev k Bogu očetu) se zahvaljuje Bogu, ker ga je preteklo noč ohranil pri življenju (*... de ŕi me vŕtvaril, dosdaj vishal in ohranil, ...*). Namen zahvale je ustvarjanje, vodenje in ohranjanje življenja. Vernik želi Boga hvaliti in častiti (*ŕposnam Ozhe nebeŕhki! de ŕim sato vŕtvarjen, de bi te hvalil, ti vedno sveŕto ŕlushil in te s vŕimi ŕvojimi duŕhnimi in teleŕnimi mozhmi zhaŕtil*). Daruje mu svoje srce in ga prosi za moč, da bo lahko vse želje kazal z dejanji. Druga je Molitev k Bogu sinu. Zahvaljuje se Jezusu Kristusu, da je namesto njega trpel in umrl ter odrešil vernika večnega trpljenja. Vernik želi posnemati njegova dejanja.

Tu sledi tretja molitev (*Molitev k Bogu* [v. *Duhu*). Kot pri prejšnjih dveh molitvah, tudi to začne z nagovorom (*o* [sveti *Duh* ...]). Govori o darovih, ki jih je prejel od Svetega Duha. Prosi, naj mu tudi ta dan ne odreče svojih darov. Sledi prošnja k Mariji Devici (*Sveta Marija, mati Jesufova in tudi moja dobrotljiva mati! prosi sa me ...*) in angelu varuhu (*moj svešti angel varh! varuj me ...*). Zanimiv je konec: *moj* [sveti *patron! prosi sa me*. Konča z molitvami Oče naš, Čaščena si Marija in Verujem v Boga očeta.

4.1.2 Izrazne razlike

Razlika je že takoj na začetku. Izraz *jutranja* imajo zapisan drugače.

G: *sjutrajne molitve*

B: *jutrenja molitev*

A: *jutrajna molitev*

GI: prehod mehkega *n* v *jn* (pri Gollmayerju in Andolšku). Baraga ima preglas *a* v *e*.

Bt: Gollmayer zapiše pridevnik s predpono *z-*.

G: *V imenu Boga Ozheta † ino* [ina † ino] *svetiga † Duha. Amen.*

B: *V' imenu Boga † Ozheta, in †* [inu in] *svetiga † Duha. Amen.*

A: *V imenu † Boga Ozheta, ki me je v*[tvaril]; *v imenu † Boga* [ina, *ki me je odre*[hil]; *v imenu † Boga* [svetiga *Duha, ki me je po*[svetil.

P: Gollmayer in Baraga zapisujeta predlog z apostrofom, Andolšek že narazen (*V' imenu : V imenu*).

GI: Gollmayer uporablja *ino* – staro različico veznika *in* (Baraga je že prenovil veznik, Andolšek veznika tu nima – ima razširitev s prilastkovim odvisnikom). Andolšek zapiše soglasnik *v* namesto *u* na začetku besede pred soglasnikom (*v*[tvaril]); ta značilnost se pojavi tudi pri ostalih dveh, vendar na drugem mestu molitve. Vsi trije imajo končnico *-iga* namesto *-ega* pri pridevnikih v ednini moškega in srednjega spola; [svetiga (zgledujejo se po knjižni tradiciji 16. stoletja).

Ob: Gollmayer in Andolšek uporabita končnico *-a*, Baraga ima starejšo končnico *-u* v rodilniku ednine moški spol ([ina – [inu).

Dodatek: Gollmayer in Baraga končata križanje z *amen*, Andolšek ne. Zanimivo je tudi, da se v omenjenem stavku pojavi znak križa kot simbol verovanja, ki se pojavlja na različnih mestih (pri Gollmayerju za, razen pri zadnji osebi, pri Baragi pred poimenovanjem oziroma med besedno zvezo poimenovanja oseb Svete Trojice, pri Andolšku pa pred poimenovanjem osebe).

Gollmayer nadaljuje z omembo Svetega Duha (*Dešlih šim prah in pepel; bom vunder s' švojim Bogam govoril. Pridi S. Duh, napolni šerza vernih, in vshgi v' njih ogenj švoje lubesni*), Baraga časti Sveto Trojico (*Bodi zhešhena in hvaljena vekomaj, o prešveta Trojiza! Bog Ozhe, ki ši me štvaril, Bog šin, ki ši me odrešhil, Bog š. Duh, ki ši me pošvetil.*). Kolikor sem razumela, je pri Andolšku to razdeljeno. Vsako osebo Svete Trojice časti posebej oziroma vsakemu posveti molitev (*Molitev k Bogu Ozhetu, Molitev k Bogu sinu in Molitev k Bogu šv. duhu*).

GI: Gollmayer v 1. osebi ednine glagola *biti* dosledno zapisuje samoglasnik *i* namesto polglasnika (*šim*). Ta pojav se kasneje pokaže tudi pri ostalih dveh. Prilikovanje *ð* pri prislovu *vunder* (*ð > u – G*). Tudi to je narečna značilnost starejših avtorjev. Ostala dva namesto *u* zapisujeta *e* (*vender – B, A*). Pri vseh treh pa pride do preglasa (*a > e*). Značilno za Gollmayerja je tudi otrdelost mehkega *l* (*lubesen*). Pojav z leti upada, pri Baragi sem zasledila samo 4 primere, pri Andolšku pa samo enega (v obravnavanih molitvah). Pri Baragi zasledim asimilacijo skupine *šč v š* (*zhešhena*), ki pa je značilna tudi za ostaladva.

Ob: Gollmayer v orodniku ednine uporablja končnico *-am* (*s' švojim Bogam*). To je značilno tudi za ostala dva.

Be: Gollmayer uporabi veznik *dešlih*, ki je značilen za starejše avtorje. Danes je zaznamovan s kvalifikatorjem *star.*, namesto njega uporabljamo veznik *čeprav*.

Pojavljajo se različni nagovori za Boga:

G: *o moj Bog*

B: *o dobrotljivi nebešhki ozhe*

A: *nebešhki Ozhe.*

Be: Gollmayer ima konkretno poimenovanje, sestavljeno iz osebnega svojilnega zaimka in besede *Bog*, kar se kasneje pojavi tudi pri ostalih dveh, medtem ko se ostala dva na tem mestu poslužujeta sopomenke *ozhe* za Boga. Gre za stalno besedno zvezo, ki je sestavljena iz jedra in levega prilastka (*nebešhki Ozhe*). Baraga sopomenko razširi s pridevnikom *dobrotljivi*. *Ozhe* je pogosta sopomenka za Boga pri vseh treh.

Sledi zahvala za:

G: ... *dobrote, ktire šim prejel od tebe na dušhi in telešu, šosebno pa sa to, ker si me odrešhil škos Ješusa Kristusa švojiga šina, ...*

B: ... *de ši me to nozh per shivljenji in per sdravji ohranil, de ši vše hudo od mene odvernili, in de ši me tako škerbno varoval ...*

A: ... *de ši me vštvaril, dosdaj vishal in ohranil, de ši me tudi to preteklo nozh per shivljenji ohranil ...*

Namen zahvale se razlikuje, zato so izrazi drugačni in različno skladijsko upovedeni.

P: prislov *sa to* piše Gollmayer narazen, danes to pišemo skupaj. Pisanje predlogov narazen pri prislovnih zvezah imata kasneje tudi Baraga in Andolšek.

GI: Gollmayer ima onemitev izglasnega *-i* (*škos*). Takšno onemitev najdem kasneje tudi pri Andolšku. Vsi trije uporabljajo predlog oziroma predpono *pri* v govornjeni obliki *per* (zapis polglasnika z *e* ob *r* – skozi celotno delo pri vseh avtorjih).

Ob: Andolšek zapiše besedno zvezo, v kateri se prilastek ne ujema s samostalnikom srednjega spola (*dopadljive dela*), danes bi rekli *dopadljiva dela*. Gre za feminizacijo, ki je razvidna z rabo pridevniške besede v ženskem spolu ob samostalniku srednjega spola. Feminizacija se pojavi tudi kasneje pri Baragi. Baraga in Andolšek v mestniku ednine srednjega spola uporabita končnico *-i* (*per shivljenji*). Pri Gollmayerju primera s končnico *-i* nisem našla (piše končnico *-u*).

Bt: zanimiva je starejša oblika *šosebno* v pomenu *posebno* pri Gollmayerju. Gre za drugačno predpono (*so- : po-*). Ostala dva (Andolšek in Baraga) pišeta *pošebno*.

Sk: pri Gollmayerju se pojavi prilastkov odvisnik (*ktire šim prejel ...*), ki je tudi v nadaljevanju pogost (tudi pri Baragi in Andolšku). Baraga in Andolšek tu uporabita predmetni odvisnik (*... de šim me to nozh ...*). Predlog *škos* v predložni zvezi posredništva danes nadomesti predlog *preko, po* (Gollmayer).

Pri Gollmayerju sledi obuditev vere, v smislu *gošpod verjem vše, kar verje katolšhka zerkuv; ... vše švoje savupanje, in ne bom ošromoten. ... is lubesni proti tebi ..., de me ne puštišh današhen dan pašti v' noben greh.*

GI: samoglasnik *i* onemi v besedi *katolšhka* (G). Takšne onemitve imata tudi ostala dva. Pri besedi *cerkev* se pojavi asimilacija v imenovalniku ednine *-ev > -ov > -uv* (*zerkuv*). Asimilacija se pojavi samo pri Gollmayerju. Pri glagolu *verovati* je v sedanjiku *u* onemel (*verje – veruje : verjem, verješ, verje*).

Ob: Značilno za Gollmayerja je zapisovanje pridevnikov v nedoločni obliki (*današhen dan*). Baraga in Andolšek zapisujeta določno obliko. V svetopisemski stalni zvezi *is lubesni proti tebi* Gollmayer uporabi drugačen predlog kot danes (*iz ljubezni do tebe*).

Be: Gollmayer uporabi drugo poimenovanje za Boga (*Gošpod*).

Baraga na tem mestu govori o nehvaležnosti vernika do Boga in naklonjenosti Boga do njega (*... te ješt však dan rasshalim ... tolikokrat tvojo pravizhno jeso in šhtrafnigo sašlushim; ... sgoli ljubesen mi škasuješh, de bi me permoral ljubesen s' ljubesnijo*

povrazhevati ... dan] prav sve]sto tvoje sapovedi dopolnovati, ...]e v]ih perloshno]t greha, ...).

GI: pri samostalniku *dan]* pride do upada nenaglašnega polglasnika ($\partial > \emptyset$). Ta pojav ima tudi Andolšek. Gollmayer ima zapis z *a* (*dana]*).

Ob: izraz *povrazhevati* je rabljen ponavljalno (danes *povračati*). Prislov *sgoli* je značilen samo za Barago. Gre za prislovno obliko na *-i*. Besedna zveza *v]ih perloshno]t greha* kaže na naliko po ženski a-jevski sklanjatvi pri samostalnikih i-jevske sklanjatve. V tem se ujemata tudi ostala dva, vendar na drugem mestu v molitvi.

Be: *]htrafniga* – izraz, ki je prevzet iz nemščine in se je danes ohranil v nekaterih narečjih. Starejša običajna izrazna podoba je *štrafinga*.

Vsi trije v tem delu molitve zapisujejo:

GI: osebni zaimek *jaz* z *je]t*, kar pomeni, da kratki *a* nadomesti *e* in nezveneči nezvočnik nadomesti zveneči v izglasju, ki se mu doda *t*.

Sk: veliko je tudi predmetnih odvisnikov, radi pa tudi zapisujejo glagol na koncu povedi. Andolšek tu zapiše tudi vezalno priredje (*..., ti vedno sve]sto]lushil in te s v]imi]vojimi du]hnimi in tele]nimi mozhmi zha]til.*). Značilna za Andolška je pogosta uporaba stalne besedne zveze *s v]imi]vojimi du]hnimi in tele]nimi mozhmi*. Pogoste so tudi dodani vzklični stavki, predvsem za nagovor Boga.

G: *... v]e moje mi]li,]hele, be]ede in dela naj bodo obernene]amo na tvojo zha]t. Is]erza shelim, de bi ti bil zhe]hen in hvalen s' v]im, kar bom pozhel dana].*

B: *tebi darujem v]e]voje mi]li, be]ede, djanje in nehanje, in v]o]vojo du]hno in tele]no mozh. V]e hozhem dan] po tvojim dopadenji]toriti, ...*

A: *... ti sdaj darujem nar bolj]hi dar, kteriga]im od tebe prejel; darujem ti namrezh]voje]erze, ...]prejmi Ozhe nebe]hki, dobrotljivo ta moj dar in daj mi mozh, de]vete shelje, ktere s be]edo rasodevam, tudi v djanji pokashem!*

GI: Gollmayer ima za polglasnik odraz *a* (*dana]*; Baraga in Andolšek že prej omenjen zapis z onemitvijo; *dan]*). Zanimiva je tudi beseda *djanji* (danes imamo *dejanju*), ki spominja na narečno dolensko govornico. Samoglasnik *e* je reduciran, pojavi pa se pri vseh treh.

Ob: Andolšek piše *nar* za presežniški členek *naj*.

Sk: Gollmayer uporabi predmetni odvisnik z veznikom *kar* (*...v]im, kar bom pozhel dana].*). Teh odvisnikov je veliko tudi pri ostalih dveh. Poleg predmetnega odvisnika je pogost tudi že omenjeni prilastkov odvisnik (*...bolj]hi dar, kteriga]im od tebe prejel; ...*).

Že omenjeno: **Ob**: končnica *-i* namesto *-u* v mestniku ednine srednjega spola (v *djanji* – A), asimilacija skupine *šč* v *š* (*zhešhen* – G).

Na tem mestu je pri Andolšku končana prva molitev (*Molitev k Bogu Ozhetu*).

Gollmayer nadaljuje ... *Vše oblube, ki šim jih per sadni špovdi in sadnimu obhajilu šturil, ponovim sdaj. ... ne pademo današ v' noben greh, temuzh ravnamo po tvojih sapovdih ... In konča ... škos Jesuša Krištuša gošpoda našhiga, ktir s' teboj shivi in kraluje v' edinošti švetiga Duha Bog od vekomaj do vekomaj. Amen.*

GI: otrditev mehkega *n* (*sadni*), ki se pojavi samo pri Gollmayerju in Baragi. Stari cirkumfektirani *o* preide v *u* (*šturil*) je tudi pojav, značilen samo za Gollmayerja. Ostala dva imata *o* (*štoril*).

Sk: veznik *temuzh* nakazuje na protivno priredje, ki je pogosto tudi pri Baragi in Andolšku.

Že omenjeno: **GI**: otrditev mehkega *l'* pri Gollmayerju (*kraluje*).

Baraga tudi prosi Boga... *in ušlišhi moje prošnje savoljo neškonzhniga sašlushmanja tvojiga ljubiga Sina Jesuša Krištuša, ... prošim te pa tudi sa vse švoje prednike, sa vse duhovške in deshelške oblaštne, sa všo švojo shlahto, ... Proši pa tudi ti, o prezhišta deviza Marija! Boga sa naš, ... tudi tebi, moj šveti angel varh! še danš perporozhim, ...*

P: pisanje vejice pred veznikom *in* pri vseh treh (...*greha, in pošebno šlabe drušhbe ogibat,...*).

GI: reduciran je tudi *-u-* v besedi *varuh* (tudi pri Andolšku).

Upošteva značilnost osrednjih narečij, ko *e* iz *ě* preide v samoglasnik *i* (*vših*) – tega se držita tudi Gollmayer in Andolšek.

Be: Baraga v pomenu sorodstvo uporabi besedo *shlahta*. Pojavi se stalna besedna zveza za Marijo (*prezhišta deviza Marija*) – značilna tudi za Andolška.

Bt: pri *duhovške* imamo starinsko zaznamovano pripono. Takšna izpeljanka pridevnika iz samostalnikov je značilna samo za Gollmayerja in Barago.

Andolškova molitev k Bogu Sinu tudi govori o Jezusu.

GI: zapisovanje nezvenečega nezvočnika namesto zvenečega (...*, in me škos britko terpljenje ...*) je značilno za vse tri.

Be: uporaba sopomenke za Boga *Gošpod*, značilna je tudi za ostala dva.

Sk: pojavi se tudi zaznamovan besedni red (...*, in še na krish perbiti dal; ...*). Kasneje tudi pri ostalih dveh.

Tudi Andolšek končuje s prošnjami Mariji in angelu varuhu (*Sveta Marija, mati Jesu[ova in tudi moja dobrotljiva mati! pro[si sa me ...moj sve[ti angel varh! varuj me ...*). Zanimiv je konec *moj [sveti patron! pro[si sa me*.

Be: pomensko nenavadna je raba besede *patron*, ki pa je v religijskem svetu stalen izraz za svetnika, tu jo uporabi kot sopomenko za angela varuha.

Že omenjeno: **GI:** Tudi Andolšek izpušča *-u-* v besedi *varuh* (redukcija).

4.2 VEČERNA MOLITEV

4.2.1 Vsebinske razlike

Molitve se delno razlikujejo. Tudi tu so ponekod molitve razširjene ali pa zapisane v »skrajšani« verziji, na primer zopet izstopa Gollmayerjev uvod (*Dešlih šim prah in pepel, bom vunder ...*). Se pravi, da avtorji še vedno uporabljajo svoj stil pisanja.

Gollmayerjeva molitev je prekinjena na mestih, kjer duhovnik daje navodila verniku (*Sdaj pomišli enmalo šam per šebi, ktire gnade ši današ prejel od Boga ...*). Pri Baragi gre še vedno za neprekinjeno besedilo z njegovimi opombami v poševnem tisku. Začne z nagovorom vernika (*Kakor ši dan s' molitvijo sazhel, tako ga tudi s' molitvijo konzhaj. Opravi všelej ...*). Andolšek ima tudi večerno molitev razdeljeno na več delov: *Sahvala*, *Grevenga* in *Pogled v vezhnošt*. Molitev, tako kot Baraga, začne s svojo opombo (*Ljubi moj krištjan! nikoli ne posabi vezherne molitve opraviti, ...*).

Gollmayer začne molitev s križanjem. Tako kot pri Jutranji molitvi tudi tu vernik izrazi željo, da bi govoril z Bogom. Nadaljuje z omembo Svetega Duha (*Pridi švet Duh, napolni šerza vernih, ...*). Sledi molitev. Vernik spozna, da je Bog vsemogočen in da ima oblast nad njegovim življenjem. Gollmayer naroči verniku, naj razmisli o milosti, ki jo prejema od Boga (*Sdaj pomišli enmalo šam per šebi, ktire ...*). Vernik se zahvali za božjo milost in upa, da bo nekoč dobil največjo milost, to je večno zveličanje (*Sahvalim te sanje is zeliga šerza, ..., to je vezhno isvelizhanje sadobiti.*). Zaveda se, da je grešil in s tem Boga razžalil. Prosi ga, da mu pomaga razsvetliti dušo in spoznati njegove grehe (*Prošim te, rasšvetli mi dušho, de bom prav šposnal švoje grehe, ...*). Duhovnik potem trka na vernikovo vest (*Na to isprašhaj švojo vešt, zhe, in s' ktirimi mišlimi, ...*). Vernik obžaluje svoja grešna dejanja in sklene, da se bo zvesto držal svojih obljub (*Shal šo mi is šerza vši grehi, ... Terdno šklenem šeboj, persadeti ši všo škerb, de ...*). Sledijo molitve Oče naš, Čaščena si Marija in Verujem v Boga očeta. Vernik tudi prosi, da ga obvaruje vseh hudičevih skušnjav in da je milosten tudi do papeža, škofov, duhovnikov, deželne gospode (*Dodeli švojo gnado, in pomozh našhimu papežu, šhkofu, ...*). Prosi tudi Marijo in svete angele, da ga priporočijo Bogu. Konča z *amen*.

Baraga tudi tu v uvodu poda svoj komentar. Če vernik ne moli večerne molitve, je to greh, vedno pa mora med molitvijo izprašati svojo vest. Vernik se zahvali Bogu, da ga je pretekli dan obvaroval vse nesreče, da ga je ohranil pri življenju (*... špet šim po tvoji neškonzhni dobroti en dan šrezhno dokonzhal... mi sdravje in shivljenje puštil, ...*). Bog je do njega usmiljen, vernik pa je do Boga nehvaležen. Prosi ga za razsvetljenje, da bo spoznal vse grehe (*Pa šam is šebe ne morem vših švojih grehov šposnati; ti mi pomagaj, ...*).

Baraga doda komentar, kako naj vernik izpraša svojo vest. Vernik se zaveda, da je že velikokrat prelomil dano obljubo in da ima Bog kljub temu potrpljenje z njim (... *šim ti she velikokrat obljubil, de ne bom vezh grešhil, ...*). Obžaluje svoje grehe in sklene, da se bo poboljšal. Bogu priporoči svojo dušo (*Daj mi bres mojiga sašlushenja to veliko gnado, de še moja dušha od vših grehov ozhišhena, ...*). Prosi Marijo in angela varuha, da ga tudi onadva priporočita Bogu. Konča z *amen*. Sledijo še molitve Oče naš, Čaščena si Marija in Verujem.

Andolšek tudi začne s svojim komentarjem. Vernik naj nikoli ne pozabi na molitev. Sledi *Sahvala*. Vernik se Bogu zahvali za vse dobrote, ki jih je prejel v življenju. Zaveda se, da je bil nehvaležen do Boga, prosi ga, naj mu pokaže vse grehe in hudobije, ki jih je storil (... *pokashi mi tedaj, o Bog! moje hudobije in daj mi šposnati vše grehe! ktere šim danš štoril.*). V *Grevengi* oziroma *Kesanju* je verniku žal za vse storjene grehe (... *vši moji štorjeni grehi šo mi is šerza shal, ...*). Trdno sklene, da se bo poboljšal in da ne bo več razžalil Boga. Prosi ga za milost, ki mu bo pomagala uresničiti ta sklep (*Teršno šklenem, š tvojo gnado švoje shivljenje poboljšhati, ...Daj mi gnado, ta švoj šklep špolniti!*). *Pogled v večnost* je v bistvu pesem – štiri kitice po šest verzov. Govori o večnosti. Prišel bo čas, ko bo vernik umrl in bo njegovo telo propadalo v zemlji. Postal bo prah. Njegova duša pa bo večno živela in plačala za grehe, storjene na zemlji. Vernik se boji, da ga bodo njegovi grehi speljali v pekel, ki je začetek pogubljenja. Nadaljuje s prošnjo Mariji in angelu varuhu, da priporočita vernika Bogu. Preden zaspi, prosi Jezusa za mirno noč (... *de me poshegnašh in š švojo rešhnjo kervijo pošhkropišh, de me ne bodo to nozh škušhnjave nadlegovale, ampak da bom šladko v miru špal; ...*). Tudi duše vernih mrtvih naj počivajo v miru in večna luč naj jim sveti. Konča z *amen*.

4.2.2 Izrazne razlike

Različen nagovor na začetku molitve.

G: *Verjem, moj Bog*

B: *O moj Bog!*

A: *moj Gošpod in moj Bog!*

Bt: Andolšek ima drugačno pripono pri glagolu *verjeti* (*verjem* – *verjamem*).

Že omenjeno: **Be:** sopomenka *moj Bog* (vsi trije).

Tudi sama molitev se začne drugače.

G: *De[li]h [im prah in pepel, bom vunder s' [vo]jim Bogam govoril. Pridi [vet Duh, napolni [erza vernih ... (verniki se najprej prekrižajo, šele nato sledi to)*

B: *... [pet [im po tvoji ne[konz]hni dobroti en dan [rez]hno dokonzhal. (zahvaljuje se, da je še en dan srečno preživel in se želi rešiti grehov)*

A: *... sopet je en dan minil, ki [e ne bo vezh povernil nasaj... (govori o minulem dnevu)*

Veliko je že omenjenih značilnosti: **P:** zapis predloga z apostrofom *s' [vo]jim Bogam* (Gollmayer), **Gl:** *vunder* pri Gollmayerju. Vsi trije zapisujejo polglasnik *z i* v 1.osebi ednine glagola *biti*.

Be: pri Gollmayerju *de[li]h*, **Ob:** Gollmayerjev zapis nedoločne oblike (*[vet Duh*), **Sk:** ob nagovoru večinoma Boga, tudi sredi stavka, vzklične povedi (vsi trije).

G: *... de [i nar vezhi in mogozhni[hi] Go[spod in Bog ... ponisham [e pred teboj, in molim, o Bog! tvojo neisrezheno vi[oko]t ... bodi mi milo[stiv] [he naprej ... vezhno isvelizhanje sadobiti... (gre za poveličevanje Boga in podreditev vernika njegovi oblasti. Vernik ve, da ni vreden božje milosti, vendar ga še dalje prosi za milost in potrpežljivost)*

B: *O kako ne[konz]hno [i vender dober in u[smiljen! Je[t pa [im ti [he smiram nehva[eshen, te [he smiram [halim, in v[ak dan [he kaj greha [torim. ... ti mi pomagaj, o tro[htar] [. Duh! ti me ras[vetli, in mi gnado daj, de bom sdaj v[e [posnal, kar [im dan] gre[shil, ... (verniki govori o svojih grehah, prosi za milost. Sledi spraševanje vesti.)*

A: *... pred tebe vershem, o trojedini Bog: ozhe, [in in [veti duh! Hvalim ni zha[stim te s Marijo ... sahvalim sa v[e dobrote, ktere [i mi dan] in [kos moje shivljenje na du[hi in tele[su] [kasal (verniki upa, da bo nekoč prišel čas, ko ne bo več treba misliti na nebesa, zato se danes postavi pred Boga in ga časti skupaj z ostalimi svetniki)*

V molitvah je veliko odvisnikov.

P: Andolšek ima nenavadno besedno zvezo *hvalim ni zha[stim te*. Sklepam, da gre za pravopisno oziroma tiskarsko napako, saj je drugače besedna zveza zapisana kot *hvaliti in zha[stiti*.

Gl: Pridevnik *večji* Gollmayer zapiše po narečni asimilaciji brez *j* (*vezhi*), *-j* se priliči ob *i*-ju, tak zapis se še pojavi pri Andolšku.

Ob: v priponi *-ejši* pri stopnjevanju se namesto nenaglašenega *e* pojavi *i* (ikanje), če je naglašen, ostane *e* (*mogozhni[hi]*). **Be:** naslavljanje je drugačno. *Nar vezhi in mogozhni[hi] Go[spod in Bog* (Gollmayer): *ne[konz]hno [i vender dober in u[smiljen* (Baraga): *trojedini Bog: ozhe, [in in [veti duh* (Andolšek). Vsi trije govorijo o enem Bogu, vendar pri Baragi ni konkretno poimenovan,

označena so samo njegova dela. Andolškov izraz *trojedini* kot termin obstaja v SSKJ kot *troedini*. Soglasnik *j* je morda proteza k *edini* ali pa sodi k prvi sestavini *troj-*, ki sicer ni običajna oblika. Danes bi rekli *trojni*, *trikratni*. Poznamo starocerkvenoslovanski izraz *jedinō* oziroma praslovanski **(j)edinō*, ki vsebuje ojačevalni členek **(j)ed(e)* in števnik **inō* 'eden', ki je znan v nekaterih staroruskih in nekaterih starocerkvenoslovanskih izpeljankah. Prvotni pomen je torej 'le eden, samo eden'. Iz nemščine je prišla tudi beseda *tro|htar*. Gre za izraz *der Trost*, ki pomeni *tolažba*, *uteha*. Uporabniki so jo prevzeli in naredili izpeljanko za osebo (pomen je torej *tolažnik*). Pri Gollmayerju se pojavi starejša beseda *|prizhujejo*, v današnjem pomenu *prikazati*, *dokazati* (pri Baragi in Andolšku tega ne zasledim), v SSKJ je označeno kot starinsko. Avtorji velikokrat uporabljajo izraz *gnada*, s pomenom *milost*, v SSKJ je označena s kvalifikatorjem *zastar*. Beseda je prišla iz srednjevisoke nemščine, kjer jo najdemo v obliki *die Gnade* in v pomenu *milost*.

Bt: deležnik *milostiv* se danes uporablja z drugačnim priponskim obrazilom (*milosten* ali pa tudi *milostljiv*).

Že omenjeno: **Gl:** *vender* pri Baragi, redukcija izglasnega *i* pri Andolšku (*|kos*), **Ob:** Pri Gollmayerju je zapisana predpona *nar*, za današnje *naj*, v predhodnem besedilu jo najdemo že pri Andolšku.

G: ... *|i Boga rasshalil zhes dan, |osebno pa |e ispra|haj zhes ti|te grehe, ktirim |i bol nagnen; in premi|li, zhe |i dershal najprejvsetje, ktiriga |i davi |turil, ...* (prosi Boga, da razsvetli dušo in pokaže na njegove grehe, katere je danes storil)

B: ... *ti mi pomagaj o tro|htar |. Duh! Ti me ras|vetli, in mi gnado daj, de bom sdaj v|e |posnal, kar |im dan| gre|hil ...* (ujema se z Gollmayerjem)

A: ... *s veliko nehvaleshno|tjo |im ti dan| povrazheval dobrote, ktire |i mi delil.* (na tem mestu prišnje za razsvetljenje nima, poudari samo vernikovo nehvaležnost)

Že omenjene značilnosti: **Gl:** mehki *n* otrdi (*nagnen* – G), sprememba cirkumflektiranega *o* v *u* (*|turil* – G), **Be:** *gnada* (B), **Bt:** *|osebno*(G), **Sk:** prilastkovi odvisniki (G, A).

Zopet se razlikujejo v nagovoru Boga:

G: *moj Bog, in moj ozhe*

B: *O dobrotljivi nebe|hki Ozhe*

A: *o Go|pod!*

Be: Uporabljajo tipične sopomenke, ki sem jih že omenila.

G: ... grešil šim nebu in tebi: vezh nišim vreden tvoj šin imenovan biti.

B: ... glej, spet šim soper tebe grešhil, nišim vreden tvoj otrok biti.

A: ... vidil šim moje nepopolnosti, špremljal šim vse moje štopinje! Pokashi mi tedaj, o Bog! moje hudobije in daj mi šposnati vse grehe! ktere šim danš štoril.

Ob: vezava glagola grešiti z desnim delovalnikom – pri Gollmayerju z dajalnikom (grešil šim nebu in tebi), pri Baragi zoper koga (spet šim soper tebe grešhil)

Be: Andolšek namesto izraza greh uporabi splošno neterminološko besedo nepopolnost ob glagolu videti. Pri Gollmayerju se vernik poimenuje kot šin, pri Baragi pa kot otrok, Andolšek ga ne poimenuje. Baraga še poudari svoje grehe (všim moji grehi).

Že omenjene značilnosti: **Gl:** samoglasnik i namesto kratkega polglasnika (nišim, šim – pri vseh treh), zaznamovan besedni red z glagolom na koncu stavka (pri vseh treh).

Pri Andolšku gre za malce spremenjeno vsebinsko razporeditev, šele sedaj prosi Boga, da mu pokaže njegove grehe, ki jih je danes storil. Sledi spraševanje vesti. Baraga pravi, da je grešil nebu in Bogu in ne more biti njegov sin, Gollmayer pa samo Bogu in si več ne zasluži biti otrok. Baraga še nadaljuje (govori, kako je trdno obljubil Bogu, vendar je spet obljubo prelomil. Želi, da bi imel Bog potrpljenje z njim in naj mu odpusti vse grehe), medtem ko pri Gollmayerju tega ni. Ujameta se spet pri is šerza šo mi shal všim moji grehi ... (Andolšek) oziroma shal šo mi is šerza všim grehi ... (Gollmayer).

Nadaljevanje je podobno:

G: Moj Bog, in moj ozhe! grešhil šim nebu in tebi: ... Shal šo mi is šerza všim grehi, ki šim jih današ šturil in zel zhaš švojiga shivlenja, ker šim ti, nar vezhi in vse lubesni vredna dobrota, rasshalen, ktir šovrashišh greh zhes vse.

B: Is šerza šo mi shal všim moji grehi, ..., ker šim tebe, švojiga nebeškiga ozheta, kteri si šam na šebi vse zhašti, hvale in ljubesni vreden, š' švojimi grehi rasshalil.

A: O moj Bog! všim moji štorjeni grehi šo mi is šerza shal, ker šim s njimi tebe, švojiga preljubesnživiga Boga, neškonzhno švetošt in dobroto, ki te is šerza ljubim, rasshalil.

Gl: $n > nj$ pri Andolšku (preljubesnživiga), ta pojav ima še Baraga.

Be: razlika je v opisu Boga (nar vezhi in vse lubesni vredna dobrota – G, si šam na šebi vse zhašti, hvale in ljubesni vreden – B, neškonzhno švetošt in dobroto, ki te is šerza ljubim – A).

Sk: Baraga uporablja odvisnik za pojasnitev.

Že omenjena značilnost: **Gl:** Gollmayerja $o > u$ (šturil).

Vernik prosi za odpustitev grehov:

G: ... *prošim te, odpušti mi jih savolo Jesuša Krištusa, ktir je na krishu vmerel sa naš.*

B: ... *te prošim po neškonzhnim sašlushenji tvojiga ljubiga Sina Jesuša Krištusa, našhiga ušmiljeniga odrešhenika ...*

A: *te prošim po neškonzhnim sašlushenji tvojiga boshjiga šina, našhiga Gošpoda in Svelizharja Jesuša Krištuša.*

Be: ob besedi *šin* je kot levi prilastek pri Baragi pridevnik *ljubiga*, pri Andolšku pa *boshjiga*.

Sk: Jezusa Baraga poimenuje kot odrešenika, medtem ko Gollmayer z oziralmim odvisnikom izrazi podobno, pri Andolšku pa je Jezus Božji Sin, Gospod in zveličar.

Že omenjeni pojavi: **Gl:** mehkega *l* (*savolo* – G), končnica *-i* namesto *-u* (*po neškonzhnim sašlushenji* – B, A), *v* namesto *u* na začetku besede (*vmerel* – G).

G: *Terdno šklenem šeboj, persadeti ši všo škerb, de švoje hudo nagnenje premagam, in deršim svešto tvoje sapovdi sa naprej. Daj mi švojo gnado, de oštanem štanoviten ...*

B: *Sdaj terdno šklenem š'tvojo gnado in pomozhjo pošihmal všiga greha in tudi vših perloshnošt greha šhe bolj škerbno še varovati ...*

A: *Terdno šklenem, ... švoje shivljenje poboljšhati, in raji vše, she zlo šmert preterpeti, kakor tebe, švojiga Boga, neškonzhno švetošt in dobroto šhe kdaj š kakim greham rasshaliti.*

Gl: Gollmayer ne uporabi predloga (*sklenem s seboj*)

Ob: pojavi se drugačna končnica v orodniku ednine moškega spola kot danes *greham* (*-am* namesto *-om* oziroma *-em* po preglasu).

Značilnost se pojavi pri vseh treh.

Be: samo Baraga uporablja prislov, ki je v SSKJ označen s kvalifikatorjem star. (*pošihmal*).

Že omenjena značilnost: **Gl:** onemitev samoglasnika *e* (*sapovdi* – G).

Sledi molitev. Po Gollmayerju tu sledijo Oče naš, Čaščena si Marija in Apostolska vera. Pri Andolšku sledi *Pogled v vezhnošt*. Napisan je v verzih, štiri kitice po šest verzov.

Andolškove zanimivosti: **Gl:** *gnjilo* namesto *gnilo* (gre za spremembo *n* v soglasniški sklop *nj*), *kader* namesto *kadar*, *drugazhi* namesto *drugače*, *ino* namesto *in*, *konz* namesto *konec*.

Upoštevati moramo tako imenovano pesniško svobodo, drugače pa vidimo kar nekaj značilnosti Andolškovega jezika oziroma značilnosti tega obdobja.

G: *Odverni to nozh, o Gošpod, škušhnave hudizhove od naš ...*

B: *... moj dobrotljivi Ozhe nebešhki obvaruj me to nozh vše nešrezhe na dušhi in telešu ...*

A: *Moj svešti angel varh, varuj me to nozh vših dušhnih in telešnih nadlog, ...*

Be: razlika je v uporabi izrazov (*odverni : obvaruj : varuj*). Pri Baragi in Andolšku sta izraza v enakem pomenu, saj izvirata iz istega korena (**vara* – slovansko, ki izvira iz starevisoke nemščine, v pomenu 'varnost'). Pri Gollmayerju pa to ne moremo povezati s tem korenem. Povezava se mogoče vidi v pomenu – *odvrniti* 'povzročiti, da kdo ne naredi, kar namerava'. Oboje ima namen obvarovati oziroma preprečiti, da se komu zgodi kaj hudega. Tudi poimenovanja Boga se razlikujejo.

Že omenjeno: **Be:** Gollmayer (*Gošpod*) in Baraga (*moj dobrotljivi Ozhe nebešhki*) – ima levi prilastek na levi in desni strani jedra, Andolšek pa prosi angela varuha (*moj svešti angel varh*).

Oba, Baraga in Gollmayer, prosita v nadaljevanju za sveto cerkev (*dodeli švojo gnado, in pomozh našhimu papeshu, šhkofu, in ...*, – samo Gollmayer) ter Marijo Devico (*bodi moja drobrotljiva mati; varuj me to nozh ... proši sa-me Boga, ...* – Baraga;) in vse svetnike (Gollmayer: *šveta Maria, diviza in mati boshja, in vši šveti angeli in švetniki, naj Boga sa naš prošio, de bomo vredni obvarovani biti s' njegovo pomozhjo ...*), naj prosijo za njih.

Vernik pri Andolšku se pred tem sprašuje, kdo je on in kdo je Bog. Prosi Jezusa, naj ga ne *pahne v pekel*, prosi Marijo, da ne bo pogubljen. Po tej prošnji se obrne k patronu in vsem angelom. Vernik se počasi odpravlja spat, prosi samo še, da ga Jezus blagoslovi in s tem odžene morebitne nadloge (*de me poshegnašh in š švojo rešhnjo kervijo pošhkropišh, de me ne bodo to nozh škušhnjave nadlegovale, ampak de bom v miru špal*). Baraga sicer obširno prošnjo konča z molitvami Oče naš, Čaščena si Marija in Apostolsko vero. Zanimiv je konec pri Baragi *prošite sa-me Boga, de pridem enkrat v' vašho drushbo, in de s' vami vred Boga hvalim vekomaj*, medtem ko je pri Gollmayerju klasičen konec *... ktir shivi in kraluje od vekomaj do vekomaj*. Pri Andolšku pa vernik prosi za duše (*dušhe vernih mertvih naj pa tudi pozhivajo v miru, in vezhna luzh naj jim šveti*). Baraga prosi, da ga Bog obvaruje vse nesreče, Gollmayer pa, da ga obvaruje hudičevih skušnjav.

P: zapis naslonske oblike osebnega zaimka pri Baragi (*sa-me*).

GI: pri *usmili se* uporablja predpono *v-* (*všmili še zhes švojo sveto zerkuv*). Pojav najdem še pri Andolšku. Zanimivo je, da uporabi veznik *in* namesto *ino* (*angeli in švetniki*).

Drugače uporabljata tudi veznik *ino*. Gollmayer ne zapisuje soglasnika *j* med samoglasnikoma, na primer *proʃio*.

Ob: tudi prislova *zheʃ* danes na tem mestu ne uporabljamo (Gollmayer). Zanimiva je oblika *kervijo* pri Andolšku v orodniku ednine ženskega spola za današnjo končnico *-jo*.

Be: Baraga uporabi izraz *obvaruj*, Gollmayer *odverni*, Andolšek pa izraz *varuj*. V pomenu se ujamejo, izrazi pa so drugačni: *vʃe neʃrezhe* : *ʃkuʃhnave hudizhove* : *ʃkuʃhnjave*. Pri Baragi je zanimiva besedna zveza *od tebe odlozhen*. Sklepam lahko, da je besedni red povzet po nemščini, v današnjem času bi to zvenelo *ločen od tebe*. Gollmayer uporabi levi prilastek na desni strani (*ʃkuʃhnave hudizhove*). Andolšek uporabi starinski izraz *pokoj* v pomenu *mir, počitek*. Pojavi se drugačno poimenovanje za Marijo (*isvoljena mati boshja in moja ljubesniva mati* – A).

4.3 MOLITVE PRI SVETI MAŠI

4.3.1 Vsebinske razlike

Tudi tu se molitve med seboj razlikujejo. Zaradi lažje primerjave sem si kot osnovo izbrala molitev Barage. Razdeljena je na štiri dele: *od sazhetka do evangelja, od darovanja do povsdigovanja, od povsdigovanja do savshivanja in od savshivanja do konza*. Baraga in Andolšek imata uvod k molitvam Svete maše. Gre za njen komentar oziroma opombe. Nadaljujeta z molitvijo pred Sveto mašo. Gollmayer začne s navodilom, kam se mora postaviti duhovnik, in križanjem.

V molitev ima tudi vključene dele, ki jih ostala dva nimata. Baraga in Andolšek imata na koncu dodano *Sahvalno molitev po šveti mašhi*, Gollmayer tega nima.

šveta mašha je nekervavi ofer noviga teštamenta, vedni špomin tištiga kervaviga ofra, kteriga je Jesuš Krištuš na švetim krishi nebešhkimu Ozhetu sa naš opravił, de naš je od vezhniga pogubljenja odrešhil. Tako začne Baraga svoje opombe pri uvodu k molitvam Svete maše. Nadalje govori o Jezusu, kako so ga križali in kako je umrl. Verniku narekuje, da naj bo pri Sveti maši vedno zbran, naj si misli, da je prisoten na križanju na gori Kalvariji. Uvodna molitev nakazuje, komu je namenjena Sveta maša (... *darujem ti to šveto mašho, ...*). V njej *ti darujem šamiga Jesuša Krištuša, ...* Razloži tudi, za koga je darovana ta maša. Baraga še nagovori Boga (*o Gošpod*) in konča v kratkem stavku (*de še bom prav poboshno in tebi dopadljivo per tej šveti daritvi snajdel. Amen.*).

Sveta maša je sestavljena iz štirih delov: *od sazhetka do evangelja, od darovanja do povsdigovanja, od povsdigovanja do savshivanja in od savshivanja do konza*.

Prvi del:

Začne s križanjem. Nadaljuje s citatom iz psalma XLII (*šodi me, o Bog, in rasšodi mojo rezh od nešvetiga ljudštva; ...*). Konča ga s *zhašt bodi Bogu Ozhetu in šinu in švetimu duhu, kakor mu je bila v' sazhetku, sdaj in všelej od vekomaj do vekomaj. Amen.* Sledi *Ozhitna špoved (še špovem Bogu všigamogozhnimu, ...)*. Vernik prosi za odpuščanje in odvezo. Sledi *berilo is pripovišt modriga kralja šalomona in evangeli š. Janesa v' 6. poštavi*. Za tem mora vernik moliti apostolsko vero. V prvem delu sta prisotni še molitev pred in po pridigi. Obe se končata z *amen*.

Drugi del:

Vernik prosi Boga, naj vzame *leta zhišt dar, kteriga ješt, tvoj nevredni šlushabnik, tebi švojimu shivimu in pravimu Bogu darujem sa švoje breshtivilne grehe, samere in sanikernošt; ...*

Daruje mu *kelih svelizhanja*. *Špodobi še in prav je, de te smiram in povšod hvalimo, šveti Gošpod, ...* izkazuje vernik čast Bogu. Prosi pa tudi za ostale – papeža, cesarja, vse verne Kristjane. Tudi v imenu Marije prosi za pomoč.

Tretji del:

Govori o Jezusu. *Per sadnji vezherji je vsel Jesuš kruh ...* Častijo hostijo, ki naj bi ponazarjala Jezusovo telo. *Po vezherji je vsel Jesuš kelh s' vinam ...*, ki ponazarja Jezusovo kri. Vernik prosi Boga, naj sprejme ta dar. Prosi tudi, da se usmili vseh vernih duš v vicah. Naj pa ne pozabi tudi na uboge grešnike. *Odrešhi naš, ušmiljeni Ozhe! od všiga hudiga po švoji neiskonzhni milošt, ...*

Četrty del:

Jezus je vstal od mrtvih. Vernik zdaj prosi njega (... *ponishno te prošim, ozhišti všelej, preden tvoje š. Rešhnje Telo prejmem, moje šerze od vših grehov; ...*). Želi, da ga Jezus obvaruje pred nesrečami. Jezus je dal svoje življenje za odrešitev sveta. Ve, da je nehvaležen, da ga razžali s svojimi grehi. Pravi, da *glej le moje gorezhe shelje, š' kterimi je moje šerze napolnjeno, in potrebo moje dušhe, ktera je tako revna in šlaba, kader š' teboj ni šklenjena*. Vernik želi, da ga blagoslovi Sveta trojica in *tvoj shegen naj oštane všelej per naš. Amen*. Sledita še *Sadnji Evangelii in Sahvalna molitev po šveti mašhi*.

Pri Gollmayerju je to v drugačnem vrstnem redu. Najprej je na vrsti molitev pred Sveto mašo, šele nato pa sledi Sveta maša *kakor jo mashnik bere*, kot pravi sam avtor. V molitvi pred Sveto mašo zapiše: *Verjem, o moj Bog, de šveta mašha je nekervavo darenje tvojiga šina Jesuša Krištuša, in špomin kervaviga, darenja, ki ga je opravil na krishu*. Gre za daritev, s katero naj bo vernik izkazal spodobno čast in se primerno zahvalil za dobrote in milosti, ki jih je prejel od Boga. Boga tudi prosi, da mu očisti dušo, žal so mu vsi grehi, ki jih je storil, prosi ga tudi za odpuščanje.

Sveta maša vsebuje navodila avtorja za vernike in duhovnika. Začne s križanjem (*V'imenu Ozheta š ino šina š ino švetiga š Duha. Amen*). Nadaljuje s citati iz 42. psalma (*šodi me, o Bog, in rasšodi mojo rezh ...*). Vernik se spove (*špovem še Bogu všigamogozhnimu, ...*). Sledi del, ki ga pri ostalih dveh ni. Najprej duhovnik govori, komu se mora vernik spovedati, potem pa vernik to ponovi. Duhovnik še reče: »*Milošt, odveso in odpušhenje naših grehov naj nam da všigamogozhen in šmilen Bog*.« Zopet sledi del, ki ga pri ostalih dveh ni. *Bog! obernil še bošh na naš, in naš oshivil ...* Pri molitvi se ujemajo (*Odvsami nam, prošimo, o Bog, našhe pregrehe, ...*). Na tem mestu Gollmayer zopet razširi molitev. Gre za prošnjo Bogu, naj odpusti verniku vse grehe in naj bo milosten (*Gošpod, všmili še zhes naš*). *šlava Bogu na višokimu, in mir ludem na semli, ktiri šo prave vole. Hvalimo te, zhaštimo te, molimo te, ...*

Vernik je v tem delu hvaležen Bogu za vse časti, ki jih uživa, in ga prosi, da se ga usmili. Duhovnik po molitvi bere *lišť is ſ Pavla apoſtelna na Rimze na 12. poſt. 9. v.* Ko konča, vernik reče: »Hvala Bogu.« Nadaljuje z branjem evangelija ſ. *Matevsha na 5. poſt. 3. v.* Sledi molitev (*Verjem v' eniga ſamiga Boga, Ozheta vſigamogozhniga, ...*). S tem se končuje prvi del Svete maše po Baragi.

Drugi del začenja z *Vsami, ſvet Ozhe, vſigamogozhen, vezhen Bog, ta prezhiſt dar, ...* Med tem duhovnik nalije vina v kelih in moli (*Bog, ktir ſi zhudno ſtvaril zhloveka v' shlahtnimu ſtanu, in po tim, ki je padel, ...*). Duhovnik daruje ta *kelh isvelizhanja*. Vernik prosi Boga, naj sprejme ta dar. Gollmayer na tem mestu zopet razširi molitev. Duhovnik govori citate iz 25. psalma. Prosi Sveto trojico in vse svetnike, da sprejmejo dani dar. Razširitev je tudi, da duhovnik prosi za posvetitev daru in očiščenje vseh grehov. *Reſ je, ſpodobno je in dolshnoſt, prav in dobro, de ti hvalo dajamo vſelej in povſot, ...* Nebo in zemlja sta polna božje časti. Prosijo tudi za papeža, škofa, cesarja, spominjajo pa se tudi vseh duš in svetnikov.

Tretji del je namenjen Jezusu. Jezus vzame kruh v svoje roke, ga razlomi in da svojim učencem rekoč: »*Vsamite, in jejte vſi od tiga: Sakaj to je moje telo.*« Po večerji si nalije vina, kar naj bi ponazarjalo njegovo kri. Vernik tako daruje *ſveto darvo, to bresmadeshno darvo, ſvet kruh vezhniga shivlenja, in kelh vezhniga isvelizhanja*. Sledi *ſpomin sa mertve*, pa tudi za grešnike in svetnike. Temu sledi molitev Oče naš. Tretji del končuje s prošnjo v imenu Marije in vseh svetnikov, da ga Bog obvaruje grehov in da je milosten do njega.

Četrty del začne z *Jagne boshje, ktir grehe ſveta odjemleſh, vſmili ſe zhes naſ*. Vernik prosi Jezusa, naj ga reši s svojim svetim telesom. Duhovnik poklekne pred sveto hostijo in jo zaužije, isto naredi z vinom. Moli (*Naj ti, o ſveta Trojica, opravilo moje ſlushbe dopade, ...*). Duhovnik da vernikom blagoslov (*Shegnaj vaſ vſigamogozhen Bog † Ozhe, ino † ſin, ino † ſvet Duh.*). Konča z zadnjim evangelijem.

Andolšek začenja Sveto mašo z obširnimi uvodom, kjer sam pojasnjuje, kaj je maša, kako poteka, kako se mora Kristjan obnašati med mašo. Temu sledi molitev pred mašo, s katero se vernik zahvali Bogu za ljubezen, ki jo je prejel. Prosi ga, naj sprejme Sveto mašo kot daritev (... *darujem ti jo v odpuſhanje in sadoſtenje svojih grehov in grehov zeliga ſveta*) za vse žive in mrtve. Želi, da bi tudi Marija prosila zanj. Andolšek ima mašo razdeljeno na več delov, kljub temu pa se bom držala razdelitve na štiri dele po Baragi.

Prvi del je razdeljen na *Sazhetek* [*Mašhe, Gloria, Berilo ali list, Evangelij, Vera*. V začetku vernik obžaluje svoje grehe in prosi boga za odpustitev (... *obshalujem svoje grehe, ki sim jih s mišlimi, beledami, djanjem in opušanjem dobriga storil zeli zhaš svojiga shivljenja*). V delu *Gloria* gre za izražanje slave Bogu (*Hvalimo te, zhaštimo te, molimo te, povišhujemo te.*). Hkrati pa prosi vernik za usmiljenje vseh ostalih duš (*Usmili se toliko revnih dušh, ki po krivih potih hodijo, ...*). V delu *Berilo* duhovnik bere *berilo is I. lista* [v. *Pavla do Korinzhanov. 13, 1 – 13*. Evangelij prinaša na primer *Blagor jim, ki povsod v miru in pokoju shive; sakaj oni bodo prihodnjo dedshino pošedli*. Ali pa *Blagor jim, ki imajo zhišto serze, bres greha, bres všiga navesovanja na pošvetno, kakor angeli; sakaj oni bodo Boga gledali, ko le popolnoma zhišti duh Boga gledati samore*. *Vera* prinaša molitev *Verujem v eniga Boga, Ozheta všigamogozhniga, ...*

Drugi del prinaša molitve duhovnika od darovanju kruha, vina in vode. Na tem mestu tudi Andolšek malo razširi molitev. Ob umivanju rok duhovnik moli. Poveljučuje Boga, prosi ga milosti (*Rešhi me, in usmili se me.*). Obrača se k Sveti trojici (*šprejmi, o šveta Trojica! to daritev, ktero ti darujem v špomin terplenja, ...*). Razširjeno je tudi z branjem duhovnika (*Pošveti, prošimo, Gošpod našh Bog! po klizanji tvojiga švetiga imena ...*). *Reš se špodobi, in dolshnošt je, prav in dobro je, de ti hvalo dajemo všelej in povšod, ...* Gre za del, ki je enak pri vseh treh avtorjih. *Po šanktušu* sledi še *špomin na shive*.

Tretji del je tudi tu posvečen Jezusu, ki posveti kruh in ga da svojim učencem. Andolšek ga razdeli na več delov: *Per povsdigovanji švetiga rešhnjiga Teleša, Pošvezhenje vina, Per povsdigovanji šv. rešhnje kervi, Po povsdigovanji, špomin na mertve, Ozhe našh, Jagnje boshje*. večina je enaka kot pri ostalih dveh. Razlika je v *Per povsdigovanji šv. rešhnje kervi*, kjer duhovnik »prosi« kri, naj ga odreši (... *o prešveta rešhnja Kri, sa me in sa všiga šveta grehe prelita! ozhišti me vših grehov, ...*). V celoti pa je tudi zapisana molitev Oče naš.

Četrty del je razdeljen na: *Savshivanje, Poobhajilna molitev, Sadnji evangeli*. *Savshivanje* se začne *Kruh nebešhki bom prejel in klizal v Gošpodovo ime ... Poobhajilna molitev* prinaša molitev, v kateri vernik prosi, da naj bi mu *savshitek prešvetiga sakramenta* teknil. Hvali tudi Boga, ki mu je izkazal svojo milost. Prosi pa tudi Sveto trojico naj sprejme njegovo daritev. Pred zadnjim evangelijem še reče: »*O shegnaj naš na dušhi in na telešu všigamogozhni Bog † Ozhe in † šin in šveti † Duh. Amen.*«

4.3.2 Izrazne razlike

Molitev pred Sveto mašo

G: ... *šveta maša je nekervavo darenje tvojiga Sina Jesuša Krištusa, in špomin kervaviga, darenja, ki ga je opravil na krishu* (zapisano na začetku molitve)

B: *šveta maša je nekervavi ofer noviga teštamenta, vedni špomin tištiga kervaviga ofra, kteriga je Jesuš Krištuš na švetim krishi nebeškimu Ozhetu sa naš opravil, ...* (to je zapisano v opombah avtorja)

A: *šveta maša je nekervava daritev noviga teštamenta, vedni špomin tište kervave daritve, ktero je Jesuš Krištuš na švetim krishi nebešhimu ozhetu sa naš opravil, ...* (zapisano v opombah avtorja)

Sveta maša je vsem trem daritev, vendar jo poimenujejo drugače (G: *darenje*, B: *ofer*, A: *daritev*). Ker Gollmayer nima opomb, to zapiše na začetku molitve pred Sveto mašo, pri ostalih dveh to najdemo v opombah oziroma uvodu pred Sveto mašo. Pri Gollmayerju je to daritev Jezusa Kristusa, pri ostalih dveh pa daritev *noviga teštamenta*.

Že omenjena pojava: **Ob**: *-i* namesto *-u* (na *švetim krišhi* – B, A), **Be**: sopomenka *nebeškimu Ozhetu* (B, A).

G: *Darujemo ti to šveto darvo ... sahvalit sa prejete dobrote in gnade; ... Tudi šami šebe še ti damo v' dar po Jesušu Krištušu in s' njim vred.*

B: *... darujem ti to šveto mašo ... v sahvalo sa vse gnade in dobrote, ... darujem šamiga Jesuša Krištusa, tvojiga ljubiga Sina, nad kterim imaš švoje dopadenje.*

A: *Molim te, o Bog nebeški Ozhe, in še ti sahvalim sa neškonzhno veliko ljubesen, š katero ši nam švojiga edinorojeniga šina Jesuša Krištusa dal, de naš je odrešhil vezhniga pogubljenja. ... ki ti darujem to šveto mašo, ktera še bo sdaj opravljala.*

Gollmayer in Baraga se zahvalita za dobrote in gnado, Andolšek pa za prejeto ljubezen.

Be: beseda *dopadenje* se pri Baragi pojavi v pomenu ponos, zadovoljstvo, je v SSKJ označena s kvalifikatorjem *star*.

Bt: Gollmayer mašo poimenuje *darva*. Gre za izpeljanko iz glagola s pripono *-va*, danes imamo pripono *-ilo* ali *-Ø* ali *-itev*.

Že omenjene značilnosti: **Gl**: *-iga* namesto *-ega* (*ljubiga* – B), *kter*, *ktera* namesto *kateri*, *katera* (B, A), *de* namesto *da* (A), **Be**: *gnada* (G, B).

G: *Daj mi gnado, de bom vredno, špodobno in s' lubesnjo vprizho per tim darenju; ozhišti mi dušo od vsiga hudiga poshelenja. Šhal šo mi vsi moji grehi: sa odpušhenje te prošim: varovati še jih šklenem, in tebe is šerza lubiti.*

B: *Daj mi gnado, o Gošpod! de še bom prav poboshno in tebi dopadljivo per tej šveti daritvi snajdel.*

A: *O Marija, višoko zhešhena mati boshja! Proši sa me, de še bom per ti šveti daritvi pasno, poboshno in zhaštitljivo snajdel, de bom britko Jesušovo terpljenje poboshno premišljeval in še njegoviga neškonzhniga sašlushenja vdeleshil.*

Andolšek se v nadaljevanju razlikuje od ostalih dveh. Moli za ostale, za katere je dolžan moliti: od staršev do oblastnikov. Nagovori tudi Marijo, da prosi zanj. Tu se delno ujame z ostalima dvema. Kar Gollmayer in Baraga prosita pri Bogu, Andolšek prosi pri Mariji.

Be: Andolšek zapiše sopomenko s prilastkom na levi in desni strani (*višoko zhešhena mati boshja*).

Že omenjene značilnosti: **Gl:** otrdel mehki *l'* (*lubiti* – G), *šč* v *š* (*zhešhena* – A), zapis predpon *v-* z *u-* (*vdeleshil* – A), premene po zvonečnosti (*britko* – A), *-iga* namesto *-ega* (*hudiga* – vsi trije).

šveta mašha

PERVI DEL šVETE MAŠHE

(*od sazhetka do evangelja*)

Oba, Gollmayer in Baraga, imata na začetku navodila za vernike, Andolšek pa jih nima.

G: *V' imenu Ozheta † ino šina † ino švetiga † Duha. Amen.*

B: *V' imenu Boga † Ozheta, in † Sinu in švetiga Duha. Amen.*

Be: Baraga ima ob Bogu desni prilastek *Ozhe*, Gollmayer ima golo sopomenko (*Ozhe*).

Že omenjena pojava: **Gl:** *ino* (G), **Ob:** *-a* namesto *-u* (*šina* – G).

Andolšek tudi po svoje razdeli Sveto mašo. *Sazhetek šv. mašhe* in *Gloria* ne prinašata večjih posebnosti Andolškovega jezika.

Omenim naj: **Be:** beseda *shnable*, ki je prevzeta iz srednjevisoke nemščine in jo danes najdemo v nižje pogovornem jeziku, **Bt:** izpeljanka iz glagola *pošvezhevavez* s priponskim obrazilom *-avec* za današnje *-alec*, **Sk:** protivno priredje (*Ne saversi mojiga potertiga in ponishaniga šerza, temuzh dodeli mi miloštljivo odpušhenje vših mojih grehov.*).

Že omenjeni značilnosti: **Gl:** reduciran izglasni *-o* (*savolj*), **Ob:** feminizacija srednjega spola v množini (*našhe šerza*).

Pri Andolšku je tu na vrsti berilo ali list iz pisma Svetega Pavla Korinčanom. Značilnosti: **P:** *angelj[ke* (zapis $l > lj$), **Ob:** (*nepopolnoma – nepopolnoma*).
 Že omenjena pojava: **Gl:** redukcija nenaglašene *a* (*napzhno*) in izglasnega *i* (*[kos*).

Pri Gollmayerju in Baragi sledi 42. psalm:

G: *[odi me, o Bog, in ras[odi mojo rezh (me odtnozh) od ne[vetiga lud[stva*

B: *[odi me, o Bog, in ras[odi mojo rezh od ne[vetiga ljud[stva*

Nadalje se psalm ujema. Razlike so le v posameznih izrazih, ki pa imajo enak pomen, na primer *peljate / pelajo, perpeljate / perpelajo, Bog, moj Bog! hvalil te bom [' zitrani / hvalil te bom s' zitrani, Bog moj Bog, saupaj v' Boga / savupaj na Boga, ... sdaj in v[selej od vekomaj do vekomaj / ... sdaj in v[ak zhas od vekomaj do vekomaj*. Najprej so naštetni izrazi iz Barage, nato sledijo iz Gollmayerja.

V molitvi Gollmayerja sledi še nekaj, kar pri Baragi ne obstaja (duhovnik stopi k oltarju – oba uporabljata izraz *altar* – in reče v imenu Boga je na[ha pomozh; verniki mu odgovorijo *ktir je [tvaril nebo in semlo*). Nadaljuje s spovedjo (*[povem se Bogu v[igamogozhnimu, [veti Marji, ki je dviza v[selej, ...*). Tu nadaljuje tudi Baraga (*se [povem Bogu v[igamogozhnimu, [veti Marii v[selej devizi, ...*). Zanimivo je, da Baraga uporablja dvojino (... *[vetima apo[stelnama Petru in Pavlu ...*), Gollmayer ostane pri množini (... *[vetim apo[stelnam Petru in Pavlu ...*). Konec spovedi se razlikuje. Baraga ima *in tebi ozhe, de [im veliko gra[hil s' mi[lijo, s' be[edo in s' djanjem*; Gollmayer te besede nameni bratom (*in vam bratje, de [im ...*). Če je prej Gollmayer pisal v množini, zdaj pravilno uporabi dvojino (*[veta apo[stelna Petra in Pavla*). Zanimiva je naslednja besedna zveza *odpu[ti naj ti tvoje grehe, in te perpela v' vezhno shivljenje* (Gollmayer), pri Baragi malce drugače *odpu[ti nam na[he grehe, in na[perpelji v' vezhno shivljenje*. Baraga piše v množini, Gollmayer pa piše v dvojini v želelniku.
 Že omenjeni značilnosti: **P:** pisanje predlogov z apostrofom (*s' be[edo* – B), **Ob:** uporaba predloga *zhes* pri Gollmayerju.

Pri Gollmayerju sledi del, ki ga pri Baragi ni. Gre za spoved, ki jo je duhovnik prej povedal, zdaj pa jo ponavljajo verniki. Malce se sicer razlikuje, na primer preden se vernik obtoži, da je kriv, reče *in tebi, Ozhe*, prej je bilo to namenjeno bratom.

Ujameta se pri:

G: *Milošt, odveso in odpušhenje naših grehov naj nam da všigamogozhen in šmiljen Bog.*

B: *Milošt, odveso in odpušhenje naših grehov nam dodeli všigamogozhni in ušmiljeni Gošpod.*

Bt: Gollmayer uporabi pridevnik usmiljen brez predpone *u-* (*šmiljen*).

Že omenjeni pojav: **Ob:** nedoločna oblika (*šmiljen Bog – G*).

Gollmayer nadaljuje z delom, ki ga pri Baragi ni. Govori o Bogu, kako se bo obrnil na vernike in jih oživel. S to njegovo gesto bo ljudstvo veselo. Boga prosijo za milost in naj jim usliši njihovo molitev. Duhovnik gre k oltarju in reče: »Molimo!«. *Odvsemi nam, prošimo, o Gošpod, naše pregrehe, de bomo vredni štopiti š' zhištim šerzam k' nar švetešhimu* (Baraga). Gollmayer namesto Gospod uporabi Bog, namesto *s čistim srcem k najsvetlejšemu* uporabi *s čisto dušo k presvetli svetlobi*. Tu doda še *škos Jesuša Krištusa Gošpoda našhiga*.

Gollmayer na tem mestu napoti duhovnika k oltarju z besedami: *Prošimo te, o Bog, škosi sašlushenje tvojih švetnikov, ... Gre za del* (prošnja za odpuščanje grehov), ki ga pri Baragi ni.

Zopet duhovnik odgovarja *Bog, zhe bošh odgovor hotel imeti sa pregrehe; Bog, kdo bo obštal?* Nadaljuje s citatom iz psalma *is globozhine vpiem k' tebi, o Bog, zhe bošh i. t. d.*

G: *Gošpod, ušmili se zhes naš! ... Krištuš, ušmili se zhes naš!*

B: *Gošpod, ušmili se naš! ... Krište, ušmili se naš!*

Baraga dvakrat ponovi »gospod, usmili se nas« in enkrat »Kristus, usmili se nas«, pri Gollmayerju pa duhovnik štirikrat reče in verniki ponovijo za njim »gospod, usmili se nas« in trikrat »Kristus, usmili se nas«. Baraga Kristusa poimenuje s *Krišt*.

Že omenjeno: **Ob:** prosti morfem *zhes* pri Gollmayerju.

Oba nadaljujeta s slavo Bogu.

G: *Slava Bogu na višokimu, in mir ludem na semli, ktiri šo prave volje.*

B: *Zhašt Bogu na višokim, in mir ljudem na semlji, kteri šo prave volje.*

Boga hvalijo, častijo, molijo in poveljujejo.

Be: uporaba različnih izrazov za poveljevanje (*slava : zhašt*).

Že omenjena pojava: **G1:** otrdel *l'* (zanimivo je, da je beseda *volja* napisana tako kot danes – G) in ikanje (*ktiri – G*), **Ob:** končnica -*im* oziroma -*imu* namesto -*em* (*višokim – B*).

G: ... hvalezhni [mo ti sa volo tvoje velike zha]ti ... Go[spod Jesu] Kri]tus, edinorojen Sin! ... Sin Ozhetov! Ktir grehe odjemle]h [veta, v]mili [e zhes na]; ktir grehe odjemle]h [veta ... na de]nizi ozheta, v]mili [e zhes na]. Ker [am ti [i [svet ... ti [am nar vik]hi ... s' [vetim Duham vred v' zha]ti Boga Ozheta.

B: Sahvalimo [e ti savoljo tvoje zha]ti ... Go[spod edinorojen Sin Jesu] Kri]tu] ... Sin Boga Ozheta, kteri grehe [veta odjemlje]h, ... [edi]h na de]nizi Boha Ozheta, u]mili [e na]! Sakaj [am ti [i [svet ... ti [am [i nar vi]hi ...]' [vetim Duham v' zha]ti Boga Ozheta.

G1: Gollmayer piše soglasnik *k*, kar naj bi bilo posledica praslovanščine (*vik]hi* : *vi]hi*).

Ob: Baraga uporabi dovršno obliko (*zahvaliti se*), Gollmayer pa nedovršno (*hvaliti*).

Be: Gollmayer še poudari veličino božje časti (*velike zha]ti*). Da poudari prisotnost Svetega Duha, uporabi Gollmayer besedico *vred* (*s' [vetim Duham vred*). Gollmayer uporabi svojilni pridevnik *Ozhetov* ob samostalniškem jedru.

Sk: Gollmayer in Baraga uporabita vzročni odvisnik, vendar z različnima veznikoma (*ker* : *sakaj*).

Že omenjene značilnosti: **P:** pisanje skupaj oziroma narazen (*sa volo* – G), **G1:** otrdelost *l* (*sa volo* – G), **Ob:** prosti morfem *zhes* (G), **Be:** stalna besedna zveza *Boga Ozheta* (G, B) in **Sk:** oziralni odvisnik (G, B).

Duhovnik pri Gollmayerju še reče *Bog s' vami*. Verniki mu odgovorijo *in s' tvojim duham*. Molijo. Prosijo Boga, naj jih naredi močne na duši in telesu, da bodo lažje prestali grehe.

Pri Gollmayerju sledi branje *is li]ta]*. Pavla apo]stelna na Rimze na 12. po]t. 9. **G1:** Besedo *ptuje* danes zapisujemo brez *p-*, **Bt:** zanimiva je beseda *pozha]tenjam*. Gre za izpeljanko iz glagola, ki ima danes pripono *-ev* namesto takratne *-enje*.

Sledi evangelj] *Matevsha na 5. po]t. 3.* pri Gollmayerju, pri Baragi *pripovi]t modriga kralja [alomona*, pri Andolšku pa evangelj ni posebej poimenovan.

Vsebinsko so si vsi trije podobni.

G: [rezhni [o milo]tvi: milo]t bodo do]egli

B: [rezhna pa bo, kdor [e ubosiga u]miluje

A: Blagor jim, ko [o u]miljeni do blishnjiga ...; sakaj oni bodo od Boga u]miljenje do]egli.

Pri Gollmayerju sledi molitev Verujem. Baraga ima še podan *Evangeli* J. Janesa v' 6. poštavi, *Molitev pred pridigo* in *Molitev po pridigi*. Andolšek pa ima prav tako *Vero*.

DRUGI DEL ŠVETE MAŠHE

(od darovanja do povsdigovanja)

G: *Vsami, švet Ozhe, všigamogozhen, vezhen Bog, ta prezhišt dar ... darujem tebi švojimu shivimu in pravimu Bogu sa švoje bresšhtivilne grehe, samere in sanikernošti, in sa vse prizhiozhe ... Daj, de bo meni, in njim sa isvelizhanje, in vezhno shivljenje.*

B: *Vsemi, šveti Ozhe, všigamogozhni vezhni Bog! leta zhišti dar, ... tebi švojimu shivimu in pravimu Bogu darujem sa švoje bresšhtivilne grehe; sa vse prizhujozhe, ... Daj, de bo meni in njim sa svelizhanje in vezhno shivljenje.*

A: *Sprejmi, šveti Ozhe, všigamogozhen in vezhni Bog! leta prezhišti dar, ... sa moje bresšhteivilne grehe, samere in sanikernošti, in sa vse prizhujozhe, ... daj, de bo meni in njim v svelizhanje in vezhno shivljenje.*

Gl: pojavlja se različna izrazna podoba predpone pri izveličanje (G) / sveličanje (A, B).

Ob: Baraga uporabi *zhišt dar*, ostala dva pa pridevnik *prezhišt dar*. Gre za stopnjevano obliko pridevnika.

Be: Andolšek uporablja *samere in sanikernošti*, ostala dva pa samo izraz *greh*. Dodan je tudi veznik *in*.

Sk: Andolšek ne uporablja besede Bog sredi stavka, ampak ga nagovori samo na začetku. Na začetku Gollmayer in Baraga pozivata Boga z velelnikom *Vsami / Vsemi*, Andolšek pa reče *šprejmi*. Razlikujejo se v predlogu, ki stoji pred besedo zveličanje (v pri Andolšku, sa pri Gollmayerju in Baragi).

Že omenjena pojava: **Ob:** nedoločna oblika pridevnika pri Gollmayerju (*švet Ozhe*), nalika po sedanjski obliki (*vsami – G*).

V nadaljevanju je kar velika razlika med vsemi.

G: *Bog, ktir ši zhudno štvaril zhloveka v' shlahtnimu štanu, in po tim, ki je padel, prenovil šhe zhudnejšhi, daj nam škosi škrižnošt te vode, in tiga vina, sdrusheni biti s' tištiga boshjo natoro, ki se je vredniga šturil deleshen biti našhe zhlovešhke natore, Jesuš Krištuš, Sin tvoj, Gošpod našh, ktir s' teboj shivi in kraluje v' edinošti švetiga Duha, Bog, od vekomaj do vekomaj.*

B: *O Bog, našh štvarnik in odrešhenik! daj nam po škrižnošti te vode in tega vina, de bomo boshje natore Jesuša Krištusa ravno tako se vdeleshili, kakor se je on ponishal našho zhlovešhko natoro naše vseti.* (skrajšana verzija)

A: *Bog, kteri ši zhudno vštvaril zhloveka v shlahtnim štanu, in ši ga potem, ko je grešhil, šhe bolj zhudno prenovil, daj nam po škrižnošti te vode in tega vina sdrušhenim biti ši tištiga boshjo*

natoro, ... Jesuŝ Kriŝtuŝ, tvoj ŝin in naŝh Goŝpod v edinoŝti ŝvetiga Duha, Bog od vekomaj do vekomaj.

Ob: Gollmayer in Andolšek zapiŝeta besedno zvezo ŝ *tiŝtiga boshjo natoro*, v pomenu 'z njegovo', kazalni zaimek izraŝa svojilnost.

Be: Pri vseh treh se pojavi beseda *natoro*, ki je bila v 16. stoletju prevzeta po nemŝki *Natur*. Gollmayer ima levi prilastek na desni strani (*naŝh Goŝpod : Goŝpod naŝh*).

Sk: Gollmayer in Andolšek piŝeta oziralne odvisnike in priredje, Baraga pa to zamenja z besedno zvezo. Razlikujejo se v uporabi predloŝne zveze (*ŝkosi ŝkrivnoŝt – Gollmayer : po ŝkrivnoŝti – Baraga in Andolšek*). Baraga zopet skrajŝa odvisnik (*... boshje natore Jesuŝa Kriŝtusa...*). Gollmayer in Andolšek obŝirneje predstavita Boga kot stvarnika in odreŝenika. Andolšek ima glagolsko zvezo z dajalnikom (*daj nam ... sdruŝhenim biti*), kar Gollmayer in Baraga izrazita s predmetnim odvisnikom.

Ŝe omenjeno: **P:** zapisi predloga z apostrofom (*s' teboj – G*).

Po duhovnikovi daritvi keliha, le-ta moli.

G: *Darujemo ti, Goŝpod, kelh isvelizhanja, tvojo miloŝt proŝiozh, de naj pred oblizhje tvojiga boshjiga velizhaŝtva pride v' prieten dar sa naŝhe isvelizhanje, in zeliga ŝveta.*

B: *Darujemo ti, o Goŝpod! kelih svelizhanja, in proŝimo tvojo miloŝt, de naj pride ŝ' prijetnim duham pred oblizhje tvojiga boshjiga velizhaŝtva, sa naŝhe in zeliga ŝveta svelizhanje.*

A: *Darujem ti, o Goŝpod! kelih svelizhanja in proŝim tvoje miloŝt, de naj gre pred oblizhje tvojiga boshjiga velizhaŝtva v prijetin dar sa naŝhe svelizhanje zeliga ŝveta.*

P: Andolšek zapiŝe *tvoje miloŝt*, kar lahko imamo za pravopisno napako ali pa glasovno premeno (preglas), kar zanj ni značilno, tako da je verjetno napaka. Gollmayer *ij* zapisuje z *i* (*prieten*).

GI: Zanimive so končnice pridevnika (*-en : -in*) besedni zvezi *v' prieten dar* (Gollmayer): *v prijetin dar* (Andolšek). Gre za zapis polglasnika z *e* in *i*.

Ob: Andolšek začne v ednini, ostala dva v množini (*Darujemo ti, ...*).

Različna je tudi oblika z glagolom *prositi*, Gollmayer uporabi deleŝnik na *-č* (*proŝiozh*).

Sk: pri nagovoru Gollmayer izpusti medmet *o*, Baraga in Andolšek dodata ŝe klicaj (*o Goŝpod!*). Baraga uporabi besedno zvezo ŝ' *prijetnim duham*, Andolšek *v' prijetin dar*, Gollmayer pa *v' prieten dar*, vse v smislu prijazen, prijeten.

Ŝe omenjeno: **GI:** redukcija *i* (*kelh – G*), predpona *s-* (**B, A**) oziroma *is-* pri Gollmayerju (*svelizhanje – isvelizhanje*).

G: *V duhu ponishnoŝti, in s' shalovitnim ŝerzam ŝtojimo pred teboj; vsemi naŝ dar, o Goŝpod ...*

B: *O Goŝpod! vsemi s' dopadenjem ta dar, kteriga v' duhu ponishnoŝti in s' shaloŝtnim ŝerzam perneŝemo; ...*

A: *V duhu ponishnoŝti in s' shalovitim ŝerzam ŝtojimo pred tabo ter proŝimo: ŝprejmi naŝh dar, o Goŝpod!*

Bt: besedna zveza *s' shalovitnim ŝerzam* pri Gollmayerju in Andolŝku *s' shalovitim ŝerzam* v pomenu žalostnim srcem. Gre za modifikacijsko izpeljanko s pripono *-ovit*. Danes ima pridevnik pripono *-en*, kot pri Baragi.

Sk: Baraga ima na začetku nagovor *o Goŝpod!*, medtem ko imata Gollmayer in Andolŝek na sredini stavka.

Pri Gollmayerju in Andolŝku se pojavi del, ki ga pri Baragi ni. Duhovnik bere petindvajseti psalm. Slavi Boga očeta, Sina in Svetega Duha (pri Gollmayerju). Andolŝek pa nadaljuje *pridi poŝvezhevavez, vŝigamogozhni vezhni Bog! ...* Gre za že omenjen pojav besede *poŝvezhevavez*, vendar brez dostavka.

Baraga napiše *vŝih ŝvetnikov*, Gollmayer pa tu našteva svetnike (*ŝvetiga Janesa kerŝtnika, ŝvetih apoŝtelnov Petra in Pavla, tih, in vŝih drugih ŝvetnikov*), Andolŝek pa ... *k zhaŝti Marije vŝelej devize in vŝih ŝvetnikov*.

Že omenjena pojava: **Gl:** predpona *s-* (A, B) oziroma *is-* (G), **Bt:** izpeljanke iz *dar*.

G: *... sa naŝ, ki imamo ŝpomin njih na semli.*

B: *... sa naŝ, ki obhajamo ŝpomin njih na semlji.*

A: *... in proŝijo naj sa naŝ v nebeŝih, kterih ŝpomin obhajamo na semlji.*

Be: razlika v sopomenski izbiri glagola *imeti* : *obhajati ŝpomin*. Že omenjen pojav: **Gl:** otrdelost *l'* (*semli* – G).

Gollmayerjev duhovnik se zopet spusti v dialog z verniki. Tega pri Baragi ni. Gre za prošnjo, da Bog sprejme daritev. Pri Andolŝku tudi duhovnik moli in prosi, da bi Bog sprejel daritev. **Be:** pri Gollmayerju se pojavi beseda, ki je danes označena s kvalifikatorjem star. *prid*, v pomenu korist (*tudi k pridu naŝhimu in zele ŝvoje ŝvete zerkve*).

Že omenjen pojav: **Gl:** končnica *-uv* namesto *-ov* (*molituv* – G).

G: *Reŝ je, ŝpodobno je in dolshnoŝt, prav in dobro, de ti hvalo dajemo vŝelej in povŝot, ŝvet Goŝpod ...*

B: [podo]bi [e in je prav, de te smiram in pov]od hvalimo, [sveti Go]spod ...

A: Re[] [e [podo]bi, in dolshno]t je, prav in dobro je, de ti hvalo dajemo v[]lej in pov]od, [sveti Go]spod, ...

Ob: uporaba glagola oziroma glagolske zveze s samostalnikom iz istega glagola (*hvalimo* – B : *hvalo dajemo* – G, A) za eno in isto stvar.

Že omenjeni značilnosti: **Gl:** premena po zvonečnosti (*pov]ot* – G) in **Ob:** nedoločna oblika ([svet Go]spod – G).

G: ... *temuzh v' trojizi eniga bitja.*

B: ... *ampak v' trojizi eniga bi]tva*

A: ... *ampak v trojizi eniga bitja.*

Be: drugačno poimenovanje Svete Trojice (*bi]tvo* – B : *bitje* – G, A).

Sk: različna veznika nakazujeta protivno priredje (*ampak* – B, A : *temuzh* – G).

G: *Kar po tvojimu rasodenju verjemo od tvoje zha]ti, to, bres v]iga raslozhka, od Sina tvojiga, to od Svetiga Duha, tako: de v' pravimu in vezhnimu Bogu molimo tri resnizhne per]hone, in eno edino bitje, in enako velizha]tvo.*

B: *Kar od tvoje zha]ti po tvojim rasodenji verujemo, to tudi od tvojiga Sina in od]' Duha bres v]iga raslozhka mi]limo; tako de v']posnanji praviga in vezhniga Boga tri re]nizhne per]hone, in eno edino bitje in enako velizha]tvo molimo.*

A: *Kar po tvojim rasodenji verujemo od tvoje zha]ti, to bres v]iga raslozhka od]ina tvojiga, to tudi od]vetiga Duha mi]limo; tako, de v pravim in vezhnim Bogu molimo tri re]nizhne per]hone in edino bi]tvo in enako velizha]tvo.*

Be: inverzija levega prilastka pri Gollmayerju in Andolšku (*od Sina tvojiga*). Baraga je spremenil *molimo* v *mi]limo*. Andolšek ima tokrat besedotvorno različico *bi]tvo*, Baraga in Gollmayer pa *bitje*.

Bt: Glede na današnji jezik se uporablja drugačno priponsko obrazilo besede *veličastnost* (*velizha]tvo*). Gre za izpeljanko starejšega tipa in je v SSKJ označena s kvalifikatorjem *star*. Že omenjena pojava: **Ob:** različni obliki glagola *verjeti* – G : *verovati* – B, A in drugačen mestnik ednine srednjega spola (*po tvojim rasodenji* – B, A : *po tvojimu rasodenju* – G).

G: *Ktirimu hvalo dajajo angeli ...ter ne jenjajo hrup gnati v]ak dan, in s'enim glasam rezhi ...*

B: *Ktero hvalijo angeli ... ter ne jenjajo prepevati v]ak dan, in s' enim glasam rezhi ...*

A: *Kterimu hvalo dajejo angeli ...] katerimi naj [e tudi na]h gla] sdrushi, de te v ponishno]ti zha]timo in hvalimo rekozh ...*

Ob: Andolšek uporabi deležnik na -č (*rekozh*), ostala dva pa glagol v 3. osebi (*rezhi*).

Be: *Prepevati* pri Baragi je nevtralnno izbrani glagol proti slabšalni glagolski zvezi *hrup gnati* pri Gollmayerju. Teh besednih zvez pri Andolšku ni.

Že omenjena značilnost: **Ob:** končnica -am namesto -om (*glasam*) pri Gollmayerju in Baragi v orodniku ednine moški spol, uporaba glagolske zveze oziroma glagola (*hvalijo* – B : *hvalo dajejo* – G, A).

G: *Nebo in semla so polne tvoje zha]ti.*

B: *Polno je nebo in semlja tvoje zha]ti.*

A: *Nebo in semlja [ta polna tvoje zha]ti. Zha]t tebi na vi]oko]ti in v globozhinah!*

Sk: Baraga zapiše misel bolj spevno in v zaznamovanem besednem redu z glagolsko obliko na začetku. *Hofana na vi]okimu* se razlikujejo od Baragovih *zha]t tebi na vi]havah*. Andolšek preseneti z uporabo dvojine (*nebo in semlja [ta polna*), hkrati pa na koncu doda še *v globozhinah*, kar pri ostalih dveh ne najdem.

Že omenjeno: **Gl:** otrdeli *l'* pri Gollmayerju (*semla*), **Ob:** raba dvojine *le* pri Andolšku (*[ta*), Gollmayer in množino (*so*), Baraga pa ednino (*je*).

Sledi del, kjer duhovnik moli. Govori o daritvi. Pri Gollmayerju je to malce obširno napisano.

Bt: Zanimivi sta besedi *po]vezhbe* s priponskim obrazilom -ba pri Gollmayerju v pomenu *posvetitev* in *v [klembi* v pomenu *v sklepu*. V opombah je pri Baragi zapisano *tukaj stori [pomin sa shive, in imenuj tiste, sa katere to [veto ma]ho po]sebno daruje]h, in tudi ti]te, sa katere po]sebno moliti ima]h dol]hno]t*. Andolšek na tem mestu nima posebnosti.

TRETJI DEL [VETE MA]HE

(od povsdigovanja do savshivanja)

G: *Ktir je pred [vojim terplenjam ta dan vsel kruh v' [voje [vete in zha]tite roke, vsdignil ozhi proti nebu k' tebi [vojimu v]igamogozhnimu Ozhetu, te sahvalil, ga po]vetil, raslomil, in dal [vojim jogram, rekozh: » Vsamite, in jejte v]i od tiga: sakaj to je moje telo.«*

B: *Per sadnji vezherji je vsel Jesu] kruh v' [voje [vete roke, je [vojiga nebe]hkiga Ozheta sahvalil, je kruh poshegnal, prelomil in*

Švojim uzhenzam dal rekozh: »Vsemite in jejte vši od tega: sakaj to je moje telo.«

A: ..., kateri je dan pred švojim terpljenjem vsel kruh v švoje švete in zhaštite roke, in je vsdignil ozhi proti nebu k tebi, švojimu všigamogoznimu Ozhetu, te sahvalil, kruh pošvetil, raslomil in dal švojim uzhenzam rekozh: »Vsemite in jejte vši od tega, sakaj to je moje telo«.

Andolšek ne začne s tem, pač pa duhovnik prosi boga, da sprejme kelih kot dar, naj ga posveti in potrdi. Temu sledi zapisan citat.

GI: razlike se pojavijo ponovno pri zaimku *ta* pri odrazu za nenaglašeni jat (*tega* – B, A : *tiga* – G).

Be: Jezus ni poimenovan, ampak opisan s svojimi dejanji (*ktir je pred švojim terplenjam ta dan ...*). Tu dodata Gollmayer in Andolšek še *zhaštite (roke)*, česar Baraga nima. Dodana je tudi besedna zveza *vsdignil ozhi proti nebu* – G, uporabljena je tudi drugačna sopomenka za Boga (*všigamogozhnemu Ozhetu* – G, A). Baraga uporabi izraz *poshegnal*, Gollmayer in Andolšek pa *pošvetil*, razlikujejo se tudi v poimenovanju svojih somišljenikov *uzhenzam* – B, A : *jogram* – G.

Sledi del, ki ga pri Gollmayerju ni.

B: ... zhešheno, o šveto rešhnje telo! prešveto telo Jesušovo ... bodi hvaljeno in zhešheno vekomaj!

A: Zhešheno bodi prešveto rešhnje telo ...

Nadaljevanje zopet pripada Jezusu.

G: Ravno tako je vsel po vezherji tudi ta prezhuden kelh v' švoje švete in zhaštite roke, te špet sahvalil, ga pošvetil, in dal švojim jogram rekozh: »Vsamite in pite vši is njega: sakaj kelh je ta moje kervi, nive in vezhne saveese, ... šturite k' mojimu špominu.«

B: Po vezherji je vsel Ješus kelh s' vinam v' švoje švete roke, je švojiga nebešhkiga Ozheta sahvalil, je vino poshegnal, in švojim uzhenzam dal rekozh: »Vsemite in pite vši is njega: sakaj ta je kelh moje kervi, noviga in vezhniga testameta, ... štorite v' moj špomin.«

A: Ravno tako je vsel po vezherji Jesuš v švoje švete in zhaštite roke tudi ta prezhudni kelih, je Boga sahvalil, ga pošvetil in dal švojim uzhenzam rekozh: »Vsemite in pijte vši is njega, sakaj to je kelih moje kervi, nove in vezhne saveese, ktera bo sa vaš in sa njih veliko prelita v odpušhenje grehov«.

P: v govoru Jezusa pride do sprememb: G – *nive in vezhne saveese* : B – *noviga in vezhniga testameta* : A – *nove saveese*. Nive je verjetno pravopisna napaka za *nove*.

Be: Gollmayer še vedno ne omeni Jezusa, ampak se nanaša na prejšnji odstavek, kjer je omenjen. Zanj je to nadaljevanje dela, ki ga je počel Jezus, zato tudi navede navezovalno zvezo *ravno tako*. Tudi Andolšek uporabi besedno zvezo *ravno tako*. Uporaba različnih besed *testament* – B : *savesa* – G, A.

Sk: nadalje je uporaba različnega predloga v predložni zvezi zahtevala tudi različen sklon: *v' moj* [pomin – B : *k' mojimu* [pominu – G.

Že omenjeni pojavi: **Gl:** redukcija *i* (*kelh* – G, B), asimilacija *ij v i* (*pite* – G, B : *pijte* – A), **Ob:** končnica *-am* namesto *-om* oziroma *-em* po preglasu (*uzhenzam* – B, A), nedoločna oblika (*prezhuden kelh* – G), **Be:** Somišljeniki so še vedno poimenovani z izrazoma *uzhenzi* – A, B ali *jogri* – G .

Baraga in Andolšek še častita Jezusovo kri in prosita, da jima očisti njegovo omadeževano dušo in srce.

Sk: zanimivo je, da se pri Baragi tu pojavi veznik *temuzh*, ki ga, ko ga je uporabil Gollmayer, Baraga ni zapisal (... *sa-me prelita, temuzh de me popelje* [h v' *vezhno shivljenje*]). Andolšek tega veznika nima (... *sa me in sa v* [iga [sveta grehe prelita! *ozhi* [sti me v [ih grehov, ...).

G: ..., *in darujemo tvojimu prezhudnimu velizha* [tvu *od tvojih darov in dav to zhi* [sto darvo, to [sveto darvo, to *bresmadeshno darvo, [vet kruh vezh* [niga *shivljenja, in kelh vezhniga isvelizhanja*.

B: ... *ta prezhi* [sti *in pre* [sveti dar, *ta [sveti kruh vezhniga shivljenja, in ta kelh vezhniga svelizhanja*.

A: ... *in ti darujemo ta zhi* [sti dar, *ta [sveti dar, ta bresmadeshni dar, [sveti kruh vezhniga shivljenja, ...*

Ob: različen pa je tudi zapis deležniške oblike moškega spola za glagol *dati* v tretji osebi ednine. Gollmayer zapiše *dav to zhi* [sto darvo. Po izgovorjavi *u* v deležnikih na *-l*.

Že omenjeno: **Bt:** izpeljanki *dar* (B, A) in *darva* (G).

G: *Sturi* [e *vredniga pogledati na te dari s' potolashenim in milo* [stivim *oblizhjam, in vseti jih: kakor* [i [e [turil *vredniga vseti dari* [vojiga *hlapza, pravizhniga hlapza Abelna, ...*

B: *Poglej s' milo* [stljivim *in perjasnim oblizhjem na ta na* [h dar, *o Go* [spod *in ga ravno tako dobrotljivo prejmi kakor* [i *prejel dar* [vojiga *pravizhniga [lushabnika Abeljna, ...*

A: *Poglej tedaj na te dari* [potolashenim *in milo* [stljivim *oblizhjem in* [prejmi *jih, kakor* [i [prejel *dari pravizhniga Abelna, daritve ozhaka Abrahama in velikiga duhovna Melkisedeka*.

Ob: drugače uporabljajo število pri sammostalniki dar (*na te dari* – množina pri G in A : *na ta na* [h dar – ednina pri B).

Be: Gollmayer in Andolšek zopet konkretno ne omenjata Boga, ampak samo nakažeta, medtem ko Baraga nagovori Boga z *Gošpod*. Baraga ima namesto pridevnika *potolashenim (oblizhjem) perjastim*.
Sk: Glagolska zveza *šturi še vredniga pogledati* spominja na nemščino. Razlika je tudi pri *šlushabnik : hlapez. ... ki ti jo je daroval Melkisedek, tvoj višhi duhoven. : dar ozhaka Abrahama in višhiga duhovna Melkisedeka* (Baraga). Gollmayer rad uporablja odvisnike, Baraga pa vse to skrajša v besedno zvezo. Prav tako stori tudi Andolšek.

G: *Ponishno te prošimo, všigamogozhen Bog, rezhi pernešti te dari po rokah švojiga švetiga angela ...*

B: *Ponishno te prošimo, všigamogozhni Bog! rezi ši dar po rokah švojiga švetiga angela pernešti...*

A: *Ponishno te prošimo, všigamogozhni Bog! naj bo ta prešveta daritev nesena po rokah tvojiga švetiga angela ...*

Gl: Gollmayer ima *rezhi*, medtem ko Baraga *rezi* (č : c).

Ob: Gollmayer uporabi množino (*dari*), Baraga (*dar*) in Andolšek (*daritev*) pa ednino pri samostalniku *dar*. Povratni svojilni zaimek je pri Andolšku zamenjan z drugoosebnim (*švojiga : tvojiga*).

Sk: nedoločniška zveza *pernešti* je pri Andolšku zamenjana s polstavčno deležniško (*nesena*).

Že omenjeno: **P:** klicaj ob nagovoru Boga pri Baragi in Andolšku, Gollmayer tega nima, **Be:** Gollmayer in Baraga uporabita besedo *dar*, Andolšek pa izpeljanko *daritev*.

Be: veličino oltarja poimenujejo drugače:

B: *... švoj nebešhki altar ...*

G: *... švoj višok altar ...*

A: *... pred zhaštiti tvoj šedesh ...*

G: *... de bomo, kar naš bo deleshnih tiga altarja in savshilo prešveto telo, in prešveto kri s' všo nebešhko dobroto in gnado.*

B: *... de bomo vši s' všo nebešhko dobroto in gnado napolnjeni, kar naš bo vshilo prešveto Jesušovo telo in njegovo prešveto kri.*

A: *... in naš napolni s nebeškimi dobrotami in gnadami.*

Sk: Gollmayer in Baraga uporabita predmetni odvisnik (*de bomo vši ...*), Andolšek zapiše brez odvisnika.

Sledi Spomin na mrtve, duše v vicah. Sledi molitev Oče naš. Pri Andolšku sledita molitvi Oče naš in Jagnje božje, ki pa pri ostalih dveh ni posebej označena. Iz nje lahko izluščim samo delno ujemanje.

G: *Rešhi naš, prošimo, o Bog, od vših slegov, ...*

B: *Odrešhi naš, ušmiljeni Ozhe, od všiga hudiga ...*

A: *... rešhi me š švojim prešvetim telesam in š švojo prešveto Kervjo vših mojih grehov in všiga hudiga.*

Na tem mestu Andolšek eksplicitno ne nagovori Boga, kot to storita ostala dva.

Ob: različna je uporaba nesestavljene oblike glagola *odrešiti* : *rešiti (odrešhi : rešhi)*.

Be: pri Baragi se pojavi drugačno poimenovanje za Boga (*ušmiljeni Ozhe*). Gollmayer uporabi starejšo obliko samostalnika *zlo*, v množini *slegov*, Baraga in Andolšek pa sopomenko – posamostaljeno obliko *hudo* (*všiga hudiga*).

Že omenjeno: **Ob:** končnica *-am* namesto *-om* (*telesam* – A).

Vsi končajo z *amen*.

ZHETERTI DEL ŠVETE MAŠHE

(*od savshivanja do konza*)

G: *Jagne boshje, ktir grehe šveta odjemlešh, všmili še zhes naš.*

B: *o Jesuš, nedolshno jagnje boshje, ušmili še naš! Ušmili še naš! in daj nam mir ...*

A: *Jagne boshje, ki greha šveta odjemlješh, ušmili še naš!*

Be: Gollmayer in Andolšek ne omenjata Jezusa po imenu, ampak samo z zvezo *jagnje boshje*.

Že omenjeno: **Sk:** prosti morfem *zhes* pri Gollmayerju ob glagolu *usmiliti se*.

Pri Gollmayerju se pojavi dodatek o Jezusu, ki govori apostolom *mir vam sapuštum, švoj mir vam dam, ne glej mojih grehov, ampak švoje zerkve vero, ...*

G: *Gošpod Jesuš Krištus Sin shiviga Boga, ... v' shivljenje obudil: rešhi me s' tim švojim prešvetim telešam, ...od vših mojih grehov in vših slegov.*

B: *O Jesuš, Sin boshji, ki š i po volji švojiga Ozheta š' pomozhjo š. Duha š' švojo šmertjo švet oshivel! ponishno te prošim, ozhišti všelej, preden tvoje š. rešhnje Telo prejmem, moje serze od vših grehov; ...*

Bog se je v' shivljenje obudil, medtem ko je pri Baragi je švet oshivel. Vernik pri Gollmayerju prosi, da reši njega samega, pri Baragi pa vernik prosi, da reši njegovo srce. Andolšek tega nima.

G: *Kruh nebeški bom prejel, in klizal na Gospodovo ime ... Gospod nišim vreden, de grešh pod mojo štreho, pa rezi šamo s' bešedo, in moja dušha bo osdravljena.*

B: *O Gospod nišim vreden, de grešh pod mojo štreho, pa rezhi le eno bešedo, in moja dušha bo osdravljena.*

A: *Kruh nebeški bom prejel in klizal v Gospodovo ime ... o Gospod! nišim vreden, de grešh pod mojo štreho, ampak rezi le s bešedo in osdravljena bo moja dušha.*

Be: razlika je le v uporabi besed šamo s' bešedo – G : le eno bešedo – B : le s bešedo – A.

Že omenjeno: Ob: rezi – G, A : rezhi – B.

G: *Naj ti, o šveta Trojiza, opravilo moje šlushbe dopade ... de bo darva...*

B: *Naj ti bo, o šveta Trojiza! Prijeten ta dar, ...*

A: *Naj ti dopade, o šveta Trojiza! ... de bo daritev, ktero*

Že omenjeno: **Bt:** uporaba izrazov *dar* (Baraga), *darva* (Gollmayer), *daritev* (Andolšek), **Sk:** različen besedni red, ujemajo se v nagovoru Svete Trojice (klicaj ob besedi pri Baragi in Andolšku).

Pri daritvi, ki sledi, pa se ujameta samo Baraga in Gollmayer. **Sk:** Baraga uporablja predložno zvezo v pomenu posredništva *po Jesušu Kristusu, Gospodu našim*; Gollmayer pa navaja neslovensko predložno zvezo *škosi Kristuša Gospoda našhiga*.

Konec je enak:

G: *Shegnaj vaš v šigamogozhen Bog † Ozhe, ino † Sin, ino † švet Duh. Amen.*

B: *Poshegnaj naš, prošimo te, šveta Trojiza: Bog Ozhe, Bog Sin in Bog š. Duh, in tvoj shegen naj oštane v šelej per naš, Amen.*

A: *O shegnaj naš na dušhi in na telešu v šigamogozhni Bog † Ozhe in † šin in šveti † Duh. Amen.*

Ob: razlika je v uporabljeni osebi: Baraga in Andolšek govorita v prvi osebi množine, Gollmayer pa v drugi osebi množine. Vsi trije navajajo prevzet religiozni izraz *(po)žegnati*. Baraga razširi besedilo *(in tvoj shegen naj oštane v šelej per naš)*.

Vsi končujejo z zadnjim evangelijem. Gre za odlomek iz evangelija Svetega Janeza. *V' sazhetku je bila Bešeda, in Bešeda je bila per Bogu, in Bog je bila Bešeda.* ... Baraga besedilo skrajša, Gollmayer in Andolšek imata v celoti napisano besedilo.

Razlike, ki se pojavljajo: Baraga *od sazhetka* : *v' sazhetku* (Gollmayer in Andolšek); *vše je po nji štorjeno* (Andolšek in Gollmayer, ki ima *šturjeno*) : *vše rezhi šo po nji štvarjene* (Baraga); *in luzh v tami šveti in tama jo ni sapopadla* (Gollmayer in Andolšek, ki ima *temi* namesto *tami*) : *ta je bila prava luzh, ki rasšveti všaziga zhloveka* (Baraga); *zhlovek je bil pošlan od Boga, ki mu je bilo ime Janes* (Gollmayer) : *bil je zhlovek pošlan od Boga, kterimu je bilo ime Janes* (Andolšek) : Baraga nadaljuje prejšnjo poved ..., *kteri pride na švet*. Gollmayer nadalje govori o ...*de je prizhoval od luzhi, de bi vši verovali škosi njega*. Podobno stori tudi Andolšek. Medtem ko Baraga skrajša in konča Zadnji evangelij: *In Bešeda je mešo poštala, in je med nami prebivala, in vidili šmo njeno zhašt, zhašt kakor edino rojeniga od Ozheta, polna gnade in rešnize*. Andolšek in Gollmayer končata enako.

Glede na današnje oblike v jeziku se Gollmayer razlikuje v:

Gl: *prizhoval* namesto *pričeval*, *verjejo* namesto *verujejo*

Be: *pošlan od Boga* namesto *prišel od Boga*

Sk: *verovali škosi njega* namesto *verovali preko njega, rojeniga od Ozheta* namesto *rojenega iz očeta*

Že omenjeno: **P:** različni predlogi z apostrofom (*od sazhetka* – B : *v' sazhetku* – G, A), **Gl:** otrdeli *l'* (*shivlenje* – G), cirkumflektirani *o* (*šturjeno* – G), palatalizacija (*všaziga* – B, A; G ima *vsakiga*), kterimu (vsi trije), *de* namesto *da* (G, A), *a* namesto polglasnika (*tàma* – G), **Be:** *po nji štorjeno* (A, G) : *po nji štvarjene* (B), **Sk:** drugačen besedni red (*bil je zhlovek* – A : *zhlovek je bil* – G).

Baraga in Andolšek končata še z zahvalno molitvijo po Sveti maši. Gre za zahvalo Bogu za milost, prošnjo za odpustitev in nagovor Marije Device, naj tudi ona prosi Boga za grešno dušo.

5 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem ugotavljala razlike med jezikom 19. stoletja in današnjim jezikom. Izbrala sem si po tri molitve (Jutranjo, Večerno in Molitve pri sveti maši) v molitvenikih *ſveta maſha ino kershansko premiſhlovanje* Jurija Gollmayerja (1813), *Duſhna paſha* Friderika Barage (1831) in *Slata krona matere boſhje* Andreja Andolška (1858). Vse pojave sem presojala s staliſča današnjega knjižnega jezika oziroma ugotavljala, če je morda kateri izmed pojavov ohranjen v narečjih.

Norme za uporabo jezika, ki so v uporabi še danes, so se v celoti izoblikovale po letu 1850, natančneje leta 1852. Gre za spremembe, ki bi jih moral upoštevati Andrej Andolšek v svojem molitveniku, saj je le-ta izdan po letu 1852. Namesto končnice *-am* v orodniku ednine in dajalniku množine bi moral pisati končnico *-om*, vendar tega ne upošteva. Tudi končnico *-iga* namesto *-ega* še piše, *ſ* namesto *ſč* je še vedno ohranjen, tudi pisava samoglasnika *e* namesto *a* (*de*) in *nar* ... v presežniških oblikah pridevnika namesto *naj* ... je še vedno prisotno. Kar se tako imenovanih novih oblik tiče, jih Andolšek ne upošteva. Res pa je Andolškov jezik v primerjavi z jezikom ostalih dveh najbližje današnjemu knjižnemu jeziku.

V vseh treh molitvenikih sem našla veliko značilnosti takratnega tako imenovanega kranjskega jezika, tj. osrednjeslovenskega jezika oziroma značilnosti, ki so še danes prisotne v dolenjski narečni skupini. Vsi uporabljajo bohoričico s črkami *z*, *zh*, *ſ*, *ſh*, *s*, *sh* za *c*, *č*, *s*, *ſ*, *z*, *ž*. Že na pravopisnem področju se razlikujejo od današnjega jezika (na primer: pisanje predložne rabe naslonskih oblik osebnega zaimka *z* vezajem, pisanje enočrkovnih predlogov *z* apostrofom, kar Andolšek že zapisuje narazen, pisanje nekaterih prislovov narazen (*v novizh*). Izstopajo seveda premene samoglasnika *a* v *e* na mestu, kjer bi moral biti *a*, izgovorjava polglasnika v zaimku *kateri* (*kteri*), zapisovanje samoglasnika *i* za polglasnik v kratkem naglašenem položaju v 1. osebi ednine glagola *biti* (*ſim*), že prej omenjene končnice *-iga*, *-imu*. Sklop *ſč* pišejo s *ſ*. Polglasnik ob *r* zapisujejo s samoglasnikom *e* (*ſmert*, *ſkerbno*). Sklanjanje samostalnikov v orodniku ednine moškega in srednjega spola ter v dajalniku množine omenjenih spolov je še vedno s starimi končnicami (*s Bogam*). Viden je tudi vpliv nemščine, predvsem v besednem redu ali pa v besednih zvezah, ki so značilne za nemščino. Ohranjenih je veliko besed, ki so danes v Slovarju slovenskega knjižnega jezika označene s kvalifikatorjem *star.* (na primer *temuzh*, *altar*, *gnada*). Nekatere so izposojenke predvsem iz stare visoke nemščine (na primer *gnada*), kar priča o tem, da smo Slovenci nekoč biliv nemških državnih okvirih oziroma avtorji v Avstrijskem cesarstvu. Pogosto so v vseh treh molitvenikih pojavljajo tudi sopomenska poimenovanja za Boga,

Marijo in Jezusa (na primer: *Ozhe, Go]pod; deviza, mati;]in*). Imajo tudi drugačno tvorbo nekaterih tvorjenk (na primer: *velizha]tvu, odjemle[h*), na skladijski ravni pa prevladujejo predmetni in prilastkovi odvisniki ter vezalna in protivna priredja.

Kljub temu, da imajo molitveniki skupne spremembe, se najdejo tudi spremembe, ki so značilne za vsakega avtorja posebej. Gollmayer ima sedanjik glagola *dajati* na *-am* (*dajash*). Najdem celo primer, ko piše *u* namesto *e* (*vunder*). Zanj je v mnogih primerih značilna otrditev *l'* in *n'* (*kraluje, sadni*), pri ostalih dveh pa redkeje. Zanimiv je pojav, ko nima jotacije pri trpnem deležniku (*o]romoten*). Samo on uporablja tudi še protetične glasove (*vupanje*). Pri njem najdem veliko več nedoslednosti kot pri Baragi ali Andolšku, na primer zapise dvojnic (*ino – in*).

Baraga ne pozna preglasa pri glagolu *dopolnovati*, ima *-am* za *-om* (*smiram*). Zapis *i* namesto *j* je tudi značilen zanj. Pozna tudi palatalizacijo, ko *g* od *i* zamenjuje z (*ubosiga*).

Andolšek v enem primeru zapiše *u* namesto *o* (*unkraj*), ima tudi redukcijo končnegasamoglasnika *o* (*name]t*), v enem primeru tudi zapiše sklop *šč s]t* (*sado]tenje*), kjer ni prišlo do jotacije, pri pridevniku tuj uporablja *p* (*ptuje*), primernik od *rad* ima obrazilo *-ji* (*raji* 'raje, rajši').

Molitveniki se, kot sem že omenila, vsebinsko razlikujejo. Vse opažene razlike sem našla v treh molitvah, in sicer v Jutranji molitvi, Večerni molitvi in Molitvah pri Sveti maši. Prvi dve se ujemata pri vseh treh avtorjih, medtem ko je pri molitvah Svete maše prišlo do razhajanja predvsem pri Andolšku.

Vse domneve, ki sem jih postavila na začetku diplomskega dela, so se uresničile. Predpisane norme ne upoštevajo v celoti. Kaže se tudi vpliv narečja, in sicer v uporabi narečnih besed in narečnih odrazov. Močan pečat daje tudi dejstvo, da so Slovenci takrat spadali pod nemško državno in upravno področje (veliko izposojenk). Pokazale so se tudi nekatere značilnosti posameznih avtorjev, za katere bi lahko rekla, da so krajevne značilnosti. Posledica tega je tudi različna zgradba molitev. V grobem so enake, medtem ko se v detajlih razlikujejo. Včasih imam občutek, kot da so prilagojene krajanom mest, v katerih so delovali omenjeni avtorji.

Starejše značilnosti so bile dokaz, da se jezikovne spremembe v nabožnih besedilih niso uveljavile takoj, temveč postopoma in je pisno izročilo in starejša norma veljala še v začetku druge polovice 19. stoletja.

6 VIRI IN LITERATURA

Andrej Andolšek: *Slata krona matere boshje*. Ljubljana, 1858.

Friderik Baraga: *Du[hna pa]ha sa kri[t]jane, kateri shele v' duhu in v' re[n]izi Boga moliti*. Ljubljana, 1831.

Jurij Gollmayer: *[veta ma]ha ino ker[hansko premi]hlovanje is [vetiga pi]ma sa v[ak dan mesza*. Ljubljana, 1813.

Marc L. Greenberg: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Aristej, 2002.

Irena Krapš: *Jezikovne značilnosti Staničeve pesniške zbirke Pesme za Kmete ino mlade ljudi in Knoblove zbirke Štiri pare kratkočasnih novih pesmi* (diplomsko delo). Ljubljana, 2001.

Martina Orožen: *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana, 1996. 121–151.

Breda Pogorelec: *Nastajanje slovenskega knjižnega jezika. Jezikovni pogovori II*. Ljubljana, 1967. 75–105.

Predavanja pri predmetu *Zgodovinska slovnica in dialektologija I in II* v študijskem letu 1999/2000 in 2000/2001 pri dr. Veri Smole in dr. Ireni Orel.

France Prešeren: *Poezije*. Ljubljana: Prešernova družba, 1965.

Fran Ramovš: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1995.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ur. Anton Bajec ...et al. Ljubljana: DZS, 1994.

Slovenska kronika XIX. Stoletja. Ljubljana: Nova revija, 2001.

Slovenski bibliografski leksikon, 1. Ljubljana, 1925–91.

Marko Snoj: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan, 2003.

Marko Stabej: *Oblikovanje knjižnega jezika v 19. stoletju med narodno enotnostjo in socialno razločevalnostjo. Zbornik predavanj XXXIV.SSJKL*. Ljubljana, 1998. 19–33.

Jože Toporišič: Slovenski jezik, kakor so ga videli tisti, ki so o njem razmišljali. *Pogledi, razprave, presoje*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: DZS, 1991.257–295.

Veliki splošni leksikon (prva in peta knjiga). Ljubljana: DZS, 1997.

7 IZJAVA

Podpisana Vanja Novak, stanujoča v Livoldu 22, Kočevje, izjavljam, da je diplomsko delo *Jezikovne razlike v molitvenikih 19. stoletja (Jurij Gollmayer, 1813; Friderik Irenej Baraga, 1831; Andrej Andolšek, 1858)* moje izvirno delo in ne falzifikat.

Vanja Novak